

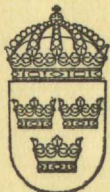
**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:10

Justitiedepartementet

SOU
1964: 10 A

FÖRETAGSINTECKNING

FÖRSLAG AV
FÖRLAGSINTECKNINGSKOMMITTÉN

Stockholm 1964

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Kronologisk förteckning

1. Indexlån. Del I. Kihlström. 96 s. Fl.
2. Indexlån. Del II. Kihlström. 526 s. Fl.
3. Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. Esselte. 212 s. I.
4. Effektivare konsumentupplysning. Esselte. 111 s. H.
5. Bättre åldringsvård. Esselte. 121 s. S.
6. Alkoholreklamen. Norstedt & Söner. 278 s. Fl.
7. Statens skogar och skogsindustrier. Svenska Reproduktions AB. 144 s. Fl.
8. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. Esselte. 88 s. Jo.
9. Arbetstidsförkortningens verkningar. Esselte. 216 s. S.
10. Företagsinteckning. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 149 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:10

Justitiedepartementet

FÖRETAGSINTECKNING

FÖRSLAG AV

FÖRLAGSINTECKNINGSKOMMITTÉN

TIDEN-BARNÄNGEN TRYCKERIER AB
STOCKHOLM 1964

STAVNS ÖFVERLIFVA WERLDIGAN 186-18

Andersson & Söner

FÖRETAGSUTVECKNING

FÖRSLAG AV

FÖRETAGSUTVECKNINGEN

FÖRETAGSUTVECKNINGEN

186-18

Innehåll

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet . . .	5
---	---

LAGFÖRSLAG

Förslag till lag om företagsinteckning	7
Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 7 § handelsbalken	16
Förslag till lag om ändring i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva	17
Förslag till lag angående ändrad lydelse av § 14 förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer	17
Förslag till lag om ändring i konkurslagen	18
Förslag till lag om ändring i utsökningslagen	21
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 13 §§ lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling	26
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 13 §§ lagen den 20 december 1946 om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag)	28

MOTIV

Inledande översikt	29
Förlagsinteckning	29
Gällande rätt	30
Historik	34
Faktisk användning	40
Reformkrav	42
Motsvarande rättsinstitut i Finland, Norge och Danmark	46
Inteckning i jordbruksinventarier m. m.	51
Gällande rätt	51
Historik	54
Faktisk användning	55
Reformkrav	57
Motsvarande rättsinstitut i Finland, Norge och Danmark	58
Direktiven	59
Allmän motivering	60
Rättsinstitutets allmänna karaktär	60
Verksamhetens art och omfattning	63
Bokföringsplikt	69
Verksamhetens individualisering	70
Egendomen	76
Överlåtelse av verksamheten	88
De s. k. kommissionärsbolagen	94
Jordbruket m. m.	95
Förmånsrätt vid utmätning	98
Inskrivningsfrågor m. m.	100

Speciell motivering	105
Förslaget till lag om företagsinteckning	105
Allmänna bestämmelser (1—21 §§)	105
Särskilda åtgärder med avseende å företagsinteckning (22—25 §§)	128
Företagsintecknings ogiltighet i vissa fall m. m. (26—29 §§)	129
Vissa bestämmelser om ärendenas handläggning m. m. (30—35 §§)	131
Besvär (36—38 §§)	132
Tillämpningsföreskrifter (39 §)	132
Övergångsbestämmelser (40—45 §§)	132
Förslaget till ändring i handelsbalken	139
Förslaget till ändring i lösöreköpsförordningen	139
Förslaget till ändring i preskriptionsförordningen	139
Förslaget till ändring i konkurslagen	140
Förslaget till ändring i utsökningslagen	142
Förslaget till ändring i lagen om dödande av förkommen handling	144
Förslaget till ändring i lagsökningslagen	144
Sammanfattning	146

FÖRKORTNINGAR

FIF	Kungl. förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning
NJA	Nytt juridiskt arkiv avd. I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv avd. II
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Genom beslut den 30 september 1959 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst tre sakkunniga för att verkställa en översyn av lagstiftningen om förlagsinteckning m. m.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen, statsrådet Lindell, den 12 oktober 1959 justitierådet Torkel Nordström, ordförande, kommerserådet Anders Lindstedt och professorn Åke Lögdberg att verkställa utredningen. De sakkunniga har antagit benämningen 1959 års förlagsinteckningskommitté.

Att såsom experter biträda kommittén förordnades dels den 12 oktober 1959 direktören E. G. Bergqvist, direktören Lars-Erik Fosselius, direktören Holger Ohlin, bankdirektören Gösta Olson och direktören Benkt Rosenquist dels den 6 juni 1961 direktören K. Olov Andersson och direktören A. W. Fjellkner. Sedan Ohlin avlidit den 17 augusti 1962, förordnades den 14 september 1962 i hans ställe bruksdisponenten Sten Sjöholm.

Den 1 december 1959 förordnades dåvarande assessorn numera hovrättsrådet Bo Mollstedt att vara sekreterare i kommittén.

Kommittén har efter remiss avgivit utlåtande dels den 29 februari 1960 till riksdagens första lagutskott över motion om översyn av lösöre köpsförordningen dels den 29 september 1960 till Kungl. Maj:t över en inom kommerskollegium verkställd utredning med förslag till revision av 1920 års lagstiftning om registrering av elektriska anläggningar m. m. dels den 11 april 1961 till riksdagens första lagutskott över motioner om lagstiftning i syfte att möjliggöra utnyttjande av byggnad på annans mark såsom säkerhet för kredit dels den 3 augusti 1961 över stadsdomstolsutredningens be-

tänkande rörande de allmänna underrätterna m. m. såvitt gällde de delar av betänkandet som berörde kommitténs arbete.

Chefen för justitiedepartementet har till kommittén överlämnat handlingarna i ett av riksdagens justitieombudsman år 1958 slutbehandlat ärende angående klagomål i visst hänseende rörande ett av inskrivningsdomaren vid rådhusrätten i Halmstad utfärdat gravationsbevis avseende förlagsegendom.

Sedan uppdraget numera slutförts, får kommittén härmed värdsamt överlämna betänkande med förslag till lag om företagsinteckning m. m.

Betänkandet är enhälligt. Det har biträtts av samtliga experter.

Stockholm den 23 april 1964.

Torkel Nordström

Anders Lindstedt

Åke Lögdberg

/ Bo Mollstedt

LAGFÖRSLAG

Förslag till Lag om företagsinteckning

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Efter medgivande av företagare må till säkerhet för fordran inteckning meddelas i hans näringsverksamhet enligt vad i denna lag sägs.

2 §.

Näringsverksamhet må intecknas allenast om företagaren är bokförings-skyldig. Vad nu sagts gäller ej jordbruk, skogsbruk eller djuruppfödning. Som jordbruk räknas även binäring till jordbruk.

3 §.

Företagsinteckning skall, med iakttagande av vad i 2 § sägs, fastställas att omfatta all näringsverksamhet, som företagaren vid varje tid utövar inom riket, eller ock begränsas till verksamhet av viss art eller verksamhet inom en eller flera kommuner eller ett eller flera län.

Inteckning må även begränsas, då fråga är om verksamhet för alstrande av elektrisk energi medelst vattenkraft, till en eller flera fastigheter samt beträffande gruvdrift till verksamhet, som är att hänföra till ett eller flera utmål eller koncessionsområden.

Utövas verksamheten av flera gemensamt, må inteckning omfatta allenast verksamheten i dess helhet.

4 §.

Företagsinteckning gäller i företagarens lösa egendom, i den mån denna hör till den verksamhet inteckningen omfattar och utgöres av

1. inventarier, varor eller andra lösören, dock ej fartyg som kan intecknas eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till luftfartyg,
2. byggnad eller därmed jämförlig anläggning, som icke är tillbehör till tomträtt eller vattenfallsrätt,

3. hyresrätt, bostadsrätt, arrenderätt, rättighet, som avses i 1 kap. 7 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom, eller gruvegendom,

4. patent, upphovsrätt eller annan rättighet av immateriell art,

5. fordran å vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom, som avses under 1—4, eller å ersättning i anledning av att sådan egendom skadats eller gått förlorad,

6. fordran å vederlag för utförande av tjänst.

Överlåtes intecknad verksamhet, gäller inteckningen i överlåtarens fordran å vederlag, i vad detta avser egendom som besvärades av inteckningen.

Att inteckning i vissa fall gäller i egendom som tillhör annan än den som medgivit inteckningen stadgas i 16—19 §§.

5 §.

Företagsinteckning må icke fastställas så, att den till omfattningen avviker från annan på grund av företagarens medgivande beviljad eller sökt inteckning, med mindre den begränsas till verksamhet som ej omfattas av denna.

6 §.

Ej må, utom i fall som avses i 3 § sista stycket, flera företagares verksamhet intecknas till säkerhet för samma fordran.

7 §.

Inteckning må ej beviljas för annat än visst kapitalbelopp i svenskt mynt jämte ränta.

8 §.

Medgivande till inteckning skall tecknas å handling, varå fordran grundas, och vara styrkt av vittnen.

9 §.

Ärenden angående företagsinteckning upptagas av den inskrivningsdomare vid Stockholms rådhusrätt som förordnats därtill.

Över sådana ärenden skall föras särskild inskrivningsbok.

10 §.

När inteckning sökes, skall fordringshandlingen i huvudskrift ingivas till inskrivningsdomaren.

I ärendet skall ingivas intyg av polismyndighet att den som medgivit inteckningen driver näringsverksamhet inom riket eller, om medgivandet avser viss verksamhet, att han utövar verksamhet som sålunda avses. Intyg

fordras dock icke angående förhållande som är känt för inskrivningsdomaren.

Utredning för bedömande av om företagaren är bokföringsskyldig skall förebringas, i den mån så erfordras.

I fall då företagaren är pliktig att hava registrerad firma för verksamheten, skall bevis om registrering av firman företes. Är företagaren fysisk person eller dödsbo, skall styrkt uppgift om födelsetid och födelenummer lämnas.

11 §.

Inteckningsansökan skall omedelbart avslås,

1. om ansökningen strider mot vad i 2, 6 eller 7 § stadgas eller om den sökta inteckningen har annan omfattning än i 3 eller 5 § sägs,

2. om vad i 8 § eller 10 § första och fjärde styckena stadgas icke iakttagits,

3. om det upplyses att före den dag inteckningen sökes eller samma dag ansökningen göres egendom, som skulle komma att besväras av inteckningen, tagits i mät och det ej visas att utmätningen upphört att gälla,

4. om, när inteckning sökes, den som medgivit inteckningen eller, då inteckningen medgivits av två eller flera, någon av dem är i konkurs eller försättes i konkurs samma dag som ansökningen göres, eller

5. om det är uppenbart, att inteckningsmedgivandet av annan grund än ovan sagts är ogiltigt.

Skall ansökan ej omedelbart avslås, må för vinnande av utredning ärendet uppskjutas till viss senare inskrivningsdag. I föreläggande, som därvid meddelas sökanden, må föreskrivas att, om vad som förelagts ej fullgöres, ansökan kan förklaras förfallen.

12 §.

Den som för sin fordran har företagsinteckning äger vid utmätning eller i konkurs, i mån av tillgång och efter det företräde mellan rättsägare som enligt lag skall iakttagas, ur egendom vari inteckningen gäller få betalning för fordringen, dock ej för ränta som upplupit tidigare än två år före den dag då utmätningen skedde eller konkursansökningen gjordes.

13 §.

Finns flera inteckningar i samma verksamhet, äger den som tidigare sökts företräde till betalning och hava de som sökts samma dag lika rätt, om ej annat följer av vad nedan stadgas.

14 §.

Vid meddelande av inteckning, vilken sökts samma dag som annan in-

teckning, skall, om sökanden begär det, inteckningen förklaras gälla efter den andra.

Inteckning, som sättes efter annan, skall gälla också efter inteckning med lika förmånsrätt som den andra inteckningen, även om det ej angivits i beslutet.

15 §.

Har intecknad fordringshandling kommit i företagarens hand, må, om inteckningen ännu är gällande, handlingen ånyo utgivnas med oförändrad inteckningsrätt.

16 §.

Dör företagaren, gäller inteckningen utan hinder därav i dödsboets egendom.

17 §.

Överlåtes verksamhet som omfattas av företagsinteckning och ingår i överlåtelsen egendom som besväras av inteckningen, skall egendomen i förvärvarens hand häfta för inteckningen. Om förvärvaren överlåter sådan egendom eller om denna skadas eller går förlorad, gäller inteckningen i honom tillkommande fordran å vederlag eller ersättning. Inteckningen äger företräde till betalning framför företagsinteckningar, som meddelats på grund av förvärvarens medgivande.

Vill inteckningshavaren göra gällande sin rätt mot förvärvaren, skall han, vid äventyr av talans förlust, inom sex månader efter det verksamheten frånträdde väcka talan mot denne och göra anmälan därom till inskrivningsdomaren.

Har inteckningshavaren avstått från sin rätt mot förvärvaren, äger denne kräva att anteckning därom göres å inteckningshandling.

Vad ovan stadgats med avseende å förvärvaren skall, om denne avlider, gälla i fråga om hans dödsbo.

18 §.

Vad i 17 § är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, då intecknad verksamhet jämte egendom vari inteckningen gäller övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller genom bodelning av annan anledning än företagarens död.

19 §.

Utan hinder av att med avhandling angående försäljning av lösören förfarits såsom är stadgat i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, häftar

den sålda egendomen för företagsinteckning. Vad nu sagts gäller dock ej, om inteckningen sökts sedan trettio dagar förflutit från det handlingen företeddes inför rätten.

20 §.

Inteckningshavare äger söka betalning för intecknad fordran, ehuru förfallotid ej är inne,

om den verksamhet inteckningen omfattar eller väsentlig del därav överlåtes eller upphör eller, då inteckningen är begränsad till verksamhet inom visst område, flyttas från detta eller

om egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av annan orsak så försämras eller minskas att säkerhetens värde väsentligt nedgår.

Vid exekutiv försäljning av egendom, vari inteckningen gäller, äger inteckningshavaren få betalning ur egendomen, även om fordringen eljest ej är förfallen till betalning.

21 §.

Är beviljad eller sökt inteckning begränsad till verksamhet inom en eller flera kommuner och sammanföres genom ny kommunal indelning sådan kommun i sin helhet med annan kommun eller del av kommun, skall inteckningen avse även verksamhet, som där utövas av företagaren, såframt denna verksamhet är fri från inteckning.

Särskilda åtgärder med avseende å företagsinteckning

22 §.

En eller flera intecknade fordringshandlingar må utbytas mot en eller flera nya fordringshandlingar, om alla handlingarna ingivas till inskrivningsdomaren och de nya handlingarna därvid äro försedda med bevittnat medgivande till inteckning.

Ej må flera fordringshandlingar utbytas, med mindre de äga lika rätt eller ock till förmånsrätten gälla omedelbart efter varandra.

Sätts utbytte flera fordringshandlingar i stället för en eller flera, skall, om sökanden begär det, bestämmas den ordning i vilken de nya handlingarna skola medföra förmånsrätt. Angående sådant beslut gäller vad i 14 § andra stycket är stadgat.

23 §.

Inteckning må nedsättas efter annan inteckning, om fordringshandlingens ingives till inskrivningsdomaren. Angående sådant beslut gäller vad i 14 § andra stycket är stadgat.

24 §.

Inteckning må, om fordringshandlingen ingives till inskrivningsdomaren, dödas helt eller för visst belopp eller såvitt den avser viss verksamhet. Dödande må ej ske så, att teckningsförhållandena skulle komma att strida mot vad i 3 eller 5 § stadgas.

25 §.

På begäran av den som uppvisar tecknad fordringshandling skall i inskrivningsboken antecknas vem som innehar handlingen. Uppvisande må ske även inför annan inskrivningsdomare; sker det, skall denne översända meddelande därom till den inskrivningsdomare som handlägger ärenden rörande företagsinteckning.

Anmäler den, vilken senast antecknats såsom innehavare, skriftligen att innehavet upphört, skall förhållandet anmärkas i inskrivningsboken.

Företagsintecknings ogiltighet i vissa fall m. m.

26 §.

Inteckning gäller ej i utmätt egendom, om utmätningen skedde före den dag teckningen söktes eller samma dag ansökningen gjordes.

Har teckning meddelats i strid mot vad i 11 § fjärde punkten stadgas, är den utan verkan.

27 §.

Utfaller efter exekutiv försäljning av egendom vari teckning gäller betalning å kapitalbeloppet av den tecknade fordringen, är teckningen till motsvarande belopp utan verkan. När handling som visar köpeskillingens fördelning inkommer till inskrivningsdomaren, skall anteckning om fördelningen göras i inskrivningsboken.

28 §.

Utan hinder av teckning må tvist om tecknad fordrans giltighet prövas.

29 §.

Ej må teckning anses ogiltig på den grund att företagaren icke var bokföringsskyldig, när teckningen meddelades.

Vissa bestämmelser om ärendenas handläggning m. m.

30 §.

Inskrivningsärende angående företagsinteckning må företagas allenast å inskrivningsdag.

Ansökan skall, även om den inkommit tidigare, anses gjord å den inskrivningsdag, då ärendet första gången företages.

Har ansökan inkommit mellan inskrivningsdagar, åligger det inskrivningsdomaren att företaga ärendet å nästa inskrivningsdag.

31 §.

Genom inskrivningsdomarens försorg skall dagbok föras över ärenden angående företagsinteckning.

32 §.

Handlingar i inskrivningsärenden skola sammanföras i akter.

Har sökanden eller annan lämnat uppgift eller avgivit förklaring av betydelse för ärendets prövning eller har i ärendet verkställts särskild utredning, skall anteckning därom göras i akten.

33 §.

Innefattar beslut i inskrivningsärende att ansökan ej bifallits, skall sökanden eller hans ombud genast i rekommenderat brev underrättas om beslutet och skälen för detsamma. Bifalles ansökan, skall i enlighet därmed inskrivning göras i inskrivningsboken. Bifalles ej ansökningen, skall i boken ske inskrivning, innefattande allenast att ansökningen avslagits eller att ärendet uppskjutits; anteckning om skälen för beslutet upptages i akten.

34 §.

Sker anmälan, som avses i 17 § andra stycket, skall anteckning därom göras i inskrivningsboken.

35 §.

Visas att inteckning helt eller till någon del är ogiltig enligt dom eller beslut, som äger laga kraft, eller på grund av förhållande som avses i 26 § andra stycket, skall anteckning därom ske i inskrivningsboken.

Besvär

36 §.

Mot beslut i inskrivningsärende skall talan föras i hovrätten.

37 §.

Om anförda besvär och om beslut, som i anledning av besvären meddelas av inskrivningsdomaren eller högre rätt, skall anteckning göras i inskrivningsboken.

38 §.

Skall på grund av högre rätts beslut inskrivningsärende ånyo upptagas till handläggning av inskrivningsdomaren, åligger det denne att, sedan beslutet kommit honom tillhanda, företaga ärendet å nästa inskrivningsdag.

Tillämpningsföreskrifter

39 §.

Närmare föreskrifter om inskrivningsboken, dagboken och akter samt angående tillämpningen i övrigt av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

40 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli . . .

41 §.

Genom denna lag upphävas, i den mån ej annat följer av vad nedan sägs,

förordningen den 13 april 1883 (nr 16 s. 1) angående förlagsinteckning; lagen den 21 februari 1958 (nr 54) om förlagsinteckning i vissa oljelager;

lagen den 3 juni 1932 (nr 171) om inteckning i jordbruksinventarier;

lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål; samt

lagen den 30 juni 1942 (nr 505) om viss panträtt i spånadslin och hampa.

42 §.

Vad i annan lag eller författning stadgas angående förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier skall ock gälla i fråga om företagsinteckning, såframt ej annat föreskrives eller framgår av omständigheterna.

43 §.

Bestämmelserna i denna lag skola äga motsvarande tillämpning i fråga

om beviljad eller sökt förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier, i den mån ej annat följer av 1—5 här nedan.

1. I fall då utmätning skett eller beslut om egendomsavträde meddelats före ikraftträdandet, skola bestämmelserna i 4 och 12 §§, 20 § andra stycket, 21 §, 26 § första stycket samt 27 och 44 §§ icke tillämpas.

2. Häftar, när lagen träder i kraft, fartyg som kan intecknas eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till luftfartyg för beviljad eller sökt förlagsinteckning, skall, utan hinder av vad i 4 § sägs, inteckningen alltjämt besvära egendomen, dock ej i konkurs vari beslut om egendomsavträde meddelats sedan tio år förflutit från lagens ikraftträdande; detsamma skall gälla beträffande utestående köpeskilling för förlagsegendom av sådan art. Vad i 12 § stadgas angående förmånsrätt vid utmätning skall ej tillämpas beträffande egendom som nu sagts.

3. Genom nya lagen sker ej inskränkning i inteckningshavarens rätt att utfå ränta som upplupit före lagens ikraftträdande.

4. Bestämmelserna i 16—18 §§ skola ej tillämpas, om dödsfallet, överlåtelsen av verksamheten, skiftet eller bodelningen skett före lagens ikraftträdande. Vad i 19 § stadgas äger ej tillämpning, om köpeavhandlingen upprättats före nämnda tidpunkt.

5. Inskrivningsärende, som vid lagens ikraftträdande ännu ej blivit slutligen avgjort, skall prövas enligt äldre lag men handläggas enligt nya lagen.

Vad i annan lag eller författning stadgas angående företagsinteckning skall, om ej annat är föreskrivet, tillämpas även å förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier.

44 §.

Beviljad eller sökt inteckning i jordbruksinventarier, som äro avsedda för viss fastighet, skall omfatta allt jordbruk som företagaren driver inom den kommun där fastigheten är belägen. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla, om jordbruksinventarier som tillhöra företagaren och äro avsedda för annan fastighet inom kommunen besväras av beviljad eller sökt inteckning.

45 §.

Lagen om viss panträtt i spannmål samt lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa skola alltjämt tillämpas i fråga om panträtt, som uppkommit före denna lags ikraftträdande.

Förslag till
Lag om ändrad lydelse av 17 kap. 7 § handelsbalken

Härigenom förordnas, att 17 kap. 7 § handelsbalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Har redare — — — — — i fartyget.

Borgenär, som har *förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, njute vid konkurs förmånsrätt i förlagsegendomen eller inventarierna från den dag inteckningen söktes; dock gälle ej förmånsrätt för ränta, som före konkursansökningens ingivande upplupen är, för längre tid än tre år. Finnas flera inteckningar, njute den, som tidigare sökt inteckning, företräde, och de, som sökt inteckning samma dag, lika rätt. Är, då förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier sökes, egendomen avträdd till konkurs eller meddelas beslut om egendomsavträde samma dag ansökningen göres, äge förmånsrätt icke rum.*

Borgenär, som har *företagsinteckning, äge förmånsrätt i den egendom vari inteckningen gäller. Om företrädet mellan företagsinteckningar inbördes stadgas i lagen om företagsinteckning.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli...

Att lagrummet i dess äldre lydelse i vissa fall alltjämt skall tillämpas beträffande förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier följer av 43 § lagen om företagsinteckning.

¹ Senaste lydelse se SFS 1932:173.

Förslag till

Lag om ändring i förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva

Härigenom förordnas, att i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, skall införas en ny paragraf, betecknad 3 a §, av följande lydelse.

3 a §.

Att i visst fall lös egendom svarar för säljarens gäld, ehuru köpeavhandling om egendomen behandlats enligt vad i denna förordning sägs, stadgas i lagen om företagsinteckning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli . . .

Förslag till

Lag angående ändrad lydelse av § 14 förordningen den 4 mars 1862 (nr 10) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer

Härigenom förordnas, att § 14 förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 14.

Är borgenärs fordran intecknad i fast egendom eller i tomträtt eller i vattenfallsrätt eller i fartyg eller luftfartyg, eller har *han* lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom; njute han ur den egendom, som sålunda häftar, betalning, ändå att han ej, efter kallelse å okända borgenärer, sin

Är borgenärs fordran intecknad i fast egendom eller i tomträtt eller i vattenfallsrätt eller i fartyg eller luftfartyg, *eller häftar lös egendom på grund av företagsinteckning för borgenärs fordran*, eller har *borgenär* lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom; njute han ur den egendom, som så-

¹ Senaste lydelse se SFS 1955:232.

(Nuvarande lydelse)

fordran angiver. Om rätt till kvittning för genfordran vare ock lag som i 7 § sägs, ändå att den fordran ej blivit efter sådan kallelse angiven.

(Föreslagen lydelse)

lunda häftar, betalning, ändå att han ej, efter kallelse å okända borgenärer, sin fordran angiver. Om rätt till kvittning för genfordran vare ock lag som i 7 § sägs, ändå att den fordran ej blivit efter sådan kallelse angiven.

Denna lag träder i kraft den 1 juli . . .

Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen

Härigenom förordnas, att 4, 29, 85 och 123 §§ konkurslagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Har lös egendom, vari förmånsrätt jämlikt 17 kap. 6 § första stycket handelsbalken *eller på grund av förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier* tillkommer borgenär, blivit utmätt för annans fordran,

Har lös egendom, vari förmånsrätt jämlikt 17 kap. 6 § första stycket handelsbalken tillkommer borgenär, blivit utmätt för annans fordran,

eller har ————— sin vård,
skall, där ————— hans fordran.

29 §.

Har gäldenären ————— konkursboet åter.

Har borgenär under ovan angivna tid sökt inteckning i gäldenärens egendom för fordran, vid vars tillkomst sådan säkerhet ej betingats, och är ej fråga om inteckning, som inom den i 11 kap. 2 § jorda-

Har borgenär under ovan angivna tid sökt inteckning i gäldenärens egendom för fordran, vid vars tillkomst sådan säkerhet ej betingats, och är ej fråga om inteckning, som inom den i 11 kap. 2 § jorda-

¹ Senaste lydelse av 4 § se SFS 1932: 175, av 29 § se 1955: 236 och av 123 § se 1946: 809.

(Nuvarande lydelse)

balken stadgade tid sökts för fordran, som där avses, vare borgenären pliktig att på talan av konkursboet antingen återställa inteckningshandlingen till boet eller ock tillhandahålla inteckningshandling angående fast egendom eller luftfartyg för verkställande av utbyte efter ty därom är stadgat samt handling, på grund varav inteckning i fartyg, *förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier* sökts, för inteckningens dödande.

(Föreslagen lydelse)

balken stadgade tid sökts för fordran, som där avses, vare borgenären pliktig att på talan av konkursboet antingen återställa inteckningshandlingen till boet eller ock tillhandahålla inteckningshandling angående fast egendom eller luftfartyg för verkställande av utbyte efter ty därom är stadgat samt handling, på grund varav inteckning i fartyg *eller företagsinteckning* sökts, för inteckningens dödande.

Vad sålunda — — — — — om konkursansökningen.

85 §.

Då framställning — — — — — anses föreligga.

Sedan dag för ärendets handläggning vid rätten blivit utsatt, skall konkursdomaren genom kungörelse, som minst tio dagar före den utsatta dagen införes en gång i allmänna tidningarna och den eller de ortstidningar, som bestämts för offentliggörande av kungörelser om konkursen, utfärda kallelse å vederbörande rättsägare att vid rätten utföra sin talan; och skall därjämte särskild kallelse meddelas den, för vilken arvode skall bestämmas, så ock gäldenären. Kallelse skall innehålla underrättelse om belopp, som i arvode fordras. I fall, som omförmäles i 84 § andra stycket, äge den, som har panträtt i den egendom, varom fråga är, föra talan i ärendet, ändå att han ej i konkursen bevakat sin fordran; skolande konkursdomaren i god tid till envar, som har särskild förmånsrätt i egendomen och vars

Sedan dag för ärendets handläggning vid rätten blivit utsatt, skall konkursdomaren genom kungörelse, som minst tio dagar före den utsatta dagen införes en gång i allmänna tidningarna och den eller de ortstidningar, som bestämts för offentliggörande av kungörelser om konkursen, utfärda kallelse å vederbörande rättsägare att vid rätten utföra sin talan; och skall därjämte särskild kallelse meddelas den, för vilken arvode skall bestämmas, så ock gäldenären. Kallelse skall innehålla underrättelse om belopp, som i arvode fordras. I fall, som omförmäles i 84 § andra stycket, äge den, som har panträtt *eller företagsinteckning* i den egendom, varom fråga är, föra talan i ärendet, ändå att han ej i konkursen bevakat sin fordran; skolande konkursdomaren i god tid till envar, som har särskild förmånsrätt

(Nuvarande lydelse)

adress är känd, översända kallelse, som nyss sagts. Är sådant fall för handen, att frågan om arvode ej inverkar på borgenärernas rätt, skall kungörelse, varom ovan stadgats, ej utfärdas, men varde särskild kallelse meddelad den, för vilken arvode skall bestämmas, så ock gäldenären.

(Föreslagen lydelse)

i egendomen och vars adress är känd, översända kallelse, som nyss sagts. Är sådant fall för handen, att frågan om arvode ej inverkar på borgenärernas rätt, skall kungörelse, varom ovan stadgats, ej utfärdas, men varde särskild kallelse meddelad den, för vilken arvode skall bestämmas, så ock gäldenären.

Då fråga — — — — — rättens ombudsman.

123 §.

Borgenär, som — — — — — i konkursen.
 Borgenär, varom — — — — — slututdelningsförslag utfärdats.
 Försummar borgenären — — — — — 6 kap. stadgat.

Vad ovan i denna paragraf är stadgat skall i tillämpliga delar gälla, då borgenär till säkerhet för fordran har företagsinteckning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli . . .

Har i fall som avses i 4 § äldre lydelsen utmätningen skett eller köpeavhandlingen upprättats före denna lags ikraftträdande eller avser utmätningen fartyg som kan intecknas eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till luftfartyg eller utestående köpeskilling för sådan egendom, skall äldre lag gälla.

I fråga om förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier skola stadgandena i 85 och 123 §§ ej tillämpas, om beslutet angående egendomsavträde meddelats före denna lags ikraftträdande.

**Förslag till
Lag om ändring i utsökningslagen**

Härigenom förordnas, att 71, 72, 91, 94, 96, 139, 140 och 168 §§ utsökningslagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

71 §.

Har någon panträtt i gäldenärs lösa gods eller rätt att sådant gods till säkerhet för sin fordran kvarhålla, må hinder därav ej möta för *godsets* utmätande och försäljande för annan gäldenärens skuld; och njute sådan borgenär rätt till betalning ur köpeskillingen, såsom i 6 kap. sägs. Den, som har lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom, vare dock, där egendomen icke utgöres av fartyg eller av gods i fartyg eller i luftfartyg, ej pliktig att lämna panten från sig, med mindre full lösen därför gives, eller panthavaren nöjes med att för sin betalning hålla sig till köpeskillingen; ej äge panthavaren vägra att taga lösen, då den, i fall som nu är sagt, honom bjudes, ändå att hans fordran ej är till betalning förfallen.

Har någon panträtt i gäldenärs lösa gods eller rätt att sådant gods till säkerhet för sin fordran kvarhålla *eller företagsinteckning i gäldenärs egendom*, må hinder därav ej möta för *egendomens* utmätande och försäljande för annan gäldenärens skuld; och njute sådan borgenär rätt till betalning ur köpeskillingen, såsom i 6 kap. sägs. Den, som har lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom, vare dock, där egendomen icke utgöres av fartyg eller av gods i fartyg eller i luftfartyg, ej pliktig att lämna panten från sig, med mindre full lösen därför gives, eller panthavaren nöjes med att för sin betalning hålla sig till köpeskillingen; ej äge panthavaren vägra att taga lösen, då den, i fall som nu är sagt, honom bjudes, ändå att hans fordran ej är till betalning förfallen.

Har inteckning — — — — — 74 § stadgar.

72 §.

Påstår någon, som ej har sådan rätt, som i 71 § sägs, sig äga förmansrätt till betalning ur gälde-

Påstår någon, som ej har sådan rätt, som i 71 § sägs, sig äga förmansrätt till betalning ur gäldenärs

¹ Senaste lydelse av 71, 91 och 139 §§ se SFS 1955:234, av 72 § se 1932:174, av 94 § se 1920:187, av 140 § se 1944:68 samt av 168 § se 1924:388.

(Nuvarande lydelse)

närs egendom, vare det ej hinder för egendomens utmätande för annan gäld; dock skall utmätningssmannen, där utmätning sker av egendom, vari, enligt vad för utmätningssmannen är känt eller vid utmätningen utrönes, förmånsrätt på grund av förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier tillkommer annan, ofördröjligen underrätta inteckningshavaren om utmätningen.

Ej heller ————— kan ske.

(Föreslagen lydelse)

egendom, vare det ej hinder för egendomens utmätande för annan gäld.

91 §.

Kungörelse om ————— är sagd.
 Har gäldenären ————— från ansvarighet.
 Skall fartyg ————— ske kan.
 Vid försäljning ————— med flygpost.

Är för auktionsförrättaren känt att egendom, som skall säljas, besväras av företagsinteckning, åligger det honom att, såvitt ske kan, om auktionen underrätta inteckningshavaren genom särskilt kallelsebrev, som skall med posten avsändas minst åtta dagar före auktionen. Vinnes senare upplysning om företagsinteckning i egendomen, skall underrättelse genast avsändas.

Är fråga om försäljning av fartyg, som blivit i fartygsregistret infört, anskaffe auktionsförrättaren gravationsbevis rörande fartyget; dock vare, där auktionsförrättaren det äskar, borgenären pliktig att förskjuta den för bevisets utlösande nödiga kostnad.

Är fråga om försäljning av fartyg, som blivit i fartygsregistret infört, anskaffe auktionsförrättaren gravationsbevis rörande fartyget; dock vare, där auktionsförrättaren det äskar, borgenären pliktig att förskjuta den för bevisets utlösande nödiga kostnad. Skall försäljning ske av egendom, som hör till

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

näringsverksamhet och kan vara föremål för företagsinteckning, skall auktionsförrättaren anskaffa gravationsbevis angående verksamheten, såvida ej är uppenbart att verksamheten är fri från inteckning; och skall vad nyss stadgats om förskott å kostnad äga motsvarande tillämpning.

94 §.

Skall försäljning — — — — — därom underrättelse.
Innan auktionen — — — — — för sammanträdet.

I fråga om egendom, som veterligen besväras av företagsinteckning, skall vad ovan i denna paragraf är stadgat gälla i tillämpliga delar.

96 §.

Annan lös egendom än i 94 § sägs skall genast efter inropet betalas; sker det ej, gånge egendomen under nytt utrop. Utmätningssmannen stånde dock fritt att på eget äventyr lämna anstånd med betalningen.

Annan lös egendom än i 94 § första stycket sägs skall genast efter inropet betalas; sker det ej, gånge egendomen under nytt utrop. Utmätningssmannen stånde dock fritt att på eget äventyr lämna anstånd med betalningen.

139 §.

Borgenär, som, då lös egendom för annans fordran utmättes, hade panträtt i egendomen, utan att hava den under panträtt i handom, eller ock ägde rätt att till säkerhet för sin fordran hålla egendomen kvar, vare ock berättigad att ur köpeskillingen, efter ty nedan sägs, undfå betalning, såvida han därom hos utmätningssmannen före auktionen framställt yrkande. Skall under konkurs fartyg eller gods i fartyg

Borgenär, som, då lös egendom för annans fordran utmättes, hade panträtt i egendomen, utan att hava den under panträtt i handom, eller ock ägde rätt att till säkerhet för sin fordran hålla egendomen kvar, vare ock berättigad att ur köpeskillingen, efter ty nedan sägs, undfå betalning, såvida han därom hos utmätningssmannen före auktionen framställt yrkande. Skall under konkurs fartyg eller gods i fartyg

(Nuvarande lydelse)

eller i luftfartyg utmättningsvis försäljas, äge jämväl borgenär, som för sin fordran har förmånsrätt enligt 4 eller 7 § i 17 kap. handelsbalken, den rätt, nu är sagd.

(Föreslagen lydelse)

eller i luftfartyg utmättningsvis försäljas, äge jämväl borgenär, som för sin fordran har förmånsrätt enligt 4 § eller 7 § första stycket i 17 kap. handelsbalken, den rätt, nu är sagd.

Har fartyg — — — — — tid inestår.

Vad i andra stycket är stadgat skall, där gäldenären driver näringsverksamhet som omfattas av företagsinteckning, äga motsvarande tillämpning i fråga om egendom som besväras av inteckningen. Har i annat fall egendom som besväras av företagsinteckning blivit utmättningsvis såld, vare inteckningshavaren berättigad till betalning, såvida han före auktionen framställt yrkande därom till utmättningsmannen och sist vid sammanträde som avses i 140 § företett gravationsbevis.

140 §.

Då fartyg, varom i 94 § sägs, blivit utmättningsvis sålt, äge de, vilka anse sig hava rätt till betalning ur köpeskillingen, så ock gäldenären att å fjortonde dagen efter auktionen å utsatt ort och timme inför auktionsförrättaren sammanträda för att höras angående köpeskillingens fördelning.

Då fartyg, varom i 94 § sägs, eller egendom, som besväras av företagsinteckning, utmättningsvis sålts, äge de, vilka anse sig hava rätt till betalning ur köpeskillingen, så ock gäldenären att å fjortonde dagen efter auktionen å utsatt ort och timme inför auktionsförrättaren sammanträda för att höras angående köpeskillingens fördelning.

Har, på — — — — — där infinna.

168 §.

Sedan laga — — — — — därom lämnas.
Har vid — — — — — insända fördelningslängden.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Säljes egendom, som besväras av företagsinteckning, och utfaller vid köpeskillings fördelning likvid å huvudstolen av intecknad fordran, skall auktionsförrättaren, sedan fördelningen godkänts eller vunnit laga kraft, så snart ske kan göra anmälan därom hos den inskrivningsdomare vilken handlägger inskrivningsärenden rörande företagsinteckning och tillika insända fördelningslängd eller annan handling som utvisar fördelningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli . . .

Beträffande förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier skall nya lagen ej äga tillämpning i fall då utmätning skett före ikraftträdandet. Äldre lydelsen av 71, 72, 91, 94, 96, 139 och 140 §§ skall fortfarande gälla i fråga om fartyg som kan intecknas eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till luftfartyg eller fordran å köpeskillning för sådan egendom.

Förslag till

Lag angående ändrad lydelse av 2 och 13 §§ lagen den 8 april 1927 (nr 85)
om dödande av förkommen handling

Häri genom förordnas, att 2 och 13 §§ lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Ansökan om dödande av handling skall, skriftligen avfattad, ingivas till rätten i den ort, där förpliktelsen skall fullgöras, eller, om sådan ort ej är nämnd i handlingen, till den rätt, där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål, som angå gäld i allmänhet. Har på grund av handlingen in-teckning meddelats, göres ansökningen, då fråga är om handling, för vilken in-teckning fastställts i fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt *eller i jordbruksinventarier*, hos den rätt, under vilken fastigheten lyder, och eljest hos rätten i den ort, där vederbörande inskrivningsdomare är.

Ansökan om dödande av handling skall, skriftligen avfattad, ingivas till rätten i den ort, där förpliktelsen skall fullgöras, eller, om sådan ort ej är nämnd i handlingen, till den rätt, där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål, som angå gäld i allmänhet. Har på grund av handlingen in-teckning meddelats, göres ansökningen, då fråga är om handling, för vilken in-teckning fastställts i fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt, hos den rätt, under vilken fastigheten lyder, och eljest hos rätten i den ort, där vederbörande inskrivningsdomare är.

Ansökan om ————— godsets bestämelseort.
Äro enligt ————— av dem.

13 §.

Hava tio år förflutit från det in-tecknad fordringshandling, om vilken det ej är känt var den finnes, blivit uppvisad för anteckning om

Hava tio år förflutit från det in-tecknad fordringshandling, om vilken det ej är känt var den finnes, blivit uppvisad för anteckning om

¹ Senaste lydelse av 2 § se SFS 1946:105 och av 13 § se 1955:238.

(Nuvarande lydelse)

innehav eller eljest företedd i in-
teckningsärende och vill den in-
tecknade egendomens ägare äska
att in-teckningen, ehuru han ej kan
förete handlingen, måtte dödas,
göre ansökan därom, då fråga är
om handling, för vilken in-teckning
fastställts i fast egendom, tomträtt
eller vattenfallsrätt *eller i jord-
bruksinventarier*, hos den rätt, un-
der vilken fastigheten lyder, och
eljest hos rätten i den ort, där ve-
derbörande inskrivningsdomare är.
Sedan ansökningen, där så ske kan,
på sätt om stämning i tvistemål är
stadgat delgivits den senast anteck-
nade innehavaren av handlingen,
utfärde rätten offentlig stämning,
som skall kungöras på sätt i 6 §
sägs samt innehålla beskrivning av
handlingen ävensom tillkännagi-
vande att, om någon innehar hand-
lingen eller har kännedom om att
den finnes i behåll, han bör därom,
vid äventyr att in-teckningen eljest
dödas, hos rätten göra anmälan
sist å dag som för ärendets fullföl-
jande utsättes. Sådan dag må ej
sättas tidigare än sex månader ef-
ter kungörelsens införande i all-
männa tidningarna.

(Föreslagen lydelse)

innehav eller eljest företedd i in-
teckningsärende och vill den in-
tecknade egendomens ägare äska
att in-teckningen, ehuru han ej kan
förete handlingen, måtte dödas,
göre ansökan därom, då fråga är
om handling, för vilken in-teckning
fastställts i fast egendom, tomträtt
eller vattenfallsrätt, hos den rätt,
under vilken fastigheten lyder, och
eljest hos rätten i den ort, där ve-
derbörande inskrivningsdomare är.
Sedan ansökningen, där så ske kan,
på sätt om stämning i tvistemål är
stadgat delgivits den senast anteck-
nade innehavaren av handlingen,
utfärde rätten offentlig stämning,
som skall kungöras på sätt i 6 §
sägs samt innehålla beskrivning av
handlingen ävensom tillkännagi-
vande att, om någon innehar hand-
lingen eller har kännedom om att
den finnes i behåll, han bör därom,
vid äventyr att in-teckningen eljest
dödas, hos rätten göra anmälan sist
å dag som för ärendets fullföljande
utsättes. Sådan dag må ej sättas
tidigare än sex månader efter kun-
görelsens införande i allmänna tid-
ningarna.

Fullföljes ej — — — — — den förfallen.
Finner rätten, — — — — — handlingens företeende.
Rätten skall — — — — — laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 juli . . .

Förslag till

Lag angående ändrad lydelse av 1 och 13 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 808)
om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag)

Härigenom förordnas, att 1 och 13 §§ lagen den 20 december 1946 om lagsökning och betalningsföreläggande¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

För fordran ————— nedan sägs.

Borgenär som för sin fordran har inteckning *i fast egendom eller i fartyg eller i luftfartyg eller reservdelar till sådant fartyg*, äge ock genom lagsökning söka betalning *ur den intecknade egendomen*.

Borgenär som för sin fordran har inteckning *äge ock genom lagsökning söka betalning ur den egendom vari inteckningen gäller*.

13 §.

Äro ej sådana skäl för handen att målet bör hänskjutas till rättegång, skall betalningsskyldighet åläggas gäldenären; avser lagsökningen betalning *ur intecknad fast egendom eller intecknat fartyg eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till luftfartyg*, fastställa rätten fordringen till betalning *ur den intecknade egendomen*.

Äro ej sådana skäl för handen att målet bör hänskjutas till rättegång, skall betalningsskyldighet åläggas gäldenären; avser lagsökningen betalning *ur egendom vari inteckning gäller*, fastställa rätten fordringen till betalning *ur egendomen*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli . . .

¹ Senaste lydelse av 1 och 13 §§ se SFS 1955: 237.

MOTIV

Inledande översikt

Förlagsinteckning

För uppkomsten av panträtt i lösa föremål fordras enligt svensk rätt som regel, att egendomen överlämnas till borgenären eller till annan för borgenärens räkning. Även för panträttens bestånd kräves, att borgenären själv eller genom annan behåller egendomen i besittning. Genom överlämnandet av egendomen får pantsättningen publicitet, vilket är av betydelse bl. a. för dem som avser att lämna pantens ägare kredit eller eljest ingå avtal med denne. Att ägaren måste avstå från rådigheten över egendomen har vidare bl. a. den betydelsen, att panthavaren tryggas mot sådana förfoganden över panten vilka kan äventyra panträttens bestånd; visserligen gäller panträtten principiellt mot ny ägare, men den utsläcks, om egendomen kommer i godtroende förvärfvares hand.

Lös egendom, som utgör inventarier i ägarens rörelse eller eljest hör till denna, lämpar sig i allmänhet icke för pantsättning, eftersom ägaren ej kan avvара egendomen i verksamheten. Genom förlagsinteckningsinstitutet har emellertid för vissa företagare öppnats möjlighet att till säkerhet för fordran upplåta en särskild förmånsrätt i sådan egendom utan avstående från besittningen och därmed utnyttja egendomen såsom kreditunderlag. Denna förmånsrätt grundlägges genom inteckning, dvs. registrering hos offentlig myndighet. Registreringen har till ändamål att åstadkomma publicitet och motsvarar således delvis överlämnandet av egendomen vid handpantsättning. Den förmånsrätt som uppkommer genom förlagsinteckning avser icke såsom panträtten individuellt bestämd egendom utan ett egendomskollektiv med växlande sammansättning, knutet till företagaren och dennes verksamhet samt omfattande tillgångar av vissa, i lagen angivna slag. Principiellt besväras sålunda egendom av förlagsinteckning endast så länge egendomen tillhör företagaren och ingår i verksamheten; å andra sidan kommer inteckningen att gälla i egendom, som efter inteckningens meddelande förvärfvas av företagaren och tillföres verksamheten. Att företagaren äger behålla den intecknade egendomen i sin besittning och fritt förfoga över den innebär, att tillgångar, som är föremål för ständig omsättning, kan utnyttjas för kredit, men också, att säkerhetsrättens värde icke blir jämförbart med handpanträttens. Säkerheten beror väsentligen därav, att företagaren, för att kunna fortsätta verksamheten, måste vidmakthålla tillgångarna, t. ex. genom att kontinuerligt ersätta förslitna inventarier eller försålda varor.

Gällande rätt

Förlagsinteckningsinstitutet är jämförelsevis knapphändigt reglerat i lag. De centrala bestämmelserna återfinns i *förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning* (FIF) samt i 17 kap. 7 § handelsbalken. Till dessa bestämmelser ansluter sig regler bl. a. i utsökningslagen och konkurslagen.

De företagare som kan begagna sig av förlagsinteckning är de som driver industriell rörelse, hotell-, pensionat- eller restaurangrörelse eller apoteks-rörelse. För alla verksamhetsgrenar utom apoteksrörelse gäller dock, att rörelsen måste vara av en viss storlek. Beträffande industriell rörelse fordras, att däri som regel användes drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst tio arbetare, medan för hotell-, pensionat- eller restaurangrörelse kräves, att under minst två månader årligen sysselsättes minst tio anställda. Lagen anger icke närmare vad som bör förstås med industriell rörelse, och viss osäkerhet råder härvidlag. Som exempel på rörelser, beträffande vilka tvekan framträtt, må nämnas byggnadsverksamhet, reparationsverksamhet, drivande av tvätt- och strykinrättningar, distribution av elektrisk kraft, filmindustri samt torkning och lagring av spannmål.

Då den prövning i fråga om rörelsens art och omfattning som föregår ett inteckningsbeslut inrymmer vissa osäkerhetsmoment, har i inteckningshavarens intresse föreskrivits, att det ej, sedan inteckning beviljats genom lagakraftvunnet beslut, må i konkurs eller eljest komma under bedömande, huruvida rörelsen varit av den art eller drivits i den omfattning att inteckning bort beviljas. Det förhållandet, att en intecknad rörelse, beträffande vilken viss minimistorlek är villkor för beviljande av förlagsinteckning, kommer att underskrida storleksgränsen, är utan inverkan på inteckningens giltighet.

Den egendom vari förlagsinteckning kan meddelas (förlagsegendomen) är olika bestämd för de skilda slagen av rörelser. Beträffande samtliga omfattar den för rörelsen avsedda lösa inventarier. I fråga om industriell rörelse och apoteks-rörelse omfattar den vidare för rörelsen avsedda råvaror och däri frambragta alster samt, beträffande apotek, även övriga för rörelsen avsedda varor; vid gruvdrift inbegripes också gruva. I några hänseenden råder viss oklarhet beträffande förlagsegendomens omfattning. Så t. ex. har tvekan yppats, huruvida till förlagsegendomen är att hänföra kontorsinventarier och annan utrustning för administrationen samt bränsle och annat dylikt driftsmaterial. — Inteckning skall avse förlagsegendomen i dess helhet och kan således icke meddelas endast i egendom av visst slag eller i vissa föremål eller i andel av egendomen.

Förlagsinteckning omfattar också vissa tillgångar som har karaktären av substitut för förlagsegendom. Enligt stadgande i FIF äger inteckningshavaren, om förlagsegendom säljes, samma rätt i utestående köpeskilling som han ägt i det försålda. I övrigt saknas särskilda bestämmelser om inteckningshavarens rätt till substitut. Beträffande ersättning på grund av försäk-

ring antages allmänt, med stöd av den generella bestämmelsen i 54 § lagen om försäkringsavtal, att förmånsrätten i vissa fall kan, ehuru avtal därom icke träffats, göras gällande i försäkringsbelopp avseende förlagsegen- dom som förstörts, skadats eller gått förlorat. I angivna lagrum stadgas nämligen att, om försäkring tagits å gods utan angivande av det intresse försäkringen avser, försäkringen skall, där ej annat framgår av omständigheterna, anses gälla till förmån för bl. a. den som i egenskap av ägare, pant- havare eller innehavare av annan rättighet till godset har intresse av att dess värde icke minskas eller går förlorat. Man är ense om att förmånsrät- ten gäller, om både försäkringsfallet och utbetalningen av ersättningen sker under företagarens konkurs, medan det är omtvistat, huruvida eljest för- månsrätt äger rum. Möjligen omfattar förlagsinteckning substitut för för- lagsegen- dom även i andra fall än de nu nämnda, t. ex. skadestånd.

Såsom framgått gäller förlagsinteckning endast i egendom som tillhör företagaren. Det förtjänar framhållas, att egendomen härvid är att anse så- som företagarens tillhörighet så länge den kan tagas i anspråk för betal- ning av hans gäld. Om t. ex. företagaren sålt förlagsegen- dom men möjlig- het föreligger att i händelse av hans konkurs återvinna egendomen, kan in- teckningen sägas alltjämt omfatta denna. — Kravet att egendom, för att kunna vara föremål för förlagsinteckning, skall tillhöra företagaren, inne- bär beträffande inventarier och varor, att äganderätten måste tillkomma denne. Förlagsinteckning kan alltså icke gälla exempelvis i nyttjanderätt. — Inteckning anses omfatta företagarens rätt till inventarier som han köpt enligt avbetalningskontrakt med sedvanligt ägarförbehåll men icke till fulla betalt (NJA 1952 s. 195).

För beviljande av förlagsinteckning fordras en utfästelse av företagaren att förlagsegen- domen skall utgöra säkerhet för "förlag eller annan fordran". Utfästelsen måste vara gjord i skuldebrev eller annan handling, varpå fordran grundas, samt vara styrkt av vittnen. I dessa avseenden föreligger så- ledes överensstämmelse med vad som eljest gäller inom inteckningsrätten. Vidare skall utfästelsen innehålla uppgift om stad eller socken, där rörel- sen drives. Med socken torde härvid avses primärkommun på landet. — In- teckning får icke beviljas för annat än visst belopp i pengar.

Ärende angående förlagsinteckning upptages, om rörelsen drives i stad med rådhusrätt, av inskrivningsdomaren vid denna och eljest av inskriv- ningsdomaren för residensstaden. Då inteckning sökes, skall fordringshand- lingen inges i huvudskrift. Den skall vara åtföljd av intyg, utfärdat i Stock- holm av poliskammaren och i övriga delar av riket av magistrat eller lands- fiskal, att den som gjort utfästelsen utövar den uppgivna rörelsen samt att denna är av sådan art och drives i sådan omfattning att förlagsinteckning får beviljas (driftsbevis). I sådana fall då enligt särskilda författningar, t. ex. näringsfrihetsförordningen, för rörelsens drivande fordras anmälan hos myndighet eller tillstånd av myndighet skall därjämte företes bevis, att anmälan skett eller tillstånd meddelats.

Den härskande uppfattningen är att den förmånsrätt som förlagsinteckning medför kan göras gällande endast i företagarens konkurs och således icke vid utmätning av förlagsegenom för annan borgenärs fordran. Dock har inom litteraturen hävdats, att förmånsrätt äger rum vid sådan utmätning om inteckningshavaren själv fått utmätning i samma egendom.

Förlagsinteckning har i förmånshänseende fått sin plats i 17 kap. 7 § handelsbalken. Detta innebär bl. a., att förlagsinteckning får vika för pant rätt samt för lönefordringar och andra fordringar, som har förmånsrätt enligt 17 kap. 4 §, men äger företräde framför fordran för vilken utmätning skett. Beträffande ordningen mellan förlagsinteckningar inbördes gäller principiellt, liksom eljest inom inteckningsrätten, att inteckning som tidigare sökts äger företräde och att inteckningar som sökts samma dag har lika rätt. Förmånsrätt gäller ej för ränta, som är upplupen före konkursansökningens ingivande, för längre tid än tre år. — Förmånsrätt äger ej rum, om gäldenären är i konkurs, när inteckning sökes, eller försättes i konkurs samma dag som ansökningen göres.

I beslut om inteckning anges företagarens person, rörelsens art och den kommun där rörelsen drives. Genom dessa uppgifter individualiseras den verksamhet som inteckningen avser. I lag finns icke några bestämmelser om verkan på förmånsrätten av att den sålunda individualiserade rörelsen på det sätt förändras att den icke längre passar in på beskrivningen i inteckningsbeslutet. En sådan förändring medför principiellt att förmånsrätten utslocknar. Om rörelsen i sin helhet överlåtes, bortfaller sålunda förmånsrätten i förlagsegenomen. Överlåtes rörelsen endast till en del, upphör förmånsrätten i den förlagsegenom som hör till den överlåtna delen. Om rörelsen helt eller delvis flyttas till annan kommun, upphör förmånsrätten i den mån flyttning ägt rum. En flyttning inom den i inteckningsbeslutet angivna kommunen saknar däremot betydelse. Likaså är en flyttning av själva förlagsegenomen eller däri ingående föremål i och för sig utan inverkan på förmånsrätten och detta även om föremålen kommer ur företagarens besittning. Ändras verksamheten till sin art, torde förmånsrätten bortfalla, åtminstone om ändringen är väsentlig.

Till inteckningshavarens skydd har åtskilliga bestämmelser meddelats. Om rörelsen helt eller till väsentlig del nedlägges, överlåtes eller förflyttas, är den intecknade fordringen genast förfallen till betalning. Detsamma gäller, om förlagsegenomen eller väsentlig del därav förstöres eller om det skäligen kan befaras att på grund av företagarens förvållande inteckningshavarens säkerhet kommer att märkligt minska. Erlägges ej betalning frivilligt, kan inteckningshavaren vinna dom och utmätning samt, när en blivande utmätning snabbt måste säkerställas, utverka kvarstad eller skingringsförbud. Inteckningshavaren kan också begära företagaren försatt i konkurs. I konkursen äger han göra sin förmånsrätt gällande, och utsikter kan finnas att enligt konkurslagens återvinningsregler bringa förlagsegen-

dom som företagaren avyttrat att återgå till konkursboet. Som stöd för en konkursansökan har inteckningshavaren i första hand att lita till de konkursgrunder som kan återopas av borgenärer i allmänhet. Därjämte har i 4 § konkurslagen upptagits två särskilda konkursgrunder till inteckningshavarens skydd. Den ena av dessa avser det fall, att egendom som är föremål för förlagsinteckning blivit utmätt för annans fordran. Har så skett, äger inteckningshavaren få företagaren försatt i konkurs; konkursbeslut meddelas dock ej, om företagaren visar att den övriga egendom vari inteckningshavaren har förmånsrätt är tillräcklig för gäldande av dennes fordran. Meddelas beslut om konkurs innan den utmätta egendomen blivit försåld eller har, om försäljning skett, utmätningen ägt rum inom sådan tid före konkursansökningens ingivande att utmätningen jämlikt 17 kap. 8 § handelsbalken icke medför förmånsrätt, blir inteckningshavarens rätt bevarad. I det förra fallet upphör enligt 24 § konkurslagen utmätningssmannens befattning med egendomen, vilken i stället ingår i konkursmassan. Inteckningshavaren kan sålunda ur egendomen utfå betalning för sin fordran med förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § handelsbalken och alltså — även om utmätningen medfört förmånsrätt — framför utmätningssökanden, vars förmånsrätt stöder sig på 17 kap. 8 § handelsbalken. I det senare fallet skall också, om likvid ej skett, köpeskillingen för det utmätta godset redovisas till konkursboet. Har likvid skett, är den till utmätningssökanden erlagda betalningen underkastad återvinning enligt 31 § konkurslagen. Bestämmelser har meddelats i syfte att inteckningshavaren skall få kännedom om verkställd utmätning så att han kan utnyttja möjligheten att skydda sig däremot. Jämlikt 72 § utsökningslagen åligger det utmätningssman att, om utmätning sker av egendom vari, enligt vad för utmätningssmannen är känt eller vid utmätningen utrönes, förmånsrätt på grund av förlagsinteckning tillkommer annan, ofördröjligen underrätta inteckningshavaren om utmätningen. För att vara säker om att få dylik underrättelse kan inteckningshavaren anmäla sig hos vederbörande utmätningssman. Över dem som gjort sådana anmälningar skall utmätningssman föra register (se kungörelsen den 22 juni 1932 angående skyldighet för utmätningssman att föra register över vissa inteckningshavare). — Den andra särskilda konkursgrunden avser det fall, att förlagsegendom göres till föremål för s. k. lösöreköp. I likhet med vad som gäller i utmätningssfallet undgår dock företagaren konkurs, om han visar att övrig egendom vari inteckningshavaren har förmånsrätt förslår till betalning av fordringen.

Nämnas bör även, att bestämmelserna om gäldenärsbrott i 23 kap. strafflagen utgör ett visst skydd för innehavare av förlagsinteckning.

Beträffande särskilda inskrivningsåtgärder och handläggningen av ärendena m. m. råder väsentligen överensstämmelse med vad som gäller i fråga om fastighetsinteckning. Möjlighet saknas dock till utbyte av inteckningshandling. Vidare får inteckningsansökan ej förklaras vilande. Besluten in-

föres i en särskild inskrivningsbok, som i det övervägande antalet fall är inrättad enligt lösbladssystem. Handlingarna i ärendena sammanföres i akter. Närmare bestämmelser angående förande av inskrivningsbok och dagbok samt beträffande aktsystem och gravationsbevis m. m. har meddelats i en den 12 juni 1936 utfärdad kungörelse angående tillämpningen av FIF.

Vid sidan av de allmänna reglerna om förlagsinteckning finns en författning med särbestämmelser för oljehandeln, nämligen *lagen den 21 februari 1958 om förlagsinteckning i vissa oljelager*. Tillkomsten av denna lag står i samband med den skyldighet att i beredskapssyfte lagra mineralolja som ålagts bl. a. vissa företagare inom nämnda bransch. Lagen har till ändamål att ge dessa företagare tillgång till förlagsinteckningsinstitutet och därmed göra det lättare för dem att anskaffa kapital för beredskapslagringen. Enligt lagen kan den, som driver handel med mineralolja och som på grund därav är skyldig att lagra dylik olja, få förlagsinteckning beviljad i sitt för handelsrörelsen avsedda oljelager. Förlagsegendomen omfattar således oljelagret men icke inventarier eller annan egendom. Beträffande inteckning i oljelager skall tillämpas vad som är stadgat om förlagsinteckning i allmänhet. Vissa avvikelser från de allmänna bestämmelserna gäller emellertid. Handel med mineralolja skall anses såsom en och samma rörelse, oavsett om den drives inom en eller flera kommuner, samt flyttning av verksamheten vara utan inverkan på inteckningshavarens rätt. I anslutning härtill har stadgats, att inteckningsärendena upptages av en för hela riket gemensam myndighet, nämligen inskrivningsdomaren i Stockholm. När inteckning sökes, skall företes intyg av myndighet, som utövar tillsyn över lagringsskyldigheten, att sådan skyldighet blivit under ansökningsåret eller näst föregående år bestämd för företagaren på grund av försäljning av olja, som han icke själv framställt i riket, samt att han driver sådan handel som avses i lagen.

Historik

Redan under senare hälften av 1600-talet fanns i vårt land stadganden vilka för särskilda fall tillerkände den, som lämnade förslag åt näringsidkare, en viss företrädesställning i rättsligt hänseende. Åtskilliga föreskrifter rörande förlag utfärdades efter hand, huvudsakligen avseende bergsmans- och bruksnäringar samt manufakturer. Bland viktigare författningar i ämnet må nämnas 1748 års förordning om förlag vid bergs- och brukshanteringen samt den förnyade hallordningen av år 1770, vilka förblev gällande fram till ikraftträdandet av FIF.

Under 1800-talet, huvudsakligen dess senare hälft, väcktes flera lagförslag, som berörde förevarande område. Vid riksdagen 1847—1848 framlades proposition med förslag till förordning om förlagsinteckning, men förslaget

vann ej riksdagens bifall. I sitt år 1850 framlagda förslag till handelsbalk förordade äldre lagberedningen, att s. k. underpanträtt, dvs. panträtt som icke förutsätter överförande av besittning, skulle få upplåtas i lös egendom i allmänhet. Detta förslag upptogs i väsentliga delar av lagutskottet vid riksdagen 1859—1860 och blev antaget av ständerna. Högsta domstolen avstyrkte det emellertid; inom domstolen framhölls bl. a., att institutet kunde framkalla lättsinniga och bedrägliga transaktioner samt att det skulle försvaga gäldenärens personliga kredit utan att den realkredit som bjöds kunde antagas bli av synnerlig betydelse. Förslaget blev ej godkänt av Kungl. Maj:t. Även vid riksdagarna 1865—1866 och 1868 behandlades lagförslag rörande förlagsinteckning resp. underpant i lös egendom. Någon lagstiftning föranleddes dock icke härav. Sedan 1879 års riksdag hemställt om utredning angående revision av samtliga gällande bestämmelser om förlag, tillsattes en kommitté, 1880 års förlagsinteckningskommitté, med uppdrag att utarbeta lagförslag i ämnet. Kommittén avgav år 1881 ett betänkande, som lades till grund för FIF.

Enligt FIF i dess ursprungliga lydelse förutsattes för beviljande av förlagsinteckning, att förlag givits till idkande av bergsbruk eller gruvdrift eller till drivande av fabrik, mjöl- eller sågkvarn, boktryckeri, bryggeri, brännvins- eller kruttillverkning. Sedan inteckning beviljats, ägde förlagsgivaren enligt 17 kap. 7 § handelsbalken förmånsrätt för sin fordran i produkter och råämnen samt i "all den lösegendom, vare sig maskiner, redskap, dragare eller annat" som hörde till driften. Då förlaget avsåg bearbetande av annan gruva än järngruva, ingick även själva gruvan i förlagsegendomen; undantaget beträffande järngruvor berodde på att kapitalbehovet här sedan gammalt brukat tillgodoses genom tillskott av delägare. Förmånsrätten omfattade dessutom fordran för förskott som förlagstagaren för rörelsen lämnat annan, t. ex. förskott till arbetare, men däremot icke fordran å köpeskilling för försåld förlagsegendom. Vidare innehöll förordningen bestämmelser om förfarandet vid sökande och beviljande av inteckning samt regler om förnyelse och dödning m. m. Till tryggande av förlagsgivarens rätt stadgades att, om inrättning för vars drivande förlagsinteckning beviljats överläts till annan, förlagsskulden genast skulle vara förfallen till betalning.

Tämligen snart efter tillkomsten av FIF uppmärksammades vissa brister i lagstiftningen, och yrkanden om reformer framställdes från riksdagens och näringslivets sida. År 1925 beslöt Kungl. Maj:t att upptaga frågan om en revision av förlagsinteckningsinstitutet; från ett flertal myndigheter och organisationer, bl. a. kommerskollegium och Svenska bankföreningen, inhämtades yttranden om behovet av ändrad lagstiftning i ämnet och om innehållet i de bestämmelser som därvidlag kunde anses erforderliga. Med ledning av inkomna remissvar genomfördes år 1932 en tämligen genomgripande lagrevision. Ändringarna gällde bl. a. reglerna om inteckningsberätti-

gade företagare och om förlagsegendomen, varjämte man slopade kravet att fordran för att kunna intecknas måste avse förlag. Därefter har ytterligare lagändringar vidtagits vid flera tillfällen. I det följande skall de viktigaste av dessa reformer och bakgrunden till dem närmare beröras.

Inteckningsberättigade företagare. Som förut nämnts kunde enligt den ursprungliga lydelsen av FIF förlagsinteckning beviljas bl. a. för drivande av fabrik. I praxis kom emellertid, beroende på otydligheten av ordet "fabrik", förlagsinteckning att i viss utsträckning medges också åt hantverkare; även handelsrörelser, till vilka hörde viss mindre förädlingsverksamhet, lyckades ofta få förlagsinteckning. Mot denna tillämpning riktades kritik från olika håll.

I de yttranden som avgavs i anledning av *1925 års remiss* framhölls allmänt behovet av en tydlig avgränsning av institutets tillämpningsområde. Däremot rådde delade meningar, huruvida detta område borde inskränkas eller utvidgas. Från flera håll betonades, att förlagsinteckningsinstitutet huvudsakligen syntes lämpa sig för större industriella inrättningar med en mera fullständig maskinell utrustning eller i allmänhet stora och konstanta varulager, under det att användningen av detta institut i den mindre industrin och inom hantverket — där maskiner ofta inköptes på avbetalningskontrakt — icke kunde anses överensstämma med sund kreditgivning. Vidare framhölls, att det i fråga om smärre företag var svårare att kontrollera dispositionen av förlagsegendomen och att möjligheten att genom förlagsinteckning belåna all företagens egendom lätt ledde till osund skuldsättning och bristande personlig kreditvärdighet. Från annat håll förordades däremot en utvidgning av tillämpningsområdet till skilda näringsgrenar, såsom jordbruk, hantverk, transportföretag, restaurationsrörelse, apoteksverksamhet och handelsrörelse. Beträffande handelsföretag invändes emellertid att, fränsett de större handelsföretagen, handels kreditbehov var mindre än industrins, att det icke syntes möjligt att uppdraga någon gräns mellan den större och den mindre handeln samt att institutets utsträckning till handelsföretag i många fall skulle komma att främja en osund skuldsättning. Kommerskollegium förordade, att även hantverk under vissa förhållanden borde ha möjlighet till förlagsinteckning, och föreslog, att den, som drev fabriks- eller hantverksrörelse i sådan omfattning att för arbetet i regel användes drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst fem arbetare jämte drivkraft om minst tre effektiva hästkrafter, skulle kunna få förlagsinteckning.

Genom *1932 års lagändring* fick bestämmelsen om inteckningsberättigade företagare den alltjämt gällande lydelsen såvitt avser industriell rörelse. Beträffande annan rörelse medgavs ej inteckningsmöjlighet. I propositionen anförde föredragande departementschefen bl. a. följande.

Vid övervägande av frågan, huruvida kretsen av de näringar, som må åtnjuta möjligheten att använda förlagsinteckning, borde principiellt förändras, har det

synts tydligt, att bortsett från jordbruksnäringen tillräckliga skäl icke föreligga att för närvarande avvika från den gällande rättens grunduppfattning i detta avseende. Såsom en allvarlig brist måste emellertid anses, att gränsen för tillämpningsområdet icke framträder skarpare än nu är fallet. — — —

Med hänsyn till vikten av att erhålla en fast regel, även om den lider av en viss schematisering, har det synts lämpligt att i huvudsaklig anslutning till den praxis, som vid vissa större rådhusrätter utbildats med ledning av 15 § i 1912 års arbetarskyddslag, avgränsa tillämpningsområdet så, att såsom förutsättning för rätten att erhålla förlagsinteckning uppställes kravet, att för rörelsen skall i regel användas drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst tio arbetare.

Genom en *lagändring år 1935* utvidgades förlagsinteckningsinstitutet till att avse hotell-, pensionat- och restaurangrörelse.

Sin nuvarande lydelse fick stadgandet om inteckningsberättigade företagare genom en *lagändring år 1938*. Förlagsinteckningsinstitutet utsträcktes då till apoteksrörelse.

Föremål för förlagsinteckning. Genom *1932 års lagändring* fick bestämmelsen angående förlagsegendomen sin nu gällande lydelse såvitt avser industriell rörelse. Stadgandet, att förmånsrätten omfattade fordringar för vissa förskott, borttogs med bl. a. den motiveringen, att det ej hade någon uppgift att fylla i det praktiska livet. Järngruva jämfördes med annan gruva, enär förutsättningarna för den dittills gjorda åtskillnaden icke längre ansågs föreligga. Bestämmelsen om förlagsegendomen, som dittills haft sin plats i 17 kap. handelsbalken, flyttades till FIF.

Vidare infördes regeln, att förlagsinteckning gäller i fordran å köpeskilling för försåld förlagsegendom, och därmed blev ett från skilda håll framställt önskemål tillgodosett.

Under förarbetena till 1932 års reform uppmärksammades även frågan, om förlagsinteckning borde omfatta byggnad på annans mark. Detta spörsmål hade övervägts redan vid tillkomsten av FIF, men tanken på en dylik utvidgning hade då avvisats. Förslag härom framlades icke heller år 1932. Som skäl härför anförde departementschefen att, om byggnaden och grunden kom i samma ägares hand och byggnaden följaktligen blev fast egendom, kollision mellan förlagsinteckningar och fastighetsinteckningar lätt kunde inträda.

Då förlagsinteckningsinstitutet genom *lagändringen år 1935* utsträcktes till hotell-, pensionat- och restaurangrörelse, övervägdes att låta inteckning avseende sådan rörelse inbegripa även rörelsens förråd av varor. I propositionen upptogs dock icke något förslag härom, emedan inteckning i varuförråd i detta fall ansågs sakna betydelse från kreditsynpunkt och därjämte kunna medföra direkta olägenheter, i det att en utförsäljning av varorna eller deras bortförande exempelvis vid slutet av en säsong kunde åberopas för en uppsägning från långivarens sida.

När genom *1938 års lagändring* kretsen av inteckningsberättigade rörelser utvidgades till att omfatta jämväl apoteksrörelse, bestämdes, att förlags-

egendomen vid apoteksrörelse skulle inbegripa ej blott lösa inventarier, råvaror och produkter utan även övriga för rörelsen avsedda varor.

Rörelsens lokalisering. Enligt den ursprungliga lydelsen av FIF skulle handling, på grund varav inteckning söktes, innehålla uppgift om stad eller socken där fabrik, boktryckeri eller bryggeri drevs samt, beträffande övriga inteckningsberättigade rörelser, uppgift om stället där verksamheten utövades. I motiven anfördes i fråga om de sistnämnda att de dels på grund av sin natur dels till följd av gällande lagstiftning var bundna till viss plats. Däremot ansågs intet skäl föreligga varför vid ansökan om förlagsinteckning exempelvis i en fabrik belägenheten skulle behöva anges närmare än som skedde vid anmälan om fabriken anläggande, varvid uppgift om stad eller socken skulle lämnas; angivande av stället för fabriken skulle i onödan försvåra en flyttning.

Mot denna ståndpunkt framställdes erinringar i de i anledning av 1925 års remiss avgivna yttrandena. Sålunda framhölls, att det beträffande varje slag av rörelse borde vara tillräckligt att ange stad eller socken där rörelsen drevs. Därjämte uttalades, att det måhända förtjänade övervägas, om man ej kunde helt avstå från territoriella begränsningar och således låta förlagsinteckning omfatta all kredittagarens i industriell verksamhet investerade löseegendom.

Genom 1932 års lagändring fick bestämmelsen om rörelsens lokalisering den nuvarande avfattningen, enligt vilken blott stad eller socken behöver anges. Beträffande förslaget att helt avstå från territoriella begränsningar anförde departementschefen:

Det har synts kunna ifrågasättas, om man icke borde gå än längre och låta förlagsinteckningen omfatta företaget som sådant samt i samband därmed införa förändrade forumregler. En tänkbar utväg därvid vore, att behandlingen av förlagsinteckningsärenden förlades till rådhusrätten i den stad, där näringsidkarens firma är registrerad, eller beträffande aktiebolag till rådhusrätten i den stad, där dess styrelse har sitt säte. Därvid borde naturligen göras vissa jämkningar för bland annat det fall, att firman är registrerad i stad under landsrätt eller att aktiebolags styrelse har sitt säte i sådan stad eller på landet. En sådan omläggning skulle uppenbarligen med hänsyn till de stora företagen vara förenad med betydande fördelar. Å andra sidan är den dock förbunden med nackdelar, som mana till verksamhet. Särskilt framträda svårigheter med avseende å övergången från det ena till det andra systemet, vartill komma de förvecklingar, som lätt kunna uppstå vid t. ex. förändrat säte för aktiebolags styrelse med därav föranledd övergång till annat forum än det, vid vilket inteckning tidigare kan hava meddelats. En ändring i detta hänseende har i varje fall ansetts icke böra ske i förevarande sammanhang.

Skyldighet att betala intecknad fordran före avtalad förfallotid. Medan FIF ursprungligen saknade stadganden om att intecknad fordran förfaller till betalning i händelse av att rörelsen nedlägges eller flyttas, har förordningen alltsedan sin tillkomst innehållit bestämmelse om att överlåtelse av

rörelsen utgör förfalloanledning. Redan under förarbetena till förordningen ansågs på flera håll, att en dylik bestämmelse innefattade ett otillräckligt skydd för inteckningshavaren mot risken av att förmånsrätten upphör till följd av överlåtelse, och flera förslag framställdes i syfte att förstärka inteckningshavarens ställning i detta avseende. Därvid sökte man säkerställa inteckningshavaren genom viss ansvarighet för den nye ägaren eller genom garanti för att överlåtelsen skulle komma till inteckningshavarens kännedom eller genom en kombination av sådana regler; enligt ett av dessa förslag skulle förmånsrätten bestå trots överlåtelsen. Intet av förslagen antogs emellertid.

I anledning av en motion vid 1884 års riksdag anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t, att lagbestämmelser skulle utarbetas i syfte att bereda förlagsgivare större trygghet vid överlåtelse av rörelsen. Skrivelsen föranledde icke någon åtgärd.

I flera av de yttranden som avgavs i anledning av *1925 års remiss* ifrågasattes skyldighet för företagaren att underrätta inteckningshavaren om överlåtelse av rörelsen. Från vissa håll ifrågasattes, att flyttning skulle anmälas hos inteckningsdomstolen och inteckningen fortfarande bestå. Vidare föreslogs, att rörelsens nedläggande, förstörelse av förlagsegenom samt förfoganden från företagarens sida, genom vilka egendomen undergår väsentlig värdeminskning, skulle utgöra förfalloanledningar.

Genom *1932 års lagändring* fick bestämmelsen om rätt till omedelbar betalning sin nuvarande avfattning. I motiveringen till bestämmelsen såvitt gäller överlåtelse och flyttning av rörelse avvisade departementschefen en under remissbehandlingen väckt tanke på straffsanktionerad underrättelseplikt för företagaren. Beträffande överlåtelse anfördes, att med hänsyn till de växlande förhållandena ett dylikt allmänt straffstadgande framstod som mindre tilltalande. Dessutom syntes ett sådant stadgande vara ett överksamt medel då överlåtelsen skedde i syfte att på inteckningshavarens bekostnad bereda företagaren eller annan en fördel. I fråga om flyttning framhölls, att vad man ville vinna med en underrättelseplikt åtminstone i det väsentliga torde kunna nås genom att bereda inteckningshavare möjlighet att inskrida på ett tidigare stadium.

Övriga regler till inteckningshavarens skydd. Som förut nämnts äger enligt 4 § konkurslagen innehavare av förlagsinteckning få företagaren försatt i konkurs, om egendom vari inteckningen gäller blivit utmätt för annans fordran eller föremål för lösöreköp, såvida ej gäldenären visar att den övriga egendom vari inteckningshavaren äger förmånsrätt räcker för betalning av dennes fordran.

Flera av de svar som lämnades i anledning av *1925 års remiss* gav uttryck åt uppfattningen att stadgandet i 4 § konkurslagen icke kunde anses trygga inteckningshavaren mot utmätning. Därför förordades bl. a., att inteckningshavaren skulle få åtnjuta förmånsrätt såsom i konkurs. Vid *1932*

års reform vann dock detta förslag icke beaktande. I stället kompletterades 4 § konkurslagen dels med bestämmelse i 72 § utsökningslagen om skyldighet för utmättningsman att underrätta inteckningshavaren om utmätning dels med kungörelsen den 22 juni 1932 angående skyldighet för utmättningsman att föra register över vissa inteckningshavare.

Faktisk användning

Förlagsinteckningsinstitutet har kommit att användas i betydande omfattning. Vid utgången av år 1961 — det senaste år för vilket uppgifter härom finns tillgängliga — utgjorde det totala beloppet av förlagsintecknad gäld drygt 5 100 miljoner kronor; under samma år beviljades 4 722 inteckningar å sammanlagt mer än 600 miljoner kronor. Enligt svaren på en rundfråga, som utsändes av kommittén under hösten 1962, uppgick det sammanlagda antalet intecknade rörelser till 23 523. Av dessa hade 7 rörelser intecknats enligt lagen om förlagsinteckning i vissa oljelager. Den helt övervägande delen av antalet beviljade förlagsinteckningar och av den intecknade gälden faller på industrin.

Användningen av förlagsinteckningsinstitutet under perioden 1941—1961 belyses av följande tablå.

År	Beviljade inteckningar		Dödade inteckningar		Intecknat belopp vid utgången av varje år 1 000 kr.
	Antal	Belopp 1 000 kr.	Antal	Belopp 1 000 kr.	
1941	1 352	61 067	421	25 228	1 528 038
1942	1 457	76 089	339	18 273	1 585 854
1943	1 894	97 271	603	38 054	1 645 071
1944	1 401	80 729	383	24 844	1 700 956
1945	1 931	75 641	549	34 339	1 742 258
1946	2 645	102 323	582	21 061	1 823 521
1947	3 749	245 836	923	66 325	2 003 032
1948	3 741	268 509	1 149	71 212	2 200 329
1949	3 202	180 785	743	44 639	2 336 475
1950	3 339	209 386	719	50 194	2 495 667
1951	3 687	302 713	940	46 463	2 751 917
1952	2 563	256 308	705	42 216	2 966 008
1953	2 618	236 062	870	45 710	3 156 360
1954	3 071	224 975	1 064	69 647	3 311 688
1955	3 175	352 273	1 552	142 995	3 520 967
1956	3 644	463 698	1 772	132 256	3 852 409
1957	3 524	358 683	1 364	81 556	4 129 536
1958	3 296	331 441	1 057	154 151	4 306 825
1959	3 791	410 210	1 293	226 079	4 490 957
1960	3 751	420 503	1 367	134 103	4 777 356
1961	4 722	600 017	2 689	262 175	5 115 198

Emellertid anses förlagsinteckningens kreditvärde vara tämligen begränsat och ingalunda jämförbart exempelvis med fastighetsinteckningens. Förklaringen härtill ligger främst däri, att vid förlagsinteckning objektet

för säkerhetsrätten utgöres av en egendomsmassa, som kan underkastas relativt snabba och stora förändringar till omfattning och värde. Även frånselt möjligheten av dylika förändringar är det mången gång ytterst vanskligt att uppskatta den intecknade egendomens försäljningsvärde i en eventuell konkurs. Så kan t. ex. vara fallet i fråga om maskiner eller andra inventarier avsedda för en speciell tillverkning.

För vissa kreditinrättningar har möjligheterna att mottaga förlagsinteckning såsom säkerhet för kredit inskränkts genom lag. Enligt 28 § lagen den 3 juni 1955 om sparbanker får sparbank icke utlämna lån mot förlagsinteckning; dock får sådan säkerhet mottagas tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet av pant eller borgen. I 37 § lagen den 25 maj 1956 om jordbrukskasserörelsen stadgas, att jordbrukskassa får bevilja kredit mot förlagsinteckning endast om annan i och för sig fullgod säkerhet ställes eller centralkassan för varje särskilt fall lämnat medgivande.

Motsvarande inskränkningar har icke införts för affärsbankernas del. För dessa gäller endast den allmänna, i 56 § lagen om bankrörelse uttalade principen, att bankaktiebolag icke får bevilja kredit utan att säkerhet som av bolaget prövas betryggande ställes antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den åt vilken krediten beviljas.

I regel godtager bankerna icke förlagsinteckning som säkerhet annat än i förening med säkerhet av annat slag, främst fastighetsinteckning och borgen. Undantag lär förekomma i vissa fall då företagens räntabilitet är god och dess förutsättningar bedöms såsom gynnsamma. Realsäkerheten för de obligationslån som emitteras av privata industriföretag under medverkan av bank torde aldrig utgöras enbart av förlagsinteckningar. Regelmässigt täckes hela lånebeloppet av fastighetsinteckningar, med förlagsinteckningar som allenast supplementär säkerhet.

Såsom komplement till fastighetsinteckning eller borgen har förlagsinteckning emellertid en avsevärd betydelse. Ej endast den mera allmänna synpunkten att åstadkomma en breddning av kreditunderlaget spelar härvid in. Beträffande kombinationen av fastighetsinteckning och förlagsinteckning anses särskilt i fråga om industriföretag naturligt, att företagens fastigheter och lösa inventarier, dvs. anläggningstillgångarna, gemensamt lägges till grund för kredit. Med en dylik kombination undgår man i många fall svårigheterna att skilja mellan fasta och lösa inventarier och därmed förenade olägenheter i samband med kreditgivningen. Vidare vinnes, att kreditunderlaget icke minskar om fasta inventarier utbytes mot lösa inventarier eller vice versa. Att fasta inventarier utbytes mot lösa inventarier torde ej vara ovanligt, när maskinell utrustning förnyas eller moderniseras. Den tekniska utvecklingen medför i ökad utsträckning användande av maskiner, som icke kräver sådan förbindelse med fastigheten att de blir att anse som tillbehör till denna. Den som mottager förlagsinteckning

såsom komplement till fastighetsinteckning fäster ofta ej avseende vid att säkerheten omfattar även råvaror, produkter och fordringar å köpeskilling för försåld förlagsegendom. Det förekommer, att dylik inteckningshavare utfäster sig att till förmån för innehavare av förlagsinteckning med sämre rätt avstå från sin förmånsrätt i tillgångar av dessa slag. — Vad beträffar kombinationen av borgen och förlagsinteckning har inteckningssäkerheten betydelse även för borgensmännens trygghet, varför möjligheten att ställa inteckningssäkerhet gör det lättare att anskaffa borgen.

Användande av förlagsinteckning anses kräva ett förhållandevis stort mått av undersökning och kontroll från kreditgivarens sida. Från bankhåll har uppgivits, att beviljande av kredit mot dylik säkerhet brukar föregås av en mera ingående prövning än som förekommer i andra jämförliga fall. Bankerna lär sålunda regelmässigt kräva, att företagets balansräkning företes. I många fall, särskilt då kredit lämnats mot enbart förlagsinteckning, utövar banken en fortlöpande övervakning av företaget. Denna övervakning sker i regel genom granskning av de årliga balansräkningarna, men stundom fordrar man upprättande av särskilda bokslut för varje kvartal eller annan kortare tidsperiod. När förlagsinteckning förstärkes med borgen, ligger det i borgensmännens eget intresse att fortlöpande följa företagets utveckling. För kreditgivaren är denna sida av borgensmännens funktion ofta ej oviktig.

Förlagsinteckning torde i viss utsträckning användas såsom säkerhet åt privata kreditgivare, framförallt företagares leverantörer.

Reformkrav

Utvecklingen inom det ekonomiska livet har på senare tid framkallat önskemål om förnyad revision av förlagsinteckningsinstitutet.

Sålunda erinrade 1949 års *banklagssakkunniga* i sitt år 1952 avgivna betänkande (SOU 1952: 2) om att handeln var i sämre läge än hantverket och industrin i fråga om möjligheten att lägga rörelsens tillgångar som grund för medelsanskaffning samt uttalade, att man för att bättre tillgodose varudistributionens lånebehov möjligen kunde överväga att utvidga förlagsinteckningsinstitutet till att avse även handeln. Enligt de sakkunnigas mening rymde den ekonomiska utvecklingen under senare tid moment, vilka motiverade en omprövning av gränserna kring förlagsinteckningsinstitutet.

Vid 1956 års riksdag hemställdes i två likalydande *motioner* (nr I: 23 och II: 34), att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av förlagsinteckningsinstitutet. Motionärerna framhöll, att näringslivet hunnit omdanas sedan institutet senast varit föremål för översyn. Starka skäl talade för att utvidga kretsen av inteckningsberättigade företagare. Den tilltagande rationaliseringen inom näringslivet hade medfört, att man

numera även inom serviceföretag, handel, hantverk och transportföretag hade lösa inventarier samt lager av råvaror och produkter till betydande värden. Om vissa minimigränser för rörelsens omfattning skulle uppställas, borde detta ske på annat sätt än för närvarande. Så t. ex. kunde ifrågasättas, om de anställdas numerär utgjorde någon egentlig garanti för en förlagsintecknings kreditvärde; å andra sidan kunde företag, som icke fyllde storlekskravet, ha specialmaskiner och lager till betydande värden. Lämpligare syntes vara en kombination av antalet anställda och drivkraftens storlek. En annan möjlighet vore att kräva ett av opartiska värderingsmän upprättat intyg om värdet å förlagsinteckningsbar egendom. — Vidare borde omprövas, vilka tillgångar som lämpligen borde vara objekt för förlagsinteckning. Immateriella förmögenhetsvärden såsom patent, mönster, varumärken och modeller kunde i många fall lämpa sig som inteckningsobjekt. Även byggnad på annans mark borde uppmärksammas. — Att låntagaren måste söka ny inteckning vid flyttning av rörelsen syntes osmidigt. En bättre ordning kunde måhända vinnas, om inteckningsärendena överfördes till en för hela riket gemensam domstol. Härigenom skulle man kunna bevilja förlagsinteckningar, som gällde oavsett platsen där företaget var beläget och oavsett om det bedrevs på flera olika orter. En gemensam domstol innebar också garantier för en likformig behandling av inteckningsärendena. Anknytningen till viss kommun utgjorde dock kanske ett sätt att identifiera företaget, varför även identifieringsproblemet borde uppmärksammas i detta sammanhang. — Slutligen borde övervägas om icke den nuvarande, för gäldenären hårda bestämmelsen, att inteckningshavaren kan kräva omedelbar betalning om rörelsen överlåtes eller upphör, kunde ersättas med smidigare regler.

Första lagutskottet, som behandlade motionerna, inhämtade yttranden från Stockholms rådhusrätt, Svenska bankföreningen, Stockholms handelskammare, Svenska företagens riksförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation samt Sveriges trafikbilägares riksorganisation. Samtliga remissinstanser tillstyrkte bifall till motionerna. Stockholms handelskammare fann i likhet med motionärerna, att lagstiftningen om förlagsinteckning till följd av den ekonomiska och tekniska utvecklingen under senare år icke längre kunde anses avpassad efter näringslivets struktur och kreditbehov. Liknande synpunkter anlades av Svenska företagens riksförbund och Sveriges hantverks- och småindustriorganisation. Båda framhöll bl. a., att åtskilliga företag inom icke inteckningsberättigade näringsgrenar numera förfogade över ett värdefullt inventariebestånd och ofta hade en betydande förråds- och lagerhållning.

För egen del anförde utskottet (utlåtande nr 18) bl. a., att förslag liknande vissa av de i motionerna angivna redan tidigare framförts i diskussionen men att avgörande skäl då befunnits tala för den ståndpunkt som gällande rätt intog. Så var exempelvis förhållandet beträffande reglerna

om inteckningsberättigade näringar och om verkan av att rörelsen flyttades. Huruvida skäl till ändrad ståndpunkt numera förelåg kunde utskottet utan närmare utredning icke uttala någon mening om. Utskottet ville dock framhålla, att reglerna om förlagsinteckning ej varit föremål för en samlad översyn sedan år 1932 och att sedan dess rationaliseringssträvandena torde ha genomgripande omvandlat näringslivet på vissa områden där förlagsinteckning nu förekom eller ifrågasatts böra kunna komma till användning. Motionerna hade också tillstyrkts av samtliga remissinstanser, och 1949 års banklagssakkunniga hade föreslagit viss utvidgning av möjligheterna att erhålla förlagsinteckning. Vad sålunda förekommit syntes ge vid handen, att en allmän, förutsättningslös utredning angående förlagsinteckningsinstitutet borde komma till stånd för att därvid de ändringsförslag som från skilda håll framförts skulle komma under ett enhetligt samlat bedömande.

På hemställan av utskottet anhöll *riksdagen* därefter i skrivelse den 20 april 1956 (nr 181) till Kungl. Maj:t om en översyn av FIF.

Även i framställningar till Kungl. Maj:t från organisationer inom olika grenar av näringslivet har önskemål om reformering av förlagsinteckningsinstitutet framkommit.

Sålunda underströk *Svenska bankföreningen* i skrivelse den 26 september 1956, att det torde vara allmänt erkänt att den svenska lagstiftningen angående förlagsinteckning icke svarade mot de praktiska behov som numera förelåg på kreditmarknaden. Kretsen av inteckningsberättigade näringar var jämförelsevis snävt begränsad. Handelns kapitalbehov hade stigit kraftigt under senare tid, och föreningen ville förordna, att förlagsinteckningsinstitutet nu öppnades även för handeln. De skäl som talade härför ägde giltighet även för åtskilliga andra näringsgrenar, bl. a. serviceyrken av olika slag såsom reparations- och transportverksamhet. Rent principiellt borde utgångspunkten för en reform vara inteckningsmöjlighet för näringsidkare överhuvudtaget, oavsett bransch. — Om förlagsintecknad egendom avyttrades på annat sätt än genom köp, t. ex. genom byte, borde förlagsgivarens ställning icke därigenom försämrats; med utestående köpskilling borde alltså likställas fordran på annat vederlag. Vad som gällde om vederlagsfordran borde äga motsvarande tillämpning beträffande fordran å försäkringsersättning eller annan gottgörelse för intecknad egendom som skadats eller gått förlorad. Önskvärt vore, att en sådan regel kunde kompletteras med bestämmelser om skyldighet att nedsätta försäkringsbelopp hos länsstyrelsen för fördelning mellan rättsägarna på huvudsakligen samma sätt som tillämpades beträffande brandskadeersättning för byggnad på intecknad fastighet. — Starka skäl talade för att frångå grundsatsen, att förlagsinteckning finge meddelas endast i materiella saker. Förlagsinteckning borde kunna omfatta t. ex. fordringar för utfört arbete. En sådan möjlighet blev av stort intresse, om förlagsinteckningsinstitutet gjor-

des tillämpligt även på serviceföretag, t. ex. bilverkstäder, men skulle redan nu vara värdefull i fråga om vissa företag, såsom hotell och restauranger. Likaså vore önskvärt, att förlagsinteckning kunde omfatta andra rörelsefordringar, t. ex. fordringar på skadestånd för uteblivna leveranser, även som immateriella rättigheter, såsom patent, varumärkesrätt och rätt till firma, samt hyresrätt och goodwill. — Att förmånsrätt kunde göras gällande endast i konkurs minskade starkt en förlagsintecknings värde som kreditunderlag. Det vore därför angeläget, att förmånsrätt infördes även vid utmätning. — Bättre skydd borde också beredas förlagsgivare vid överlåtelse eller flyttning av den intecknade rörelsen. Om rörelsen övergick i nya händer men likväl fortsattes under oförändrad firma — t. ex. vid arvfall eller upplösning av handelsbolag till följd av ene delägarens utträde — kunde möjligen ifrågasättas att låta inteckningsrätten bestå intill dess viss tid förflutit från det anmälan om äganderättsövergången gjorts till handelsregistret och införts där. För andra fall av överlåtelse kunde måhända föreskrivas, att förvärvaren vid äventyr av skadeståndsplikt skulle vara skyldig att överlämna vederlaget till länsstyrelsen för fördelning på samma sätt som i fråga om försäkringsbelopp. Beträffande flyttning av rörelse borde i första hand övervägas, om ej kravet på lokalisering till viss stad eller landskommun kunde slopas. — I övrigt syntes på några punkter ändringar eller tillägg av mera teknisk art böra göras. Sålunda erfordrades regler om förfarandet vid uttagande av förlagsinteckning i rörelse, som var utarrenderad eller drevs genom annan i dennes namn, samt bestämmelser om preskriptionsfrihet och om utbyte av inteckningshandling. — Bankföreningen förbisåg ej, att det kunde visa sig möta rättstekniska svårigheter att tillgodose en del av de framställda önskemålen. Med hänsyn till frågornas stora praktiska betydelse ansåg föreningen emellertid angeläget, att de blev föremål för närmare utredning.

I skrivelser den 19 januari 1957 och den 3 januari 1959 underströk *Sveriges grossistförbund* angelägenheten av den utredning riksdagen begärt. I skrivelserna uttalades bl. a. att icke minst grosshandelns kapitalbehov under de senaste årtiondena stigit i hög grad på grund av nödvändigheten att rationalisera varudistributionen. Enär kapitalet i stor utsträckning måste anskaffas genom lån, var man därför inom grosshandeln — vilken liksom andra handelsgrenar befann sig i en sämre ställning än industrin när det gällde kapitalförsörjningen — mycket angelägen om att kunna pantförskriva de värden som låg i företagets lager, inventarier och övriga tillgångar. Dessa tillgångar torde ofta i förhållande till företagets omslutning vara mera betydande än den förlagsintecknade egendomen i en mindre industriell rörelse. Vidare framhölls betydelsen av att inteckningsrättens utsträckande till andra tillgångar än lager och inventarier — bl. a. immaterialrättigheter — gjordes till föremål för utredning.

I skrivelse den 31 december 1957 anförde *företagareföreningarnas för-*

troenderåd — under hänvisning till riksdagsmotionerna och bankföreningens skrivelse — att företagareföreningarna hade till uppgift bl. a. att förmedla statliga lån till småföretagare, som ej kunde ställa bankmässiga säkerheter. Förlagsinteckning förekom därför i stor utsträckning som säkerhet för dylika lån. Bristerna i FIF gjorde sig sålunda i hög grad gällande i den låneverksamhet som föreningarna bedrev, och det var alltså för dem av största intresse att den begärda översynen snarast kom till stånd.

Skrothandelns branschkommitté, som är en sammanslutning av samtliga inom skrot- och avfallsråvarubranschen i Sverige verksamma organisationer, hemställde i skrivelser i mars 1954 och april 1958, att även skrothandelsrörelse måtte inrymmas bland de inteckningsberättigade näringarna. Kommittén framhöll bl. a., att en gränsdragning mellan industriell verksamhet och skrothantering var vanskelig, enär den senare i allmänhet även innefattade förädling av avfallsprodukter och dessutom redan sorteringsarbetet numera fordrade stora anläggningar och sakkunnig arbetskraft. Vidare betonades branschens stora ekonomiska betydelse bl. a. för de svenska järnverken.

Motsvarande rättsinstitut i Finland, Norge och Danmark

Finland. I Finland kom 1748 års förordning om förlag vid bergs- och brukshanteringen samt 1770 års hallordning att bestå, tills de ersattes av lagen den 17 februari 1923 om lösöreinteckning.

Genom lösöreinteckning kan panträtt stiftas i lös egendom hörande till visst företag utan att företagaren behöver lämna egendomen ifrån sig. Denna panträtt utmärkes särskilt av att den är territoriellt begränsad: den kan principiellt göras gällande endast i egendom, som finns inom ett genom inteckningsbeslutet bestämt markområde.

Ärenden om lösöreinteckning handlägges vid allmän underrätt, i regel underrätten i den ort där företaget drives. Särskild bok över lösöreinteckningar förekommer icke, utan anteckning rörande beslut i inskrivningsärende sker endast i protokoll.

Två grupper av företagare kan begagna sig av lösöreinteckning, nämligen dels de som driver mekanisk eller industriell anläggning samt vissa hantverkare dels de som driver lantbruksföretag avseende jordbruk, hushållsskötsel eller trädgårdsodling.

Beträffande den egendom som kan vara föremål för lösöreinteckning skiljer lagen mellan industriell och därmed jämförlig egendom å ena sidan samt lantbrukslösegendom å den andra. Till den förra gruppen räknas byggnader, maskiner, ledningar, inventarier, redskap och annat, som hör till driften av inrättningen, ävensom för inrättningen avsedda råämnen och materialier samt dess hel- och halvfärdiga tillverkningar. Till lant-

brukslösegendom hänföres byggnader, husdjur, maskiner, ledningar, inventarier, redskap och annat sådant som fordras för drivande av lantbruk ävensom lantbruksprodukter och förnödenheter. — Vad angår byggnad på annans grund har frågan om kollision mellan lösöreinteckning och fastighetsinteckning lösts genom en särskild regel. Sålunda föreskrives att, om grund och därå uppförd byggnad vilken är föremål för lösöreinteckning kommer i samma ägares hand, lösöreinteckningen fortfarande gäller i byggnaden och medför företräde till betalning därur framför tidigare i grunden fastställda inteckningar. — Är pantsatt egendom försäkrad mot skada och inträffar försäkringsfall, gäller panträtten enligt uttryckligt stadgande i utfallande försäkringsbelopp. Däremot saknas bestämmelser om att panträtten omfattar skadestånd för pantsatt egendom eller fordran å köpeskillning för dylik egendom. — Lösöreinteckning kan begränsas till att avse egendom av visst slag, t. ex. inventarier, medan begränsning till individuellt bestämda föremål icke lär vara möjlig.

Regeln, att panträtten upphör att gälla i egendom som bortföres från området, modifieras på olika sätt. Sålunda är ett rent tillfälligt bortförande utan inverkan härvidlag. Vidare består panträtten, om bortförandet ”kränker inteckningshavarens rätt”. Dylik kränkning skall anses icke föreligga, t. ex. då bortförandet påkallas av inrättningens regelbundna varuomsättning eller nödig förnyelse av dess egendom eller då återstoden av egendomen uppenbart förslår till inteckningshavarens förnöjande. Även om panträtten enligt nämnda regler skulle bestå, kan den emellertid utsläckas genom godtrosvörvärv. — Flyttning av annat företag än lantbruksföretag medför ej panträttens upphörande under förutsättning bl. a., att anmälan om flyttningen skett till vederbörande inteckningsdomstol och inteckningshavaren underrättats; även om flyttningen sker till en ort utanför domkretsen, förblir inteckningen gällande.

I fråga om förhållandet till tredje man torde gälla, att panträtten består mot den som köpt ett av inteckningen omfattat föremål så länge föremålet finns kvar inom inteckningsområdet och icke överförts i köparens besittning. Panträtten lär äga bestånd även mot ny ägare till det intecknade företaget.

Den på lösöreinteckning grundade panträtten kan göras gällande, förutom i konkurs, också vid utmätning. Har utmätning ej skett även för den intecknade fordringen, beaktas dock panträtten endast om återstoden av egendomen icke uppenbarligen förslår till inteckningshavarens förnöjande.

Flera bestämmelser med ändamål att trygga inteckningshavaren har meddelats. Denne kan anlita myndighet för att förhindra bortförande av pantsatt egendom eller återföra sådan egendom, och han äger i vissa situationer — såsom när företaget nedlägges, överlåtes eller utarrenderas eller när säkerheten märkligt minskas på grund av egendomens vanvårdande eller

fördärvande — utkräva sin fordran före avtalad förfallotid. Frihetsstraff kan inträda i vissa fall då förpantad egendom av ägaren bortförts, förbrukats eller eljest "förskingrats".

Vill innehavare av lösöreinteckning hålla sig till den pantsatta egendomen för sin fordran och således icke kräva gäldenären personligen, kan han hänvända sig till överexekutor och få fordringen fastställd till betalning ur egendomen på sätt som gäller i fråga om lagsökningsärenden. På grund av betalningsfastställelsen sker sedan utmätning eller annan verkställighet i den ordning som är stadgad beträffande lös egendom i allmänhet.

Lösöreinteckning måste förnyas vart tionde år för att förbli gällande.

Norge. Den svenska lagstiftningen om förlagsinteckning motsvaras i Norge närmast av reglerna om s. k. forlagspant. Dessa regler innefattas huvudsakligen i Lov um Pant for driftskreditt til industrien av den 8 mars 1946.

Forlagspant — i fortsättningen benämnd förlagspant — kan upplåtas av den som driver bergverk, fabrik eller annan "verksdrift". Med "verksdrift" avses därvid industri- eller hantverksrörelse, som brukar en drivkraft av minst fem effektiva hästkrafter eller har minst fem arbetare; dit räknas även valfångströrelse med tillhörande kokerier m. m., om den har dylik omfattning.

Föremål för förlagspant är de råvaror, varor under arbete och färdiga varor som hör till verksamheten och ägs av företagaren. Således inbegripes icke t. ex. inventarier eller surrogat för pantsatt egendom. Beträffande utfallande försäkringsbelopp regleras panthavarens rätt av de i försäkringslagstiftningen ingående bestämmelserna om att skadeförsäkring principiellt gäller till förmån för bl. a. panthavare. Panträtten omfattar alla varor som nyss nämnts oberoende av var de finns. Genom avtal lär dock begränsning kunna ske till viss eller vissa grupper av råvaror eller produkter eller till sådana råvaror eller produkter som finns på en viss plats.

För pantsättning kräver lagen, att fordringen utgör "driftskreditt". Detta krav anses innebära, att krediten enligt pantavtalet skall användas för själva driften av företaget, t. ex. för anskaffande av råvaror eller utbetalning av arbetslöner. För panträttens giltighet lär däremot vara utan betydelse, om gäldenären i strid mot avtalet använder krediten för annat ändamål.

Upplåtelse av förlagspant skall ske skriftligen och upplåtelsehandlingen tinglysas i den rättskrets där företaget är firmaregistrerat. Först genom tinglysningen uppkommer rättsverkningarna mot tredje man. Sedan tinglysning skett, kan pantavtalet icke angripas av den anledningen att företaget ej är av sådan art eller omfattning att förlagspant kunnat upplåtas.

Pantsättaren äger i allmänhet överlåta individuella pantsatta föremål. Sådan överlåtelse är icke tillåten, sedan panthavaren vidtagit åtgärder för

att realisera panten och ej heller om till följd av överlåtelsen panthavarens utsikter till täckning ur panten försvinner eller otillbörligt minskar. I egendom som överlåtits faller panträtten bort, om överlåtelsen var tillåten eller förvärvaren i god tro. Överlåtes pantsatt egendom i samband med själva företaget, består panträtten.

Jämte den ovannämnda lagen av år 1946 finns i Norge viss speciallagstiftning, enligt vilken förlagspant kan komma till användning såsom säkerhet för driftskredit som av Norges Bank och Statens Fiskarbank lämnas åt företaget inom fiskerinäringen.

Det förhållandet att förlagspant icke omfattar inventarier uppväges i viss utsträckning av de möjligheter som finns att i annan ordning pantsätta ett företags inventarier utan avstående från besittningen. Enligt lov den 8 juni 1895 innehållande förändringar i lovgivningen om pant kan den som på egen fastighet utövar industriell rörelse låta inteckning i fastigheten inbegripa inventarier som hör till driften och eljest är att anse såsom lös egendom. Såsom industriell rörelse anses härvid varje industriell eller hantverksföretag, som använder en drivkraft av minst fem effektiva hästkrafter eller har minst fem arbetare. För dylik pantsättning förutsättes, att bestämmelse härom upptagits i pantbrevet. En på detta sätt åstadkommen utvidgning av pantobjektet sker till förmån endast för den inteckning varom fråga är; andra sakrätter i fastigheten beröres således icke. De inventarier som pantsattes såsom tillbehör behöver icke räknas upp i pantbrevet. Har emellertid uppräknning skett, kommer panträtten att avse även nyanskaffade föremål av samma slag som de i pantbrevet upptagna. Skulle därvid antalet föremål komma att överstiga vad som angivits i pantbrevet, äger panthavaren välja ut de föremål som vid tvångsförsäljning skall åtfölja fastigheten som tillbehör. — Drives rörelsen på fastighet som företagaren innehar med nyttjanderätt, kan rörelsens inventarier under vissa förutsättningar pantsättas tillsammans med nyttjanderätten såsom tillbehör till denna. — Samma bestämmelser som för industriell rörelse gäller i fråga om järnvägs-, spårvägs-, trådbuss-, telegraf- och telefonanläggningar som är öppna för allmänheten samt, såvitt rör utvidgning av objektet för fastighetsinteckning, i huvudsak också för hotellrörelser av viss omfattning.

Danmark. I dansk rätt finns sedan gammalt ett allmänt underpantinstitut avseende lös egendom, dvs. ett rättsinstitut som medger pantsättning av sådan egendom utan överlämnande av besittningen och som icke är begränsat till näringsidkare eller viss annan grupp av rättssubjekt. Objektet för panträtten är främst lösöre, men även nyttjanderätter, immateriella förmögenhetsrättigheter m. m. kan pantsättas, åtminstone under vissa förutsättningar; pantsättning av fordringar har uttryckligen förbjudits. Panträtt får, i varje fall som regel, upplåtas endast i individuellt bestämd egendom. Med hänsyn härtill har denna form av pantsättning visat sig

mindre lämpad för belåning av lös egendom som är knuten till näringsverksamhet. Genom lagstiftning år 1960 kompletterades emellertid detta rättsinstitut med regler, enligt vilka ett egendomskollektiv med växlande sammansättning i vissa fall kan utgöra pantobjekt. Sålunda äger den, som driver "erhvervsvirksomhed" från förhyrd eller arrenderad egendom, pantsätta till verksamheten hörande driftsinventarier och driftsmateriel, däribland maskiner och tekniska anläggningar; råvaror och förbrukningsmaterial, t. ex. bränsle, faller däremot utanför. I fråga om jordbruk omfattar panträkten, förutom driftsinventarier och driftsmateriel, även kreatur och gödsel samt bärgad gröda och andra produkter. Pantsättaren äger avyttra eller på annat sätt förfoga över den i kollektivet ingående egendomen under förutsättning, att förfogandet sker inom ramen för verksamhetens regelmässiga drift.

Är pantsatt egendom försäkrad, torde panträkten gälla i försäkringssumman, om ej annat är avtalat. Den lär kunna omfatta även vissa andra surrogat, dock ej köpeskilling för försäld egendom.

Pantupplåtelsen måste göras i pantbrev, som skall tinglysas vid pantsättarens personliga "Værneting" — i allmänhet den underrätt inom vars område pantsättaren är bosatt — eller, om han icke har något "Værneting" i Danmark, vid Köpenhamns byrätt. Genom tinglysningen blir pantbrevet gällande mot avtal, som i god tro ingås med pantens ägare, och mot pantsättarens borgenärer.

Tidigare gällde, att om pantens ägare flyttade till en annan rättskrets, ny tinglysning skulle ske inom fjorton dagar efter flyttningen, vid äventyr att pantbrevet förlorade sin verkan mot tredje man. Mot denna regel anmärktes att, eftersom det ofta var en tillfällighet om panthavaren fick kännedom om flyttningen, hans säkerhet icke borde bero av förnyad tinglysning. Bestämmelsen upphävdes därför år 1960, och i samband därmed bemyndigades justitieministern att bestämma om anordnande av ett centralt register för tinglysta pantbrev rörande lös egendom.

Pantbrev, som medför panträtt i bestämda föremål, förlorar sin verkan när tio år förflutit efter tinglysning av pantbrevet, såvida ej anmälan om ny tinglysning gjorts före utgången av denna frist.

Vidare finns enligt dansk rätt regler om s. k. tillbehörspant vid fast egendom. Härvidlag gäller att, om fastighet är varaktigt inrättad för en viss "erhvervsvirksomhed", in-teckning i fastigheten, såframt ej annat är avtalat, omfattar även driftsinventarier och driftsmateriel som hör till fastigheten samt, då fråga är om jordbruk, dessutom kreatur, gödsel, bärgad gröda och andra produkter. Den egendom som sålunda kan pantsättas såsom tillhör till fastighet bildar ett kollektiv, inom vilket de enskilda föremålen kan växla. Pantsättaren har rätt att förfoga över den pantsatta egendomen, om förfogandet ingår i fastighetens regelmässiga drift. Dessa regler företer således likhet med de förut berörda bestämmelserna om pantsätt-

ning av egendomskollektiv, vilket beror på att de varit förebild för de senare. Också beträffande surrogat för pantsatt egendom torde överensställmelse i huvudsak råda.

Inteckning i jordbruksinventarier m. m.

Gällande rätt

Såsom framgått av det föregående omfattar förlagsinteckningsinstitutet icke jordbruksnäringen. Emellertid har för denna näringsgren anordnats ett särskilt rättsinstitut med liknande ändamål och utformning. Enligt *lagen den 3 juni 1932 om inteckning i jordbruksinventarier* kan den, som driver jordbruk, till säkerhet för fordran upplåta förmånsrätt jämlikt 17 kap. 7 § handelsbalken i jordbruksinventarier, som är lös egendom, utan avstående från besittningen och därigenom utnyttja dem som kreditunderlag. Med jordbruksinventarier avses enligt motiven huvudsakligen djur, maskiner, redskap och fordon jämte tillbehör men däremot ej husgeråd eller möbler och ej heller kontorsinventarier. Utom inventarier omfattar inteckning även fordran å köpeskillning för försålda inventarier samt andra surrogat för dylik egendom i den utsträckning som angivits för förlagsinteckning. — Förmånsrätten gäller i konkurs men icke vid utmätning.

Inventarieinteckning avser, liksom förlagsinteckning, icke individuella föremål utan ett egendomskollektiv med skiftande sammansättning: inteckningen omfattar inventarier, som är avsedda för ett visst av gäldenären drivet jordbruk och som tillhör honom. Den upphör följaktligen att besvara inventarier, som övergår i annans ägo eller som annat än tillfälligt bortföres från det jordbruk inteckningen avser. Å andra sidan kommer inteckningen att omfatta inventarier som förvärfvas av gäldenären för jordbruket i fråga; den gäller i sådana inventarier redan i och med förvärvet och således oavsett om egendomen, när konkurs inträffar, hunnit föras till fastigheten.

Inventarieinteckning får icke beviljas i viss andel av ett inventariebestånd. Detta förbud har motiverats med att behov av att kunna inteckna dylik andel icke föreligger och att man genom förbudet vinner en förenkling i bestämmelsernas avfattning. Ej heller får inteckning meddelas för samma fordran i flera för skilda jordbruk avsedda inventariebestånd. Genom denna regel undviks kollision mellan inteckningar av olika omfång.

Med jordbruk förstås enligt motiven jordbruk i egentlig bemärkelse, dvs. åkerbruk och vad därmed äger sammanhang. Drives skogsbruk, djuruppfödning eller annan verksamhet, som är av beskaffenhet att utgöra binäring till jordbruk, icke i samband med jordbruk utan såsom en självständig rörelse, kan inteckning icke meddelas. Om verksamhet av dylik

beskaffenhet däremot utövas tillsammans med jordbruk, räknas den på grund av uttryckligt stadgande såsom i inteckningshänseende hörande till jordbruket. Undantag gäller dock, om de för verksamheten avsedda inventarierna är eller kan bli föremål för förlagsinteckning. Man har nämligen ansett att, emedan inventarieinteckning i olikhet med förlagsinteckning icke omfattar vare sig råvaror eller produkter, det från kreditgivningens synpunkt är att föredraga att förlagsinteckning kommer till användning. Sedan inteckning beviljats genom lagakraftägande beslut, får ej i konkurs eller eljest komma under bedömande huruvida av gäldenären bedriven verksamhet varit av den art att inteckning bort beviljas.

För meddelande av inventarieinteckning förutsättes, att jordbrukaren utfäst att inventarierna skall utgöra säkerhet för fordran. Utfästelsen, som måste vara gjord i fordringshandlingen och bevittnad, skall innehålla uppgift om den eller de fastigheter varå jordbruket drives. Inteckning får icke beviljas för annat än visst belopp i pengar.

Ansökan om inventarieinteckning upptages av inskrivningsdomaren vid den rätt under vilken fastigheten eller, om fastigheterna är flera, huvudfastigheten lyder. Då ansökan göres, skall fordringshandlingen inges i huvudskrift. Denna skall vara åtföljd av en utav gäldenären lämnad uppgift å storleken av det honom tillhöriga, för jordbruket avsedda inventariebeståndet. Det har nämligen ansetts lämpligt att, ehuru inteckningen ej gäller bestämda inventarier, ingångsläget vid inteckningens sökande blir bestämt. Därjämte fordras intyg av två ojäviga personer, att gäldenären driver det uppgivna jordbruket och att de av gäldenären lämnade uppgifterna om inventariebeståndet, såvitt kunnat utrönas, är riktiga. Av intygsgivarna skall en vara nämndeman, god man vid lantmåteriförrättning, ordförande eller vice ordförande i kommunalfullmäktige eller ledamot av kommunalnämnd.

Det jordbruk som avses med en inventarieinteckning individualiseras, utom genom jordbrukarens person, genom den eller de fastigheter där jordbruket drives. Om jordbruket överlåtes, torde förmånsrätten principiellt upphöra. Däremot lär den ej påverkas av att bruksområdet ändras, vare sig det sker genom att nya ägor tillägges eller genom att en del av området fränskiljes.

Beträffande ordningen mellan inventarieinteckningar inbördes och i fråga om förmånsrätt för ränta gäller vad i motsvarande hänseenden förut sagts med avseende å förlagsinteckning. Liksom i fråga om förlagsinteckning äger förmånsrätt ej rum, om gäldenären är i konkurs, när inteckning sökes, eller försättes i konkurs samma dag som ansökningen göres.

Till skyddande av inteckningshavaren har meddelats bestämmelser i huvudsak motsvarande vad som stadgats för förlagsinteckning. Inteckningshavaren äger rätt att kräva omedelbar betalning för intecknad fordran ehuru förfallotiden ej är inne, om jordbruket helt eller till väsentlig del

nedläggas eller överlåtas. Likaså är fordringen genast förfallen, om inventariebeståndet genom försäljning, bortföring eller förstöring av inventarier väsentligen nedgår eller om det skäligen kan befaras att på grund av gäldenärens förvällande inteckningshavarens säkerhet kommer att märkligt minskas. Enligt 4 § konkurslagen gäller att, om egendom som besväras av inventarieinteckning blivit utmätt för annans fordran eller gjorts till föremål för lösöreköp, inteckningshavaren äger få gäldenären försatt i konkurs; konkursbeslut skall dock ej meddelas, om gäldenären visar att den övriga egendom vari inteckningshavaren har förmånsrätt räcker för betalning av dennes fordran. Till bestämmelsen om utmätning såsom konkursanledning ansluter sig en föreskrift i 72 § utsökningslagen om skyldighet för utmätningsman att underrätta innehavare av inventarieinteckning, därest utmätning sker av egendom vari inteckningen gäller. Vill inteckningshavaren vara säker om att få dylik underrättelse, kan han anmäla sig hos utmätningsmannen; denne antecknar dem som sålunda anmält sig i ett register (se kungörelsen den 22 juni 1932 angående skyldighet för utmätningsman att föra register över vissa inteckningshavare).

Reglerna angående särskilda inskrivningsåtgärder och handläggningen av ärendena m. m. överensstämmer i allt väsentligt med vad i sådana hänseenden föreskrivits beträffande förlagsinteckning. Beslut i inskrivningsärende införes i en särskild inskrivningsbok anordnad enligt lösbladssystem, och handlingarna i ärendena sammanföres i akter. Närmare föreskrifter rörande boken över inventarieinteckningar, dagbok, aktsystem och gravationsbevis m. m. har upptagits i en tillämpningskungörelse av den 22 juni 1932.

Ytterligare en möjlighet att utnyttja lös egendom, som hör till jordbruk, för kreditändamål innefattas i *lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål*. Enligt denna lag kan jordbrukare upplåta panträtt i visst spannmålsparti utan att behöva avhända sig besittningen till spannmålen; upplåtelsen skall för att bli gällande i viss ordning registreras vid domstol. Lagen infördes i syfte att motverka den säsongmässiga nedpressning av spannmålspriserna som orsakades av det förhållandevis stora utbudet av spannmål omedelbart efter skörden; om jordbrukarna kunde upptaga lån mot säkerhet i spannmål, skulle de kunna dröja med försäljningen och därigenom uppnå ett bättre pris. Enär endast kortfristig kredit ansågs behövlig för detta ändamål, gjordes panträkten tidsbegränsad. Den upphör i regel den 1 september som infaller näst efter det sextio dagar förflutit från registreringen.

Föremål för panträkten kan vara råg, vete, korn, havre, ärter, bönor och vicker, såväl i tröskat som otröskat skick. Panträkten får endast upplåtas i spannmål, som utvunnits i upplåtarens egen jordbruksdrift och som är i dennes besittning. Dock kan ekonomisk förening, aktiebolag eller annan sammanslutning, vari delägarna helt eller till övervägande del består av

jordbrukare, upplåta panträtt i spannmål, som utvunnits i delägares jordbruksdrift och som befinner sig i delägarens eller sammanslutningens besittning. Det spannmålsparti varom fråga är skall genom avbalkning eller annan lämplig anordning vara avskilt från annan spannmål. I parti, vari panträtt redan upplåtits, må icke ny panträtt upplåtas, så länge den förra upplåtelsen är gällande.

Panträtten kan upplåtas endast till säkerhet för penningfordran enligt skuldebrev. Upplåtelsen skall ske i skuldebrevet eller vara tecknad å detta samt vara styrkt av vittnen. I upplåtelsen skall anges storleken och slaget av ifrågavarande spannmålsparti samt benämningen på den fastighet där partiet förvaras m. m. Vidare skall på handlingen tecknas intyg om besiktning av två ojäviga personer, utvisande bl. a. att spannmålspartiet finns på den angivna platsen. Har handlingen ej inkommit till registerföraren inom fjorton dagar efter besiktningen, gäller icke upplåtelsen. Registrering skall vägras, om de i lagen angivna kraven i fråga om upplåtelsens form och innehåll, besiktningsintyg m. m. icke är uppfyllda.

Panträtten gäller mot senare förfoganden från upplåtarens sida. Även en ny ägare, som fått fastigheten och spannmålen i sin besittning och saknar kännedom om panträtten, måste respektera denna.

I allmänhet består panträtten endast så länge spannmålen finns kvar på fastigheten.

Upplåtarens dispositionsrätt till spannmålen är i olika avseenden begränsad. Så t. ex. är han, vid straffansvar, förbjuden att bortföra eller utlämna spannmålen från fastigheten eller inom fastigheten flytta spannmålen från den angivna upplagsplatsen.

I vissa fall kan borgenären, om upplåtaren underlåter att betala på förfallotiden eller om borgenärens rätt kränkts eller satts i fara, genom anlitande av exekutiv myndighet tilltvinga sig besittning av spannmålen, varefter han äger enligt reglerna om handpant skaffa sig betalning ur panten.

Även i övriga hänseenden, bl. a. beträffande förmånsrätt, gäller som regel att ifrågavarande panträtt är jämställd med handpanträtt.

Genom *lagen den 30 juni 1942 om viss panträtt i spånadslin och hampa* har beträffande sådan vara införts motsvarande möjlighet till pantsättning utan överförande av besittning. Denna lag överensstämmer till sitt innehåll väsentligen med lagen om viss panträtt i spannmål.

Föreskrifter angående tillämpningen av de båda nyssnämnda lagarna har meddelats i kungörelser av den 20 juni 1924 och den 30 juni 1942.

Historik

Frågan om att bereda jordbrukare möjlighet att upplåta säkerhetsrätt i lös egendom hörande till jordbruk utan att jordbrukaren behövde skiljas från besittningen till egendomen var vid skilda tillfällen under 1800-talet föremål för statsmakternas prövning. Vid riksdagen 1865—1866 antogs ett inom

riksdagen utarbetat förslag om att utvidga förlagsinteckningsinstitutet till att omfatta jordbruksnäringen. År 1886 framlade en kommitté, som tillsatts för utredande av frågan om jordbrukets förlagskredit, ett förslag, enligt vilket FIF skulle bli tillämplig i fråga om arrendatorerna, medan jordägarna skulle äga inteckna jordbruksinventarier m. m. tillsammans med fastigheten. Intet av dessa förslag ledde till lagstiftning. Ej heller genomfördes de i det föregående omnämnda förslagen om medgivande av underpanträtt i lös egendom, vilka även de får ses såsom led i strävandena att lösa förevarande spörsmål.

I ett år 1930 avgivet betänkande (SOU 1930: 2) framlade den s. k. jordbruksutredningen ett förslag till lag om inteckning i jordbruksinventarier och andra därmed sammanhängande författningsförslag. Sedan yttranden över betänkandet inhämtats från ett flertal myndigheter och sammanslutningar utarbetades ett departementsförslag, vilket lades till grund för 1932 års lagstiftning i ämnet.

I propositionen framhöll departementschefen bl. a., att en säkerhetsrätt i jordbruksinventarier på grund av förhållandenas natur visserligen ej kunde få samma värde som t. ex. fastighetsinteckning men att en lagstiftning av ifrågasatt slag dock kunde bli ett värdefullt stöd åt den personliga kreditgivningen och bidra till mera ordnade kreditförhållanden. Under remissbehandlingen uttryckta farhågor för minskning av den personliga kreditvärdigheten fann departementschefen överdrivna.

Beträffande objektet för inteckningen rådde under lagstiftningsärendets behandling enighet om att inteckning icke borde få beviljas i annan lös egendom än inventarier. Jordbruksutredningen anförde — och uttalandet torde kunna ses som uttryck för en allmänt omfattad åsikt — att förråd av utsäde och gödsel samt i allmänhet också spannmål och andra jordbruksprodukter hade ett alltför växlande värde för att lämpa sig såsom kreditunderlag; likaså borde byggnad på annans mark lämnas utanför med hänsyn till att byggnaden och grunden kunde förenas i samma ägares hand med kollision mellan fastighetsinteckning och inventarieinteckning som följd.

Faktisk användning

Under år 1961 — uppgifter för tiden därefter finns ej att tillgå — meddelades i hela landet 321 *inventarieinteckningar* å sammanlagt drygt 4 800 000 kronor. Svaren på en av kommittén under hösten 1962 utsänd rundfråga ger vid handen att antalet intecknade inventariebestånd vid nämnda tid uppgick till 16 814. För jämförelse må nämnas, att sammanlagda antalet brukningsenheter (med mer än 2 hektar åker) år 1961 utgjorde 232 920.

Följande tablå belyser användningen av ifrågavarande rättsinstitut under åren 1941—1961.

Av det ovanstående framgår, att det är förhållandevis få jordbrukare

År	Beviljade inteckningar		Dödade inteckningar	
	Antal	Belopp 1 000 kr	Antal	Belopp 1 000 kr
1941	325	1 994	63	464
1942	375	2 124	45	235
1943	210	2 016	92	715
1944	269	3 110	85	494
1945	297	3 657	69	538
1946	342	4 448	64	649
1947	312	4 638	64	513
1948	253	3 473	70	478
1949	502	5 317	66	745
1950	542	5 464	50	461
1951	480	5 030	62	460
1952	431	5 361	67	514
1953	600	7 064	70	571
1954	390	5 285	59	592
1955	422	5 516	69	662
1956	561	5 539	76	859
1957	273	3 650	43	600
1958	530	6 731	47	671
1959	343	6 669	61	605
1960	275	4 577	62	633
1961	321	4 830	58	676

som begagnar sig av möjligheten att inteckna sina inventarier. Detta gäller ej endast de självägande jordbrukarna, som ju kan utnyttja sina fastigheter för belåning, utan även arrendatorerna. Förklaringen måste framförallt sökas däri att inventarieinteckning räknas såsom icke fullvärdig säkerhet och åtnjuter ett mindre gott anseende. Användande av inventarieinteckning betraktas på sina håll såsom en nödfallsutväg och ett tecken på att jordbrukaren icke kunnat få personlig kredit. Således utnyttjas i första hand de övriga kreditmöjligheter som står till buds. Borgensförbindelser lämnas i ganska stor utsträckning jordbrukare emellan. Många jordbrukare köper inventarier på avbetalningskontrakt med ägarförbehåll.

Liksom i fråga om förlagsinteckning förekommer beträffande inventarieinteckning legala inskränkningar i institutets användning. I 28 § lagen om sparbanker föreskrives, att sparbank icke äger utlämna lån mot inventarieinteckning, sparbank dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet av pant eller borgen. Enligt 37 § lagen om jordbrukskasserörelsen gäller ett liknande förbud för jordbrukskassa och centralkassa för jordbrukskredit. I de nämnda kreditinrättningarnas verksamhet förekommer således inventarieinteckning endast såsom supplement till annan säkerhet, främst borgen. När lantbruksnämnden beviljar statlig lånegaranti för driftskredit, har lantbruksnämnden rätt att nöja sig med inventarieinteckning såsom enda säkerhet för lånegarantin; ofta kompletteras den dock med borgen. Vad angår de — förmodligen fåtaliga — fall då affärsbank lämnar kredit åt jordbrukare mot inventarieinteckning lär alltid krävas även fastighetsinteckning eller borgen.

Antalet ärenden angående *panträtt i spannmål*, vilka handlagts av under rätt under åren 1940—1961¹ framgår av följande.

År	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Antal	708	243	401	374	252	150
År	1946	1947	1949	1950	1951	1952
Antal	97	63	35	25	29	40
År	1953	1954	1955	1956	1957	1958
Antal	24	21	17	17	12	8
År	1959	1960	1961			
Antal	7	9	7			

Ärendenas antal har således under den redovisade perioden nästan oavbrutet minskat. Numera användes ifrågavarande säkerhetsform endast i obetydlig omfattning.

Möjligheten att upplåta *panträtt i spånadslin och hampa* saknar praktisk betydelse. Under tiden 1951—1961 har icke något år handlagts mer än två ärenden av hithörande slag.

Reformkrav

I anledning av en vid 1955 års riksdag väckt motion (I: 113) anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 mars 1955 (nr 141), att lagen om inteckning i jordbruksinventarier måtte göras till föremål för översyn i syfte att möjliggöra att inteckning kunde fortfara att gälla i inventariebestånd, vilket av gäldenären vid frånträdande av ett jordbruk överfördes till ett annat som av honom tillträdades.

I motionen erinrades om att inventarieinteckning upphör att gälla vid överlåtelse av den fastighet för vilken de intecknade inventarierna är avsedda. Vidare anfördes att, om jordbrukaren omedelbart eller inom kort tid efter överlåtelsen tillträdde annat jordbruk till vilket inventarierna överfördes och han alltjämt måste lämna säkerhet av inteckning i jordbruksinventarier, sagda regel syntes medföra onödiga olägenheter.

Vid behandlingen av motionen i tredje lagutskottet inhämtades yttranden från Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen och Svenska jordbrukskreditkassan. Bankföreningen ställde sig avvisande till den ifrågasatta lagändringen och framhöll, att det från kreditgivarens synpunkt måste betraktas såsom en klar fördel att inventariebeståndet var knutet till en viss fastighet. I de båda övriga yttrandena intogs däremot en positiv hållning.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 9) anförde utskottet, att an-

¹ Uppgift för år 1948 har utelämnats; någon berättelse om domstolarnas verksamhet utarbetades ej för nämnda år.

knytningen mellan inventarieinteckningen och visst jordbruk torde vara avsedd att underlätta kontrollen av att inventariebeståndet icke skingrades eller säkerhetens värde på annat sätt äventyrades och att denna anknytning kunde antagas vara till fördel härvidlag.

Vidare anfördes bl. a.:

Emellertid kan det, även med de regler som nu gäller, vara förenat med vissa svårigheter för inteckningshavaren att hålla sig underrättad om huruvida gäldenären överför inventariebeståndet till annat jordbruk. Därest, i de fall som beröres i motionen, inventarierna förflyttas, synes det utskottet vara att föredraga, att verkan av inteckningen, i stället för att såsom enligt gällande rätt är fallet utsläckas, fortfar att gälla i inventarierna på det jordbruk, till vilket de överförts, låt vara att de därvid kan komma att befinna sig utom räckhåll för en mera omedelbar uppsikt från fordringsägares och i förekommande fall borgensmäns sida. Häremot kan måhända invändas, att en lagändring i antydd riktning kan befaras medföra att kreditinstitut och borgensmän anser sin trygghet beskuren och att i följd därav inventarieinteckningens värde som kreditunderlag för jordbrukarna försämras. Enligt utskottets uppfattning torde emellertid dylika farhågor icke böra tillmätas alltför stor betydelse, särskilt som det måste förutsättas att fordringsägarens maktmedel mot gäldenär, som förringar säkerhetens värde, icke genom den ifrågasatta nya lagstiftningen försvagas.

Motsvarande rättsinstitut i Finland, Norge och Danmark

Den i *Finland* gällande lagstiftningen om lösöreinteckning omfattar, som förut angivits, även jordbruksnäringen. Rörande denna lagstiftning må hänvisas till den föregående framställningen.

Den möjlighet som i *Norge* givits åt vissa näringsidkare att pantsätta lösa inventarier tillsammans med fast egendom har icke utsträckts till jordbruksnäringen, ehuru förslag därom framstälts vid flera tillfällen. Även i övrigt saknas enligt norsk rätt möjlighet att upplåta säkerhetsrätt i lösa jordbruksinventarier utan överlämnande av egendomen. Jordbruksprodukter kan däremot i vissa fall pantsättas utan att godset behöver överlämnas. Genom en lag av den 24 juni 1931 är sådan pantsättning tillåten i fråga om otröskad spannmål och timmer, såvida det sker till förmån för institution som blivit särskilt auktoriserad att lämna kredit mot dylik säkerhet. Denna form av pantsättning lär ha ringa praktisk betydelse.

I *Danmark* har, såsom framgått av det föregående, den som driver jordbruk betydande möjlighet att underpantsätta lös egendom som hör till jordbruket. Sådan pantsättning kan avse antingen individuellt bestämd egendom — en möjlighet som dock torde spela liten roll — eller ett egendoms-kollektiv, vari ingår egendom av vissa slag, nämligen inventarier, gödsel och produkter. Ett dylikt egendoms-kollektiv pantsättes, om jordbrukaren äger den fastighet som han brukar, tillsammans med denna, medan det eljest behandlas som ett särskilt pantobjekt.

Direktiven

Direktiven för utredningen innefattas i yttrande till statsrådsprotokollet den 30 september 1959 av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell.

Efter att ha redogjort för gällande regler om förlagsinteckning och för framställda reformkrav erinrade departementschefen om att enligt förordningen den 31 maj 1957 om oljelagring m. m. viss skyldighet att lagra mineralolja åvilade oljehandeln m. fl. samt anförde vidare bl. a. följande.

I anslutning till spørsmålet om finansiering av lagringsprogrammet framkom önskemål om att förlagsinteckningsinstitutet i större utsträckning skulle göras tillgängligt för oljebranschen. Då denna fråga togs upp till övervägande i justitiedepartementet, gjordes även en förberedande undersökning med anledning av de från olika håll framförda önskemålen om en allmän översyn av förlagsinteckningsinstitutet. Undersökningen visade att arbetet med en sådan översyn i och för sig var så pass omfattande och krävande, att det knappast kunde få avsedd betydelse för oljelagringsprogrammet, som skulle börja genomföras redan år 1958. Det blev därför nödvändigt att upptaga frågan om förlagsinteckning i oljelager till särskild behandling. — — —

Den nämnda undersökningen gav vidare vid handen, att det på ett flertal punkter föreligger ett nära samband mellan en revision av förlagsinteckningsinstitutet och vissa delar av det arbete på en ny jordabalk som lagberedningen bedriver.

De delar som här åsyftas är reglerna om gränsen mellan fast och lös egendom samt reglerna om panträtt till fast egendom. Sambandet är, enligt vad undersökningen visade, av sådan art att förlagsinteckningsinstitutet knappast kan få sin definitiva utformning förrän det står fast vilket innehåll den nya jordabalken i nyssnämnda hänseende kommer att få. Med hänsyn härtill ansågs lämpligt att låta något anstå med påbörjandet av den allmänna översynen av lagstiftningen om förlagsinteckning. Numera har emellertid lagberedningens arbete framskridit så långt, att den utredning som en reformering av denna lagstiftning fordrar torde böra igångsättas. — — — Utredningen bör ha till uppgift att överse och modernisera förlagsinteckningsinstitutet med beaktande av de önskemål som framkommit och de olika intressen som gör sig gällande på området.

Vid utredningen torde även den år 1932 tillkomna lagstiftningen om inteckning i jordbruksinventarier böra uppmärksammas. Detta rättsinstitut är besläktat med och utformat i nära anslutning till förlagsinteckningsinstitutet. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 mars 1955 (nr 141) har riksdagen — — — hemställt om översyn av lagen om inteckning i jordbruksinventarier i syfte att möjliggöra, att inteckning kan fortfa ra att gälla i inventariebestånd, vilket av gäldenären vid frånträädande av ett jordbruk överföres till ett annat, som av honom tillträdes. Det synes lämpligt att denna fråga prövas i förevarande sammanhang. Även eljest torde, med hänsyn till det nära sambandet mellan de båda rättsinstitutet, översyn av lagstiftningen om inteckning i jordbruksinventarier böra ingå i utredningens arbete.

Allmän motivering

Rättsinstitutets allmänna karaktär

En huvudfråga vid revisionen av förlagsinteckningsinstitutet är, hur förlagsinteckningens värde som säkerhet skall kunna höjas. Det bör emellertid redan från början framhållas, att genom en förstärkning i rättsligt hänseende endast kan uppnås en relativt begränsad ökning av inteckningens kreditvärde. De avgörande svagheter från säkerhetssynpunkt hänger nämligen samman med arten av den egendom som utgör föremål för säkerhetsrätten och med rent ekonomiska faktorer. Förlagsinteckningens förhållandevis svaga ställning i rättsligt hänseende visar sig framför allt däri, att företagaren äger fritt överlåta intecknad egendom med verkan att inteckningen upphör i vad som överlåtits; detta gäller såväl vid överlåtelse av enstaka föremål som vid överlåtelse av hela rörelsen med alla dess tillgångar. En radikal förstärkning av förlagsinteckningen synes kunna ske endast på någon av följande två vägar. Den ena är att införa en effektiv begränsning av företagarens förfoganderätt över intecknad egendom och den andra att — med bibehållande av företagarens fria förfoganderätt — låta inteckningen principiellt gälla även mot den som förvärvar intecknad egendom.

Det kan uppenbarligen ej ifrågakomma att begränsa företagarens rätt att förfoga över egendom, som är avsedd att omsättas i rörelsen, såsom råvaror, produkter och varufordringar. Inskränkningar i förfoganderätten skulle därför kunna avse endast s. k. anläggningstillgångar. Om den avsedda effekten skall uppnås, torde en begränsning av förfoganderätten behöva göras så vittgående, att den innebär förbud mot överlåtelse av anläggningstillgångar utan inteckningshavarens samtycke. Mot en sådan ordning kan dock enligt kommitténs mening riktas allvarliga erinringar. Redan gränsdragningen mellan egendom som fölle utanför och innanför förbudet skulle i praktiken medföra osäkerhet. Men framför allt skulle förbudet binda företagarens handlingsfrihet på ett sätt som kunde allvarligt försvåra ett rationellt utövande av verksamheten. För förbudets upprätthållande skulle det bli nödvändigt att stadga ogiltighet av förfoganden i strid mot detsamma; enbart straffbestämmelser synes nämligen ej utgöra ett tillräckligt effektivt skydd. Emellertid torde det icke kunna ifrågakomma att låta ogiltighet inträda i de fall då förvärvaren är i god tro. Å andra sidan skulle en godtrosregel väsentligt minska den trygghet för inteckningshavaren som åsyftats med förbudet. Av nu anförda skäl kan kommittén icke förorda att någon begränsning av företagarens förfoganderätt införes.

Även om man för att skapa ökad trygghet för inteckningshavaren väljer den lösningen, att inteckningsrätten blir gällande mot den som förvärvar intecknad egendom — eller med andra ord erhåller sakrättsligt skydd — måste tydligen undantag göras för omsättningstillgångar. Ett sakrättsligt skydd för anläggningstillgångar eller åtminstone för sådana av större värde synes kunna anordnas på olika sätt. En utväg skulle vara att, med bibehållande av den nu tillämpade principen att panträtt måste avse individuellt bestämd egendom, öppna möjlighet att genom ett särskilt inskrivningsförfarande erhålla panträtt i särskilda föremål av förlagsegendomen, såsom dyrbarare maskiner. Ett sådant system skulle dock vara förenat med stora praktiska olägenheter. Sålunda skulle panträtten bestå i inventarier, som företagaren uttrangerat och försålt, medan den icke skulle omfatta nyan-skaffade föremål, som trätt i stället för de försålda; ett överflyttande av panträtten till de nya föremålen skulle principiellt fordra såväl samtycke från inteckningshavaren som inskrivningsåtgärd. Denna ordning skulle i realiteten få ungefär samma verkan som ett förbud att förfoga över egendomen utan inteckningshavarens samtycke, eftersom tredje man måste antagas vara obenägen att förvärva egendomen, innan den frigjorts från inteckningen; företagaren skulle bli tvungen att skaffa inteckningshavarens medgivande till överlåtelsen. Såsom förut framhållits är det enligt kommitténs mening förenat med allvarliga betänkligheter att på dylikt sätt binda företagarens handlingsfrihet. Användande av panträttskonstruktionen förutsätter vidare ett förfarande, som gör det möjligt att identifiera den av panträtten omfattade egendomen även när denna kommit i tredje mans hand. Att betydande svårigheter här skulle möta ligger i öppen dag. Den ifrågasatta ordningen skulle också i hög grad försvåra och tynga handeln med begagnade maskiner och andra inventarier, t. ex. bilar; den som tänkte köpa sådan egendom av en företagare måste för att trygga sig undersöka, om egendomen besvärades av förlagsinteckning. Beaktas bör även att pant-rätten skulle kunna gå förlorad genom godtrosförvärv, åtminstone när den som från företagaren förvärvat egendomen i sin tur överläte densamma. Härigenom skulle den eftersträfvade tryggheten för inteckningshavaren avsevärt begränsas. Till de anförda betänkligheterna kommer även andra, bland vilka särskilt må framhållas den komplicering av regelsystemet som skulle följa, om speciella panträttsregler infogades bland övriga bestämmelser om förlagsinteckning.

En annan lösning skulle vara att låta förlagsinteckning generellt medföra panträtt i företagets vid varje tidpunkt befintliga anläggningstillgångar. Detta skulle innebära ett uppgivande av den för panträtt hittills tillämpade specialitetsprincipen, något som är ägnat att väcka vissa betänkligheter men icke kan anses utgöra något avgörande hinder mot den ifrågasatta ordningen. Med denna konstruktion skulle visserligen några av de nyss behandlade olägenheterna försvinna. Å andra sidan skulle de återstående olä-

genheterna få mångfaldigt större praktisk betydelse än vid individualiserad panträtt, eftersom alla förlagsintecknade företags samtliga anläggnings-tillgångar skulle komma att besväras av panträtt.

Av anförda skäl kan kommittén icke förorda någon av de ovan diskuterade utvägarna att stärka inteckningsrätten. Utgångspunkten vid en lagrevision bör enligt kommitténs mening vara, att de hittillsvarande grundvalarna för förlagsinteckningsinstitutet skall bestå. Detta innebär, att förlagsinteckning liksom hittills bör avse ett kollektiv av lös egendom vars sammansättning kan växla, bestämt genom sin anknytning till en viss näringsverksamhet och till den som utövar verksamheten, med rätt för denne att förfoga över egendomen.

Reformsträvandena i denna del måste alltså inriktas på att förbättra inteckningshavarens ställning i den mån så är möjligt inom den nuvarande ramen för institutet. Härvid har kommittén sökt tillmötesgå de önskemål som i skilda hänseenden framförts, särskilt från näringslivets sida. Såsom närmare kommer att behandlas i det följande har kommittén funnit sig böra föreslå, att förlagsinteckning i vissa mera begränsade hänseenden utrustas med sakrättsliga verkningar. I fall då överlåtelse av egendom som besväras av förlagsinteckning sker i samband med att intecknad verksamhet överlåtes, skall sålunda egendomen under viss övergångstid häfta för inteckningen i förvärvarens hand. Vidare skall inteckningsrätten bestå mot den som förvärfvar intecknad egendom genom s. k. lösoreköp. Slutligen skall förlagsinteckning medföra förmånsrätt ej blott, såsom för närvarande, vid konkurs utan också vid utmätning samt i konkurs medföra rätt till betalning utan hinder av att bevakning ej skett. Även på annat sätt har kommittén sökt stärka förlagsinteckningens ställning. Sålunda har inteckningen utsträckts till att omfatta vissa slag av tillgångar som för närvarande icke kan vara föremål för inteckning. Vidare föreslås beträffande rörelsens individualisering regler som gör det möjligt att låta inteckningsrätten bestå även om rörelsen flyttas till annan kommun.

Benämningen förlagsinteckning bör enligt kommitténs mening icke längre behållas. Sedan kravet att den fordran för vilken inteckning sökes skall ha karaktären av förlag uppgivits — vilket skedde genom 1932 års lagändring — saknas anledning att ha kvar denna benämning, helst som ordet förlag numera fått annan betydelse i det allmänna språkbruket. Kommittén föreslår i stället benämningen företagsinteckning.

Kommittén har även övervägt den terminologiska frågan, huruvida den rätt som grundlagges genom företagsinteckning lämpligen bör karakteriseras som panträtt. Såsom nyss nämnts föreslår nämligen kommittén, att inteckningsrätten skall medföra vissa sakrättsliga verkningar. Emellertid kommer den säkerhetsrätt varom här är fråga fortfarande att skilja sig från den typiska panträtten i så väsentliga hänseenden, att kommittén ansett sig böra avstå från att i lagtexten beteckna inteckningsrätten som panträtt.

Vid en reform av förlagsinteckningsinstitutet uppstår vissa spörsmål i anledning av att fastighetsinteckningsrätten står inför sin omdaning. Lagberedningen framlade år 1960 förslag till ny jordabalk. Förslaget har i vissa delar överarbetats av jordabalksutredningen, som avgav sitt betänkande under hösten 1963. Till de delar som reviderats hör — utom bestämmelserna angående vad som skall räknas såsom tillbehör till byggnad för industriell eller därmed jämförlig verksamhet, vilka bestämmelser är av betydelse för förlagsinteckningens objekt — inteckningslagstiftningen jämte sammanhängande stadganden. Helt naturligt har bestämmelserna om förlagsinteckning uppbyggts delvis efter mönster av fastighetsinteckningsrättens regler. Den överensstämmelse som i åtskilliga hänseenden råder innebär fördelar för lagtillämpning och lagtolkning liksom även från rättssystematiska synpunkter. Vid tillskapandet av bestämmelser om företagsinteckning skulle det vara värdefullt att anknyta till den nya jordabalkens regler på alla de punkter där särskild anledning till avvikelse icke förekommer. Emellertid är vanskligt att i nuvarande skede, innan det blivit klart vilket innehåll den nya balken kommer att få, söka åvägbringa en dylik anknytning. Dessutom berör frågan även annan lagstiftning om inteckning i lös egendom, t. ex. lagen om inteckning i fartyg. Lämpligt kan därför vara att, sedan den nya balken blivit antagen, i ett sammanhang överse lagstiftningen om företagsinteckning och annan inteckningslagstiftning varom nu är fråga i syfte att ernå den önskvärda anknytningen. Emellertid anser kommittén, att man redan vid genomförande av lagstiftningen om företagsinteckning bör kunna på vissa punkter efterbilda jordabalksförslaget. Som exempel på ämnen ägnade härför må nämnas reglerna om vissa inskrivningsåtgärder, såsom utbyte, uppdelning av inteckning m. m. Däremot har kommittén funnit sig icke böra i sitt förslag upptaga motsvarighet till den i jordabalksförslaget förekommande pantbrevskonstruktionen. Denna fråga bör lösas i ett större sammanhang.

Verksamhetens art och omfattning

Genom 1932 års reform ändrades i princip icke kretsen av de näringsidkare som ägde begagna sig av förlagsinteckningsinstitutet. Institutet förbehölls åt innehavare av industriell rörelse, vari som regel användes drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst tio arbetare. Möjlighet till förlagsinteckning ansågs böra tillkomma endast sådana rörelseidkare som hade påtagligt behov därav och tillika kunde, med hänsyn till rörelsens art och omfattning, väntas inneha förlagsegendom av någorlunda betydande värde. Lagändringarna år 1935 och 1938, varigenom förlagsinteckningsinstitutet utsträcktes till hotell-, pensionat- och restaurangrörelse samt till apotek, genomfördes, sedan man konstaterat att behov av inteckningsmöjlighet

förefanns och att förlagsegendomen, såsom reglerna utformades, kunde väntas representera ett ej alltför obetydligt mått av säkerhet.

Frågan är om man bör fortsätta på denna väg när det gäller den utvidgning av institutet till ytterligare verksamhetsarter — bl. a. handel, servicenäringar och byggnadsverksamhet — som ifrågasatts och som nu uppenbarligen bör komma till stånd. I så fall skulle prövas vilka verksamhetsgrenar som institutet borde omfatta. De som ansågs böra medtagas skulle uppräknas i lagen. Man skulle vidare, åtminstone för flertalet av de uppräknade verksamhetsgrenarna, uppställa krav på viss omfattning av rörelsen såsom förutsättning för inteckning.

Mot att begränsa institutets användning genom att ange verksamhetsarter och uppställa minimiregler talar emellertid åtskilliga skäl.

En uppräkning av verksamhetsarter innebär gränsdragningar, som med hänsyn till den ekonomiska och tekniska utvecklingen tämligen snabbt blir föråldrade. Inom en näringsgren som lämnats utanför kommer måhända utvecklingen snart att medföra behov av inteckningsmöjlighet. Vidare kan uppstå nya arter av verksamhet, där företagsinteckning skulle kunna med fördel användas. Gränsdragningar för även med sig olägenheter vid tillämpningen. Vid sökande av inteckning måste sålunda fordras utredning för bedömande av frågan, huruvida en viss rörelse tillhör en inteckningsberättigad näringsgren eller icke, och ej sällan är, såsom erfarenheten visar, denna fråga svår att avgöra. Därjämte skulle åtskilliga problem uppkomma beträffande företag, som driver verksamhet inom skilda branscher men som lämpligen borde behandlas såsom en enhet även i inteckningshänseende. — Slopas branschbegränsningen, återstår likväl den begränsning som ligger i begreppet företagare, men denna torde endast i sällsynta undantagsfall vålla svårigheter i inteckningshänseende.

Ett i viss mån likartat betraktelsesätt kan anläggas i fråga om uppställande av minimiregler. Den snabba utvecklingen inom näringslivet är ägnad att på relativt kort tid göra dylika regler föråldrade, och detta torde gälla hur de än utformas. Också sådana regler utgör en belastning vid tillämpningen.

Vad som mest talar emot uppställandet av minimiregler är likväl, att de starkt skiftande förhållandena inom näringslivet gör det svårt att finna normer som är någorlunda tjänliga för det ifrågavarande syftet. Säkerligen är det omöjligt att åstadkomma en norm som passar för alla slag av inteckningsbar verksamhet. Man bleve nödsakad att uppställa skilda regler för olika näringsgrenar och således återigen ställd inför tvånget att skilja mellan verksamhet av olika art. En ny lagstiftning kommer under alla förhållanden att inbegripa ett större antal näringsgrenar än den nu gällande, och problemet blir därmed svårare än förut. En långtgående differentiering av minimireglerna vore olycklig från flera synpunkter.

Med hänsyn till den fortskridande mekaniseringen och andra åtgärder

för inbesparing av arbetskraft blir *antalet anställda* i allt mindre grad ägnat att utgöra mått på en rörelses omfattning eller på värdet av den egendom som kan vara föremål för företagsinteckning. Detta gäller ej endast industri, transportväsen och liknande verksamhet, där maskinell utrustning alltid eller sedan länge förekommit, utan även områden, där tekniska hjälpmedel och andra arbetskraftsbesparande anordningar tidigare icke använts i större utsträckning. Som exempel må nämnas restauranger av självserveringstyp, vilka ofta har dyrbar utrustning och inredning i förhållande till antalet anställda. Liknande förhållanden råder inom detaljhandeln, där självbetjäningssystemet fått vidsträckt utbredning. Inom byggnadsbranschen anlitas maskinella hjälpmedel i en helt annan utsträckning än förr. Användningen av arbetskraft i förhållande till omsättning, lager osv. är stundom högst skiftande även mellan företag inom samma bransch. Nu angivna förhållanden medför, att en regel byggd på antalet anställda måste verka synnerligen ojämnt. En annan svårighet är förbunden med sådana företag vilka uppvisar betydande säsongmässiga variationer. Rörelsens egendom kan vara tämligen konstant under året, medan arbetsstyrkan växlar.

En regel, enligt vilken den *drivkraft* som nyttjas i rörelsen utgör mått på dennas omfattning, torde i många fall ge missvisande resultat. Även i en liten rörelse nyttjas stundom ganska betydande drivkraft. En regel av ifrågavarande typ kan användas endast för vissa slag av verksamhet. Den kan sålunda komma till användning — utom för industriell rörelse — huvudsakligen för byggnads- och anläggningsverksamhet samt möjligen även för transportföretag och vissa slag av reparations- och serviceverksamhet. Vad särskilt angår transportföretag synes dock tveksamt huruvida drivkraften utgör en användbar norm; i varje fall måste här helt andra värden tillämpas än i fråga om industriell rörelse.

Mot tanken att kräva ett visst *minimivärde* å den inteckningsbara egendomen kan riktas flera anmärkningar. Sålunda måste vissa penningbelopp utsättas i lagen, och dessa skulle tid efter annan behöva justeras med hänsyn till penningvärdeförsämring eller andra förändringar. Den största svårigheten sammanhänger dock med värderingen av egendomen. Det synes uteslutet att använda de uppskattningar som kommit till uttryck i bokförda värden eller brandförsäkringsvärden. Att å andra sidan kräva särskild värdering av opartiska sakkunniga möter också betänkligheter. Beträffande vissa tillgångar är överhuvudtaget vanskligt att ange ett värde. Vidare skulle med hänsyn till kostnader och besvär inteckningsinstitutets användning allvarligt försvåras, särskilt för de mindre företagen. Kommitén har varit inne på tanken att genom speciella värderingsregler söka undvika nämnda svårigheter — så t. ex. har övervägts möjligheten att i fråga om inventarier använda anskaffningsvärdet efter avdrag för beräknad förslitning — men icke funnit någon godtagbar lösning på denna väg.

Att låta *rörelsens omsättning* bli avgörande synes icke praktiskt genomförbart. Relationen mellan omsättningen och egendomens värde varierar alltför starkt mellan olika branscher, och en mycket stor differentiering av beloppen bleve därför nödvändig. För övrigt skulle en dylik regel, med hänsyn till bl. a. förändringarna inom näringslivet, säkerligen mycket snart bli föråldrad.

En *kombination* av två eller flera regler, av vilka envar för sig är otillfredsställande, utgör en ren nödfallslösning.

Från de synpunkter av rättsteknisk natur som nu anförts skulle det vara önskvärt att låta institutet företagsinteckning gälla för alla näringsidkare oavsett rörelsens art och omfattning.¹ Det måste emellertid övervägas, huruvida legala begränsningar av in-teckningsmöjligheten kan anses påkallade av reella faktorer. För att trots de berörda olägenheterna uppställa sådana begränsningar måste enligt kommitténs mening fordras starka skäl. Angående de skäl som skulle kunna åberopas till stöd för att in-teckningsmöjligheten bör begränsas må anföras följande.

Den omständigheten, att ett företag är litet och att egendomen därför är av ringa värde, föranleder i och för sig icke att det bör uteslutas från in-teckningsmöjlighet. Lagen förbjuder icke i andra fall, att säkerhetsrätt upplåtes i egendom av obetydligt värde. Så t. ex. är intet som hindrar att aktier i ett värdelöst företag pantsättes. Den som blir erbjuden pantsäkerhet får själv bedöma om han vill godtaga säkerheten samt anpassa lånesumma och lånevillkor efter denna. De skäl som möjligen skulle kunna åberopas för att utesluta de små rörelserna måste alltså ytterst ha sin grund i att den egendom som är objekt för företagsinteckning utgör ett egendoms-kollektiv med växlande sammansättning; den är, i högre grad än egendom i allmänhet, som är föremål för säkerhetsrätt, utsatt för fara att minska i värde. Vid små företag anses denna risk och svårigheten att bedöma den i regel vara större än vid de mera omfattande företagen. Flera anledningar härtill kan tänkas. Den mindre företagaren får antagas kunna lättare skaffa medel i en beträngd ekonomisk situation genom att sälja eller pantsätta egendomen, utan att detta behöver märkas utåt eller alltför mycket försämra hans möjligheter att fortsätta rörelsen som förut. Köp av inventarier på avbetalningskontrakt torde vara förhållandevis vanligare vid mindre företag. Likaså får risken för lösöreköp antagas vara större. Tillgångar motsvarande en avsevärd del av egendomens värde kan jämförelsevis lätt överföras från rörelsen till företagarens privata egendom. Överhuvudtaget torde den mindre företagaren kunna lättare vidtaga förändringar med avseende å rörelsen — t. ex. driftsomläggning eller nedläggande av verksamheten — eller i fråga om egendomen, utan att åtgärderna behöver komma till in-teckningshavarens kännedom. Möjligheterna till skentransaktioner är

¹ Tills vidare bortses från jordbruk, skogsbruk och djuruppfödning, som kommer att behandlas i ett särskilt avsnitt.

också genomgående större. Inteckningshavarens övervakning av företaget ställer sig i allmänhet besvärligare att genomföra och kan bli alltför kostsam i förhållande till de värden om vilka här är fråga.

Måhända kan komma att hävdas, att ett medtagande av de små rörelserna skulle medföra en belastning på inskrivningsmyndigheten utan motsvarande nytta för kreditlivet samt ett ökat antal processer och andra rättsliga förvecklingar. Enligt kommitténs åsikt är emellertid föga troligt att de mindre företagen skulle komma att begagna företagsinteckning i större utsträckning, detta med hänsyn till att inteckningssäkerheten i allmänhet skulle bli alltför svag. Ett stöd för denna förmodan är att inteckning i jordbruksinventarier av liknande anledning fått förhållandevis ringa betydelse. Minimiregler förekommer icke vid sådan inteckning och har veterligen ej heller varit ifrågasatta. Såvitt gäller förlagsinteckning i industriellt företag har för övrigt i gällande lag gränsen satts så lågt — fem effektiva hästkrafter eller tio arbetare — att det är svårt att tro att dess borttagande skulle väsentligt öka antalet inteckningsansökningar.

Vidare kan komma att göras gällande, att vissa inteckningshavare — här är närmast fråga om privata långgivare — skulle komma att lida förlust till följd av svårigheterna att bedöma kreditunderlaget. Dessa svårigheter kan dock knappast vara större än när det gäller att bedöma förlustrisken vid lämnande av kredit utan någon säkerhet alls. Ytterligare skulle kunna anföras, att inteckning i ett litet företag kan ge sken av en säkerhet, som i själva verket saknas. Icke heller denna synpunkt torde böra tillmätas någon större betydelse. Den som mottager företagsinteckning såsom säkerhet får antagas i allmänhet ha gjort klart för sig vad en dylik inteckning innebär. Överhuvudtaget utgår den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen principiellt från att den som begagnar ett visst rättsinstitut själv får bedöma de juridiska och ekonomiska konsekvenserna.

Vad angår konsekvenserna för företagaren återopades i vissa av de svar som avgavs i anledning av 1925 års remiss, att förlagsinteckningsinstitutets utsträckande till de mindre företagen kunde tänkas ogynnsamt inverka på dessas personliga kreditvärdighet. Härom må till en början framhållas, att en utvidgning av inteckningsinstitutet till ytterligare grupper av företagare innebär, att dessa får en kreditmöjlighet som de förut saknat. De kan begagna denna möjlighet eller avstå därifrån efter vad de finner mest förenligt med sina intressen. I sådana fall då användande av företagsinteckning skulle inverka menligt på den personliga kreditvärdigheten, torde inteckningsmöjligheten sannolikt i regel icke komma att begagnas. Företagarna i fråga kan självfallet icke avvara den viktiga kreditkälla som den personliga krediten utgör för dem. Kommittén anser emellertid, att man tidigare i diskussionen kring dessa problem överbetonat inteckningens inverkan på den personliga kreditvärdigheten. I allmänhet lär den som överväger att lämna en företagare kredit utan säkerhet icke fästa alltför stort

avseende vid utsikterna att få utdelning i en eventuell konkurs. Avgörande är i stället omständigheter av annan art, såsom företagets räntabilitet och beskaffenhet i övrigt samt företagarens personliga egenskaper, dvs. det förtroende som kan hysas för rörelsen och dess utövare.

För de oprioriterade borgenärerna — med vilka här och i det följande jämföras borgenärer med sämre förmånsrätt än den som grundlagges genom företagsinteckning — torde olägenheterna av att möjlighet finnes till sådan inteckning vara mera framträdande vid de små rörelserna. Det får antagas, att vid en liten rörelse risken ofta är större att den som lämnar företagaren kredit förbiser att företagsinteckning kan ha beviljats. Med visst fog kan sägas, att ju mindre förhållandena är desto mera framstår det som otillfredsställande att den tillämnade kreditgivaren skall behöva räkna med förekomsten av företagsinteckning och eventuellt underkasta sig kostnader och besvär för en undersökning härvidlag. Dessa synpunkter lär icke kunna avvisas, men deras betydelse bör ej heller överdrivas. Delvis torde olägenheterna vara av övergående karaktär och försvinna sedan den ifrågasvarande lagändringen blivit känd inom berörda kretsar. En undersökning huruvida inteckning förekommer är säkerligen ofta obehövlig — såsom då fråga är endast om mindre kredit eller då företagarens förhållanden är kända för långivaren. För övrigt torde det i många fall räcka med en förfrågan hos företagaren.

Spörsmålet om att utsträcka inteckningsinstitutet till alla rörelser oavsett art synes väsentligen vara att bedöma på samma sätt som frågan om dess utvidgning till alla rörelser oavsett storlek. Inbegripes alla näringar, kommer även sådana verksamhetsgrenar med där den inteckningsbara egendomen i allmänhet är av ringa eller starkt varierande värde eller eljest utgör en mindre god säkerhet. Så t. ex. skulle inteckning kunna meddelas med avseende å företag, som är av mer eller mindre tillfällig art eller icke drivs kontinuerligt och som måhända arbetar med förhyrda eller eljest tillfälligt anskaffade inventarier, såsom varumässor, företag för inspelning av viss film eller utgivande av visst bokverk osv. Detta torde emellertid enligt kommitténs mening i huvudsak icke medföra andra eller större nackdelar än dem som skulle följa av en utvidgning till alla småföretag inom industrin eller andra näringsgrenar som bör vara inteckningsberättigade.

Kommittén anser sannolikt att, om inteckningsinstitutet utvidgas till alla rörelser oavsett art och omfattning, institutets faktiska användning likväl kommer att i stort sett bli begränsad till de näringsgrenar och de företag inom dessa där ett behov av företagsinteckning är för handen. Att ogynnsamma verkningar av nämnvärd betydelse skulle uppstå torde icke behöva befaras. Erfarenheterna rörande inventarieinteckning stöder i viss mån ett dylikt antagande. Av intresse i sammanhanget är även 1960 års danska lagstiftning, enligt vilken den som driver näringsverksamhet från förhyrd eller arrenderad egendom äger pantsätta viss till verksamheten hörande egendom

utan att lämna ifrån sig besittningen; några inskränkningar med hänsyn till verksamhetens beskaffenhet eller omfång har därvid icke föreskrivits.

På grund av vad sålunda anförts föreslår kommittén, att nuvarande begränsningar i fråga om rörelsens art och omfattning avskaffas. Möjlighet till företagsinteckning skall således i princip stå öppen för alla företagare. Av skäl som utvecklas i nästa avsnitt föreslår emellertid kommittén, att bokföringsplikt skall vara ett villkor för erhållande av inteckning. Detta medför en viss begränsning av inteckningsmöjligheten.

Med kommitténs förslag blir lagen om inteckning i oljelager obehövlig. Den föreslås därför upphävd.

Bokföringsplikt

För att företagsinteckning skall kunna fylla sin uppgift att tjäna som säkerhet för kredit krävs i allmänhet, att den intecknade rörelsen fortlöpande övervakas från inteckningshavarens sida. Ett av de viktigaste medlen för övervakningen är rörelsens bokföring. En ordnad bokföring får anses vara en förutsättning för att företagsinteckning skall kunna rätt tjäna sitt syfte och ligger således både i företagarens och inteckningshavarens intresse. Det torde därför vara motiverat att såsom villkor för beviljande av inteckning kräva, att företagaren är skyldig att föra handelsböcker. Enär bokföringsskyldighet är straffsanktionerad — ansvar för försummad bokföring kan enligt 23 kap. 5 § strafflagen inträda i händelse av företagarens konkurs — vinner inteckningshavaren en viss garanti för att handelsböcker föres i enlighet med bokföringslagens föreskrifter. Är företagaren bokföringsskyldig, blir han dessutom att anse som köpman, vilket gör att borgenären lättare kan få honom i konkurs.

Kretsen av de bokföringsskyldiga är i bokföringslagen bestämd på två olika sätt. Dylik skyldighet föreligger alltid för vissa subjekt oavsett arten och omfattningen av deras verksamhet, nämligen aktiebolag, bolag som blivit infört i handelsregistret, förening som blivit hos länsstyrelse införd i föreningsregister och sambruksförening. I övrigt åligger, med de undantag som nedan sägs, bokföringsskyldighet envar som yrkesmässigt driver någon av följande rörelser: 1) handel med varor, värdepapper eller annan lös egendom eller fastigheter, 2) tillverkning eller bearbetning av varor till avsalu eller på beställning, 3) reparationsverksamhet, 4) framställning eller överföring av elektrisk kraft till avsalu, 5) byggnadsverksamhet, utförande på beting av arbete å annans fastighet, 6) skeppsbyggeri eller varvsrörelse, 7) verksamhet för utvinnande eller tillgodogörande av mineral, stenkol, sten, kalksten, torv eller skogsprodukter, 8) tryckeri- eller förlagsrörelse, 9) apoteksrörelse, 10) hotell- eller pensionatsrörelse, till vars utövande fordras tillstånd av myndighet, 11) kafé- eller värdshusrörelse, 12) teater-, varieté-, cirkus-, biograf- eller därmed jämförlig rörelse eller filminspelning, 13) järnvägsdrift, rederirörelse eller kanaldrift, 14) annan verksam-

het för befordran mot avgift av personer, gods eller meddelanden, 15) fartygskommission, spedition, bärning eller magasinering, 16) mäklarirörelse, skeppsklarerarrörelse, handels- eller befraktningsagentur, 17) bank- eller försäkringsrörelse, 18) pantlånerörelse eller annan lånerörelse, 19) advokat- eller likartad verksamhet, verksamhet såsom patentombud, inkasseringrörelse eller 20) badhus- eller tvättinrättningsrörelse. En del av de uppräknade rörelserna medför dock icke bokföringsskyldighet, om rörelsen är av mindre omfattning. Sålunda gäller i fråga om de rörelser som angivits under 2), 3), 5)—8), 11), 14) och 20), att bokföringsplikt icke följer med utövandet av rörelsen om denna vanligen drives utan biträde av flera än make och barn under sexton år samt två andra personer. Undantag har vidare gjorts för handel med varor genom kringföring eller från salustånd eller på annat liknande sätt i fall, då rörelseidkaren vanligen icke biträdes av flera än make och barn under sexton år eller en annan person, för rederrörelse, som innehavaren driver endast med eget, av honom själv fört fartyg samt för rörelse, vilken drives såsom binäring till jordbruk allenast för utnyttjande av fastighetens alster eller naturtillgångar. Stat och kommun är icke underkastade bokföringsskyldighet.

Med inteckningsinstitutets nuvarande tillämpningsområde skulle, såsom bokföringsskyldigheten är bestämd i gällande lag, ett krav på bokföringsplikt komma att spela liten roll. De allra flesta av de företagare som för närvarande är inteckningsberättigade torde nämligen vara bokföringsskyldiga. Om däremot tillämpningsområdet i enlighet med kommitténs förslag utvidgas till att principiellt omfatta alla företagare, kommer detta krav att, såvitt gäller enskilda näringsidkare, få en påtagligt begränsande verkan. Ingen av de näringsgrenar, som för närvarande saknar inteckningsmöjlighet men för vilka ett tydligt behov därav framträtt, kommer emellertid att utestängas. Till dessa hör främst handel samt transport-, reparations- och byggnadsverksamhet. En följd av kravet på bokföringsplikt blir dock att inom en del näringsgrenar de allra minsta företagen kommer att ställas utanför. Kommittén föreslår emellertid, att inteckningsmöjlighet öppnas för jordbruk, skogsbruk och djuruppfödning även om bokföringsskyldighet för närvarande ej föreligger. Denna fråga behandlas i annat sammanhang. Anmärkas må, att utredning pågår för översyn av bokföringslagen vilket kan väntas resultera i förslag att kretsen av bokföringsskyldiga företagare skall vidgas.

Med hänvisning till det sagda förordar kommittén, att bokföringsplikt skall vara villkor för meddelande av företagsinteckning.

Verksamhetens individualisering

Enligt gällande rätt individualiseras den rörelse som omfattas av förlagsinteckning genom företagarens person, verksamhetens art och den kommun

inom vilken verksamheten utövas. Dessa tre kännetecken skall alltid användas i förening. Genom individualiseringen av rörelsen anges ramen för inteckningen. Ramen ändras principiellt icke. Däremot kan den faktiskt utövade verksamhet som faller inom denna och omfattas av inteckningen växla från tid till annan.

Även i en ny lagstiftning måste verksamheten individualiseras genom företagarens person. Däremot kan ifrågasättas huruvida man bör behålla metoden att därutöver känneteckna rörelse genom angivande av rörelsens art och genom lokalisering.

Rent allmänt torde kunna sägas, att varje ytterligare begränsning — utöver den som innefattas i angivande av företagarens person — medför komplikationer och från denna synpunkt helst borde undvikas. Om man t. ex. fordrar att verksamhetens art skall angivas i inteckningsbeslutet och företagaren i fråga driver verksamhet inom skilda branscher, måste dessa i inteckningshänseende behandlas som skilda rörelser. Man skapar en gräns, och denna vållar lätt svårigheter vid tillämpningen. Ofta finns gemensamma anordningar av olika slag, t. ex. transportmedel gemensamma för all den verksamhet företagaren utövar, och fråga uppstår då till vilken av rörelserna dessa skall hänföras.

En annan och mera påtaglig nackdel är att användandet av ett visst kännetecken på rörelsen föranleder problem för det fall, att den faktiskt drivna verksamheten så ändras att den icke längre motsvarar detta kännetecken. Antag t. ex. att, såsom sker enligt gällande rätt, den intecknade rörelsen kännetecknats genom angivande av den kommun där verksamheten drives. Flyttas verksamheten sedermera till annan kommun, kan den icke utan vidare anses identisk med den rörelse som avsetts med inteckningen. I varje fall har gällande rätt intagit denna ståndpunkt. Den *intecknade* rörelsen anses sålunda principiellt upphöra och inteckningen förlora sin verkan. Detta är givetvis ägnat att minska inteckningens värde som säkerhet. Om inteckningen trots flyttningen finge behålla sin verkan, skulle — därest icke speciella anordningar infördes — allvarliga olägenheter kunna uppstå. Har exempelvis inteckning meddelats i en rörelse inom en kommun X och denna rörelse flyttas till en annan kommun Y, finns ingen garanti för att ett gravationsbevis avseende rörelsen inom Y kommer att upptaga inteckningen i fråga. Vidare skulle i vissa fall inteckningskollision kunna inträffa. Om t. ex. företagaren, redan när flyttningen sker, driver verksamhet av samma art inom kommunen Y och även denna verksamhet är intecknad, uppstår kollision mellan inteckningarna. De kommer nämligen att omfatta samma verksamhet och således gälla i samma egendom. Härigenom kan rättsförlust uppstå. Det är svårt att åstadkomma sådana anordningar att inteckningsrätten kan bestå trots flyttning av rörelsen. Härför skulle behövas bl. a. regler i syfte att bringa flyttningen till inskrivningsdomarens kännedom så att anteckning därom kan göras i inskrivningsboken. Skyldig-

het att anmäla flyttning finge åläggas företagaren, men det är vanskligt att finna något lämpligt medel att framtvinga sådan anmälan — kommittén anser bötesstraff ej vara tillräckligt effektivt och frihetsstraff icke böra komma i fråga. — Det valda exemplet avsåg det fall att rörelsen kännetecknats genom lokalisering. Problemställningarna blir emellertid likartade, om rörelsen individualiseras på annat sätt, t. ex. genom angivande av verksamhetens art.

Utöver dessa allmänna synpunkter må beträffande de olika möjligheterna att känneteckna rörelse anföras följande.

Angivande av rörelsens art bör helst ske på sådant sätt att en tydlig gräns erhålles mot verksamhet av annat slag, vilken företagaren utövar eller kan komma att utöva. Å andra sidan torde beskrivningen böra göras så vidsträckt, att den kan täcka både en mindre ändring i verksamhetens inriktning och en av företagaren nystartad verksamhet, som visserligen icke är av samma typ som den ursprungliga men mycket likartad. Tydligen kan det vara svårt eller omöjligt att tillgodose dessa oftast motsatta krav.

Lokalisering till kommun eller annat område synes i allmänhet innebära en tydligare gränsdragning än som kan ske genom angivande av rörelsens art. Särskilt den nuvarande regeln, enligt vilken det territoriella området utgöres av kommun, medför emellertid en uppdelning av företag, som helst borde behandlas såsom en enhet även i inteckningshänseende. Så är exempelvis fallet med industriella företag, som har olika led av produktionen förlagda till skilda kommuner. Det ekonomiska livet rymmer åtskilliga verksamhetsformer, som icke alls eller endast under en begränsad tid är bundna till viss plats eller visst område. Som exempel kan nämnas transportverksamhet samt byggnads- och anläggningsverksamhet. Med den utveckling i riktning mot större företagsenheter och ökad rörlighet inom näringslivet som länge pågått och alltjämt fortsätter framstår ett obetingat krav på lokalisering såsom föråldrat. Att för lokaliseringen använda ett väsentligt större område än kommun, t. ex. län, skulle i vissa fall icke utgöra någon lösning och i andra fall icke vara tillräckligt för att nå ett fullt tillfredsställande resultat. Å andra sidan skulle, därest området i fråga är alltför stort, ändamålet med att kräva lokalisering förfelas. Lokalisering som metod för individualisering av rörelse lider dessutom av den svagheten att inteckningshavarens säkerhet i vissa fall kan äventyras. Det är icke ovanligt, att en företagare som driver flera företag inom samma bransch överför t. ex. inventarier från ett av företagen till ett annat. Egendom tillhörande ett intecknat företag kan sålunda komma att överföras till ett företag, som drives på annan ort och som ej omfattas av inteckningen. Denna synpunkt torde få större betydelse, om inteckningsmöjlighet lämnas åt alla företag oavsett art och omfattning.

Kommittén har övervägt möjligheterna att anknyta inteckningsenheten till något *förhållande med avseende å verksamhetens organisation*. Så t. ex.

kunde tänkas att såsom en enhet behandla den verksamhet som administreras från visst kontor eller för vilken det finns särskild bokföring eller särskild driftsledning. Förhållanden av organisatorisk natur förefaller emellertid icke vara ägnade att skapa någon klar gräns kring inteckningsenheten eller eljest tjänliga såsom medel för rörelses individualisering. Svårigheter skulle uppstå, när det gällde att i inteckningsbeslut och inskrivningsbok ange den verksamhet som åsyftades. Härtill kommer, att ett företags organisation jämförelsevis lätt kan ändras. Kommittén har därför funnit denna väg icke vara framkomlig.

Vad nys anförts kan synas leda till slutsatsen, att rörelse bör individualiseras endast genom angivande av företagarens person. I enlighet härmed skulle en företagsinteckning omfatta all den verksamhet som företagaren utövar — eller kan komma att utöva — inom riket. En dylik regel skulle dock uppenbarligen icke vara tillfredsställande. Den som driver flera företag kanske önskar bevara vissa företag gravationsfria, t. ex. såsom en reserv för att möta uppkommande kreditbehov. I tider av kreditrestriktioner men även eljest kan det för företagaren stundom vara fördelaktigt att i stället för ett större kreditobjekt äga tillgång till flera mindre för att kunna erbjuda dem som säkerhet åt olika långgivare. Det förhållandet, att inteckningsenheten omfattar all verksamhet oavsett bransch, torde även på annat sätt kunna medföra att den ifrågavarande egendomen blir sämre utnyttjad för kredit. Den som är villig att lämna kredit mot inteckning i en rörelse tillhörande en viss bransch vill måhända icke godtaga inteckning i en rörelse inom en annan bransch, t. ex. emedan han saknar närmare kännedom om förhållandena inom denna och därför anser sig ur stånd att bedöma säkerhetens värde. Den omständigheten, att inteckningen fastställes att omfatta även den sistnämnda rörelsen, skulle således kanske icke nämnvärt förbättra lånevillkoren men däremot minska företagarens möjligheter att senare utnyttja denna rörelse såsom kreditobjekt. Saknas bestämmelse om lokalisering, skulle inteckningsobjektet stundom bli mycket stort i territoriellt avseende. Om de intecknade företagen är många och utspridda över ett vidsträckt område, torde övervakningen från långgivarens sida i vissa fall försvåras, vilket måhända är ägnat att minska kretsen av villiga kreditgivare eller försämra lånevillkoren. Det förhållandet, att vissa kreditinrättningar har sin verksamhet mer eller mindre lokalt bestämd, kan möjligen också få betydelse härvidlag. Individualisering endast genom företagarens person skulle vidare få till följd att varje ny rörelse, som företagaren etablerar eller förvärvar, kommer att omfattas av inteckning i den rörelse han redan driver. Det intecknade objektet ökar i värde genom nyetablering och nyförvärv, och teoretiskt sett borde företagaren kunna ytterligare belåna detsamma i proportion till värdeökningen. I realiteten torde detta dock icke låta sig göra. Den nystartade eller förvärvade rörelsen skulle således icke kunna till fullo utnyttjas såsom kreditunderlag. Om en alltför stor eller

eljest olämplig in-teckningsenhet skulle uppkomma, återstår möjligheten att genom aktiebolagsbildning åstadkomma en uppdelning av densamma. Givetvis bör dock lagreglerna helst vara sådana att en dylik åtgärd icke skall behöva tillgripas.

Nu gjorda överväganden synes leda fram till att det, med hänsyn till de starkt skiftande förhållandena inom skilda näringsgrenar och företagstyper, är olämpligt att låsa fast individualiseringen genom fixa lagregler. I stället bör in-teckningssökanden — givetvis inom ramen för in-teckningsmedgivandet — äga välja mellan olika möjligheter.

Kommittén föreslår, att verksamheten skall, efter sökandens val, individualiseras antingen 1) enbart genom företagarens person eller ock, förutom genom företagarens person, 2) genom verksamhetens art eller 3) genom lokalisering eller 4) genom verksamhetens art i förening med lokalisering.

Om in-teckningssökanden önskar få in-teckningen begränsad till verksamhet av viss art, bör det ankomma på honom att själv inom ramen för in-teckningsmedgivandet beskriva den verksamhet in-teckningen skall avse. Att i lag ange några närmare riktlinjer för hur verksamheten skall beskrivas bör enligt kommitténs mening icke komma i fråga.

Lokaliseringen däremot föreslås skola ske på visst i lagen bestämt sätt, nämligen genom angivande av en eller flera kommuner eller ett eller flera län. För de flesta fall torde möjligheten att lokalisera till kommun vara tillfyllest. Stundom kan dock finnas behov av en större territoriell enhet. Sålunda kan en företagare, t. ex. en byggnadsentreprenör, vars verksamhet icke är begränsad till viss del av landet, finna det lämpligt att särskilt in-teckna den verksamhet han driver inom ett eller flera län.

Enligt kommitténs mening saknas tillräckliga skäl att jämväl tillåta lokalisering till fastighet eller eljest till del av kommun. I de säkerligen mindre vanliga fall, då den verksamhet som en företagare utövar inom en kommun kan behöva uppdelas på två eller flera in-teckningsenheter, är som regel fråga om verksamhet av skilda arter; den begränsning som erfordras utöver lokaliseringen till kommun kan då åstadkommas genom angivande av bransch. Mot att tillåta lokalisering till fastighet talar bl. a. att speciella bestämmelser skulle erfordras med hänsyn till möjligheten av ändring i fastighetsindelningen.

Det av kommittén förordade systemet för individualisering rymmer åtskilliga möjligheter, och förutsättningar torde därför i allmänhet finnas att bestämma den in-tecknade verksamheten efter vad förhållandena i det enskilda fallet anses kräva. I många fall, kanske de flesta, synes verksamheten med fördel kunna individualiseras enbart genom företagarens person, dvs. in-teckningen fastställas att omfatta all den verksamhet som företagaren utövar inom riket. Har in-teckningens omfattning bestämts på dylikt sätt, kommer en flyttning eller branschändring icke att inverka på in-teckningsrättens bestånd. Den ifrågavarande metoden synes särskilt lämpa sig

för mindre företag, där förändringar av nämnda slag kan genomföras förhållandevis snabbt och undandraga sig inteckningshavarens uppmärksamhet. Har företagaren skäl att räkna med att han kommer att starta ett nytt företag vid sidan av den verksamhet som avses med inteckningen, kan det finnas anledning för honom att söka få inteckningen begränsad och därigenom förebygga att det nya företaget automatiskt blir omfattat av densamma. I dessa och andra fall, då en begränsning anses önskvärd och förhållandena gör det möjligt att välja mellan angivande av bransch och lokalisering, torde den sistnämnda metoden i allmänhet vara att föredraga från inteckningshavarens synpunkt. I regel kan nämligen en ändring av verksamhetens art genomföras lättare och mera omärkligt än en flyttning. När begränsning till bransch likväl måste ske, torde böra tillses, att beskrivningen göres så vidsträckt att den täcker åtminstone mindre ändringar i fråga om verksamhetens inriktning.

Av det anförda framgår, att företagaren och kreditgivaren — med kreditgivare bör jämföras den som lämnar borgen under villkor av att företagsinteckning ställes som säkerhet — kan ha motsatta intressen när det gäller att bestämma inteckningens omfattning. Möjligt är, att kreditgivarsidan såsom den starkare parten kommer att genomdriva krav på att inteckningen skall vara fastställd utan begränsning, även när detta icke kan anses motiverat med hänsyn till inteckningshavarens säkerhet eller förhållandena i övrigt. Vid dylika förhållanden torde dock icke böra fästas alltför stort avseende. Har inteckning fastställts utan begränsning och avser företagaren sedermera att starta ett nytt företag vid sidan av det han redan driver, möter icke hinder att efter överenskommelse med kreditgivaren få inteckningsförhållandena ändrade. Även om i undantagsfall olägenheter av antydd art skulle uppkomma till följd av det förordade systemet för individualisering, finner kommittén detta likväl äga så betydande företräden i andra hänseenden att dessa olägenheter bör tagas.

De i det föregående återgivna allmänna principerna för rörelsens individualisering bör enligt kommitténs mening kompletteras med ett par speciella regler för vissa slag av verksamhet, avsedda att tillämpas i stället för de allmänna, om inteckningssökanden begär det. Sålunda föreslås att, då fråga är om drivande av vattenkraftverk för produktion av elektrisk energi, lokalisering skall kunna ske till en eller flera fastigheter. Härigenom blir möjligt att särinteckna skilda kraftverk av ifrågavarande slag, vilka är belägna inom samma kommun och drives av samme företagare. Detta undantag från regeln, att kommun utgör den minsta enheten för lokalisering, är motiverat av att det här gäller stora ekonomiska värden och att verksamheten är varaktigt bunden till viss fastighet. Liknande synpunkter gör sig gällande i fråga om gruvdrift. I detta fall bör dock icke den fastighet där verksamheten drives utgöra enhet för individualiseringen utan i stället det utmål eller — beträffande gruvdrift som är beroende av koncession, t. ex.

bearbetning av stenkols- eller uranfyndighet — det koncessionsområde till vilket verksamheten är att hänföra. — För atomkraftverkens del saknas skäl att införa en speciell individualiseringsregel. Enligt vad kommittén inhämtat kommer under överskådlig tid endast ett fåtal anläggningar av dylik art att uppföras.

Det föreslagna systemet för verksamhetens individualisering — vilket tillåter att inteckningsenheterna göres mycket vidsträckta i territoriellt avseende eller bestämmas utan någon lokalisering alls — går icke väl att förena med gällande forumregler. Den nuvarande judiciella organisationen med lokala inskrivningsdomare bör ersättas med en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet. Om det föreslagna individualiseringssystemet infördes med behållande av nu gällande forumregler, skulle det bli nödvändigt att låta inskrivningsdomarens behörighet betingas av att den faktiskt drivna verksamheten — eller huvuddelen därav — utövas inom inskrivningsdomarens område eller att aktiebolags styrelse där har sitt säte eller av annat lokalt bestämt förhållande. Komplikationer skulle då uppstå för det fall att verksamheten, styrelsens säte osv. flyttades till annan inskrivningsdomares område. De problem som sammanhänger med flyttning av rörelse och som de föreslagna individualiseringsreglerna syftar till att eliminera eller minska skulle återkomma i annan form.

Mot en centralisering talar, att kommunikationen mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten i viss mån försvåras. De flesta inteckningssökandena företrädes emellertid av kreditinrättningar, företagsanslutningar, advokater eller ombudsmän, för vilka det ofta är enklare att hänvända sig till en central myndighet. I övrigt erbjuder en centralisering betydande fördelar. I fråga om företag, som driver verksamhet på ett flertal skilda platser i landet, blir inteckningsförhållandena mera överskådliga och säkerheten lättare att bedöma, om de inteckningar som berör företaget är centralt registrerade. En centralisering kommer vidare att främja en enhetlig rättstillämpning. Med nuvarande ordning är en fast praxis svår att uppnå med hänsyn till att många inskrivningsdomare årligen handlägger endast ett fåtal ärenden av ifrågavarande art. En förläggning av alla ärendena till en enda myndighet är också ägnad att underlätta en viss rationalisering av domstolsarbetet. Övergången kommer visserligen att förorsaka kostnader och svårigheter, men dessa blir av engångskaraktär och torde komma att uppvägas av de fördelar som står att vinna i längden.

Kommittén föreslår, att ärenden angående företagsinteckning skall upptagas av den inskrivningsdomare vid Stockholms rådhusrätt som därtill förordnats.

Egendomen

Enligt gällande rätt utgöres förlagsegendomen i fråga om samtliga inteckningsberättigade näringar av företagarens för rörelsen avsedda lösa inven-

tarier, beträffande industriell rörelse dessutom av råvaror och produkter samt vid apoteksrörelse jämväl av övriga varor; vid gruvdrift inbegripes även gruva. Därjämte omfattar förlagsinteckning vissa surrogatvärden, framförallt utestående köpeskilling för försåld förlagsegenom. Reformkraven i denna del åsyftar en utvidgning till vissa andra slag av tillgångar än dem som nu omfattas av förlagsinteckning. Även enligt kommitténs mening bör, såsom närmare utvecklas i det följande, en utvidgning komma till stånd.

Tydligen kan icke bli fråga om att låta företagsinteckning omfatta rörelsens alla tillgångar av lös egendoms natur, detta redan av det skälet att företagarens personliga kreditvärdighet kunde komma att äventyras. Visserligen torde, såsom kommittén i annat sammanhang uttalat, den som överväger att lämna en företagare kredit utan säkerhet icke fästa alltför mycket avseende vid utsikterna till utdelning i händelse av konkurs. Emellertid får denna synpunkt själfvallet icke drivas därefter, att utsikterna till utdelning fränkännes varje betydelse för hans handlande.

Att låta företagsinteckning inbegripa all lös egendom skulle ej heller vara förenligt med inteckningsinstitutets syfte. Detta är att möjliggöra för företagaren att såsom kreditunderlag utnyttja egendom, som eljest icke alls eller endast med olägenhet skulle kunna tillgodogöras för kreditändamål. Härav följer, att kontanter och tillgångar, som snabbt kan förvandlas till reda pengar — såsom banktillgodohavanden och dylikt — icke bör upptagas bland inteckningsobjekten. Ej heller bör medtagas egendom, som företagaren utan olägenhet kan pantsätta, t. ex. aktier, obligationer och liknande värdepapper. Av liknande skäl bör företagsinteckning ej omfatta egendom, för vilken finns särskilt inteckningsinstitut, nämligen tomträtt, vattenfallsrätt, vissa fartyg samt luftfartyg. Genom pantsättning tillgodogöres ju säkerhetsvärdet bättre än genom företagsinteckning. Egendom, som lätt kan pantsättas, torde för övrigt ej i nämnvärd grad öka inteckningens värde, enär inteckningshavaren alltid måste räkna med att möjligheten till pantsättning utnyttjas och egendomen därmed undandrages hans säkerhet.

Från vissa synpunkter borde företagsinteckning icke omfatta annan egendom än sådan som kan antagas i allmänhet vara någorlunda konstant till omfattning och värde. Därest t. ex. egendom av visst slag brukar vara underkastad säsongmässiga eller andra variationer, spelar det föga roll för säkerhetsvärdet att sådan egendom är objekt för inteckning. Egendomen blir, till förfång för de oprioriterade borgenärerna och således även för företagarens möjligheter till personlig kredit, belastad med en förmånsrätt utan att företagaren får någon motsvarande fördel i form av förbättrade kreditvillkor osv. Ett dylikt betraktelsesätt torde i viss mån ha förestavat gällande rätts regler rörande förlagsegendomen, enligt vilka endast egendom av ett fåtal typer är föremål för förlagsinteckning. I en-

lighet med kommitténs uppfattning att möjligheterna till personlig kredit icke i högre grad påverkas av företagsinteckning bör angivna synpunkter emellertid icke ges utslagsgivande betydelse.

Den egendom som skall utgöra objekt för företagsinteckning måste anges genom en uppräknig i lagen. Att indirekt bestämma egendomen genom stadgande att företagsinteckning omfattar lös egendom med undantag av särskilt angivna egendomstyper kan uppenbarligen icke komma i fråga. Uppräkningen av egendomsarterna bör vara lika och gemensam för alla slag av näringsverksamhet. Kommittén har för sin del icke funnit några skäl till en differentiering, vilka är av sådan styrka att de uppväger intresset av en enhetlig reglering.

Till inteckningsobjekten bör i första hand hänföras *inventarier* som är lös egendom — såsom maskiner, redskap, fordon och kontorsinventarier — samt egendom som brukar betecknas såsom *varor* — t. ex. råvaror, varor under tillverkning, produkter och handelsvaror. Även alla *övriga slag av lösören*, såsom förbruknings- och driftsmaterial, bör medtagas.

Frågan huruvida förlagsinteckning bör medgivas i *byggnad på annans mark* var under övervägande redan vid tillkomsten av FIF. I det kommittébetänkande som lades till grund för FIF uttalades att, om äganderätten till byggnaden och grunden sammanföll i en hand, byggnaden skulle komma att utgöra tillbehör till fastigheten; inteckningshavarens förmånsrätt skulle gå förlorad och i stället överflyttas till den som innehade inteckning i fastigheten, vare sig fastighetsinteckningen var äldre eller yngre än förlagsinteckningen. Inteckning i byggnad på annans mark skulle därför bli av tvivelaktigt värde. År 1932 intog man en liknande ståndpunkt under hänvisning till risken för inteckningskollision.

Denna fråga bör, såsom framhållits i 1956 års motioner, ånyo prövas. Många företagare använder i sin verksamhet byggnad eller annan därmed jämförlig anläggning på annans mark. Så t. ex. är vanligt, att lagerbyggnader, oljecisterner, siloanläggningar och dylikt, tillhöriga enskilda företag, är belägna på mark inom järnvägs- och hamnområden, vilken av staten eller av kommun upplåtits på arrende. Många bensinstationer och serviceanläggningar är likaledes uppförda på arrenderad mark. Byggnad på annans mark representerar ofta en betydande tillgång i rörelsen, särskilt när fråga är om en mera omfattande anläggning samt — såsom då också vanligen är fallet — arrendeavtalet är slutet för längre tid eller företagaren kan räkna med att markägaren vid avtalstidens utgång är villig att förnya arrendet.

En förutsättning för att byggnader av detta slag skall kunna utnyttjas för realkredit är — fränsett möjligheten att sälja byggnad för rivning eller flyttning — att nyttjanderätten till marken är tryggad och kan överlåtas i samband med en tvångsrealisation av byggnaden. I allmänhet gäller, att

överlåtelse av arrende får ske, endast om markägaren i avtalet eller eljest lämnat sitt samtycke. För att en säkerhetsrätt av betydelse skall kunna upplåtas i byggnad förutsättes således, att samtycke till överlåtelse av arrendet föreligger. Vanligen torde icke vara svårt att få ett sådant samtycke.

Emellertid är de nuvarande möjligheterna att begagna byggnad på annans mark som kreditunderlag begränsade, eftersom ett för ändamålet lämpat rättsinstitut saknas. Sålunda är panträttsinstitutet i sin nuvarande utformning i flertalet fall oanvändbart med hänsyn till att, enligt vad som fastslagits i rättspraxis, pantsättning av byggnad fordrar avstående från besittningen.¹ Däremot föreligger från denna synpunkt intet hinder mot s. k. säkerhetsöverlåtelse. Enligt rättspraxis är nämligen säkerhetsöverlåtelse av byggnad på annans mark, liksom även omsättningsöverlåtelse av sådan byggnad, redan i och med avtalet gällande mot tredje man, såväl säljarens borgenärer som — även om denne tillträtt byggnaden — senare köpare i god tro.² Detta sätt att belåna byggnad är emellertid förenat med vissa olägenheter. Sålunda synes oklarhet i skilda hänseenden råda angående innebörden och verkningarna av rättshandlingen. Emedan säkerhetsöverlåtelsen blir gällande utan att något slag av publicitet behöver iakttagas, är långgivaren icke tryggad mot den eventualiteten, att egendomen, när den överlåtes till säkerhet, redan dessförinnan i tysthet gjorts till föremål för överlåtelse; sådan överlåtelse är i och med avtalet gällande mot tredje man och således också mot honom. Detta förhållande kan även innebära risk för skentransaktioner i syfte att omintetgöra långgivarens säkerhet. Nu antydda risker, mot vilka långgivaren för övrigt i regel torde åtnjuta straffrättsligt skydd, är väl i vanliga fall tämligen små. Emellertid lär säkerhetsöverlåtelse av byggnad icke förekomma i någon större utsträckning, vilket kan anses tyda på att denna säkerhetsform betraktas med en viss misstro inom kreditlivet. Från bankhåll har uttalats, att utvägen att arrangera säkerhetsöverlåtelse icke innebär någon tillfredsställande lösning.

Vid 1961 års riksdag väcktes två likalydande motioner (nr I: 496 och II: 580), vari hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att få till stånd en legal reglering som på ett tillfredsställande och betryggande sätt möjliggjorde att byggnad på annans mark kunde utnyttjas såsom säkerhet för kredit. Första lagutskottet konstaterade i sitt utlåtande (nr 45), att behovet av en lagstiftning i enlighet med motionärernas yrkande bekräftats i olika remissyttranden som avgivits över motionerna. Även utskottet var av den uppfattningen, att de i motionerna framförda synpunkterna förtjänade beaktande. Utskottet anförde vidare bl. a., att frågan emellertid hade stark anknytning till det uppdrag som

¹ Se NJA 1954 s. 455.

² Se NJA 1952 s. 407.

lämnats arrendelagsutredningen. Enligt utskottets mening borde denna utrednings förslag framläggas, innan närmare övervägdes huruvida den påyrkade utredningen skulle komma till stånd. Det syntes dock lämpligt, att motionerna överlämnades till arrendelagsutredningen för att tagas i beaktande vid dess arbete. På hemställan av utskottet föranledde motionerna icke till annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll, att motionerna jämte utskottsutlåtandet överlämnades till arrendelagsutredningen.

Enligt kommitténs uppfattning torde frågan om belåning av byggnad på annans mark kunna få en i allo tillfredsställande lösning endast genom att för egendom av detta slag anordnas ett särskilt panträttsinstitut, som icke bygger på besittningsövergång utan där publicitetskravet tillgodoses genom inteckning eller annan registreringsåtgärd. Att utforma en sådan registerpanträtt är emellertid vanskligt. Särskilt med hänsyn härtill torde en lagstiftning i ämnet icke vara att vänta inom en närmare framtid. Enligt kommitténs åsikt finns skäl att överväga, huruvida man icke nu, i saknad av ett ändamålsenligt panträttsinstitut, bör medtaga byggnad på annans mark bland den egendom som är föremål för företagsinteckning. Det finns knappast anledning att tro, att man genom att tillåta företagsinteckning i byggnad på annans mark skulle, om en panträttslagstiftning senare blir aktuell, avsevärt försvåra dennas genomförande.

Vad beträffar den tidigare framförda invändningen, att den som innehar inteckning i byggnad på annans mark går förlustig sin förmånsrätt om byggnad och mark kommer i samma ägares hand, må till en början erinras om att redan nu en liknande situation kan uppkomma. Så kan ske, t. ex. om företagaren driver industriell verksamhet i en förhyrd byggnad och förlagsinteckning omfattar maskiner eller andra redskap som står i sådan förbindelse med byggnaden att de skulle komma att utgöra tillbehör till fastigheten därest företagaren förvärvade denna (se 3 och 4 §§ lagen den 24 maj 1895 angående vad till fast egendom är att hänföra). Någon praktisk olägenhet av detta förhållande har icke försports.

Kommittén har övervägt möjligheterna att meddela regler i syfte att trygga inteckningshavaren mot risken av att inteckningsrätten upphör till följd av att byggnad och mark förenas i samma hand. Sålunda kan tänkas att — i likhet med vad som skett i den förut omtalade finländska lagen om lösöreinteckning — låta inteckning i byggnad behålla sin verkan, fastän byggnaden blivit tillbehör till fastigheten, och bereda inteckningen företräde framför inteckningar i denna. En dylik anordning, som förutsätter tämligen komplicerade lagregler, kan emellertid icke anses nödvändig. Risken att byggnad och mark förenas synes nämligen ofta icke vara större än att en långivare kan tänkas vara beredd att bortse från den. Så t. ex. kan den vara praktiskt taget utesluten, då marken äges av staten eller av kommun. De nu åsyftade fallen får antagas vara så pass många

att det framstår såsom berättigat att utsträcka företagsinteckningen till att omfatta byggnad på annans mark utan att införa speciella bestämmelser till inteckningshavarens skydd i förevarande hänseende. Vad angår de fall, då långivaren finner risken för att byggnad och mark förenas så beaktansvärd att säkerheten i byggnaden framstår som ringa eller obefintlig och alltså icke får någon betydelse för lånevillkoren, torde nämnvärd olägenhet ej föränledas av att inteckningen omfattar jämväl byggnaden.

Med gällande regler om överlåtelse av byggnad på annans mark synes sådan egendom utgöra ett osäkert objekt för företagsinteckning såtillvida, att byggnad kan överlåtas med verkan mot tredje man utan att besittningen ändras. Företagaren skulle alltså kunna utan att frånhända sig besittningen till byggnaden — som han i regel icke kan avvara i verksamheten — göra den till föremål för säkerhetsöverlåtelse, med påföljd att inteckningshavarens säkerhet i byggnaden ginge förlorad. Denna risk för inteckningshavaren skulle kunna avlägsnas genom en bestämmelse, som förhindrar sådana transaktioner med avseende å byggnad vari företagsinteckning gäller. Mot en dylik särbestämmelse möter emellertid betänkligheter, och kommittén anser sig ej böra föreslå en sådan. Detta ståndpunktstagande utesluter dock icke, att byggnad på annans mark medtages bland inteckningsobjekten. Det kan nämligen antagas, att säkerhetsöverlåtelse av byggnad är en tämligen ovanlig företeelse och att risken för att inteckningshavaren får vidkännas förlust till följd av säkerhetsöverlåtelse är förhållandevis ringa. Kommitténs experter har förordat, att byggnad på annans mark medtages bland den inteckningsbara egendomen även om särskild bestämmelse i syfte att förebygga säkerhetsöverlåtelse icke medelas.

På grund av vad sålunda anförts föreslår kommittén — ehuru medveten om att förslaget icke är fullt tillfredsställande — att företagsinteckning får, i avbidan på att ändamålsenliga pantregler införes, omfatta byggnad på annans mark. Med byggnad torde härvid böra likställas annan därmed jämförlig anläggning.

Kommittén förordar vidare, att företagsinteckning får omfatta vissa nyttjanderätter till fast egendom, nämligen *hyresrätt, bostadsrätt, arrende-rätt och rättighet att på fastighet avverka skog eller att där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning*. Till många rörelser är knutna rättigheter av nu förevarande slag. Inom vissa näringsgrenar, t. ex. handeln, drivs verksamheten i stor utsträckning i förhyrda lokaler. Det förekommer även, att affärslokaler upplåts med bostadsrätt. Inom bl. a. industrin och servicenäringarna nyttjas arrenderad mark för olika ändamål. Ej sällan är en rörelse för sin existens beroende av en dylik rättighet: för en detaljhandelsrörelse kan innehavet av en viss butiklokal vara helt avgörande i synnerhet i en bristsituation på hyresmarknaden, en industri är stundom baserad på tillgodogörandet

av en viss naturtillgång osv. Särskilt i sådana fall men även eljest, t. ex. när avtalet slutits för längre tid, kan rättigheter av ifrågavarande slag representera ett betydande värde i företagarens konkurs. Även då rättigheterna icke är av större värde, skulle de dock kunna innebära ett visst tillskott till in-teckningssäkerheten och därigenom bli av betydelse framförallt i fråga om näringar, där underlaget för in-teckningen i allmänhet är mindre starkt.

Ifrågavarande rättigheter kan användas såsom säkerhetsobjekt endast i den mån de är överlåtbara. Beträffande arrenderätt och hyresrätt gäller, att nyttjanderättshavaren i princip icke får överlåta rättigheten utan fastighetsägarens samtycke, lämnat antingen i själva avtalet eller senare. Möjligheten att överlåta och genom överlåtelse förvärva bostadsrätt är begränsad genom lag och eventuellt också genom bestämmelse i bostadsrättsföreningens stadgar; en förutsättning för överlåtelse är att förvärvaren antages såsom medlem i föreningen. Vad återigen angår skogsavverkningsrätt, rätt till torv-, ler- eller grustäkt m. m. lär nyttjanderättshavaren äga även utan samtycke av fastighetsägaren överlåta sin rätt, såvida ej förbud häremot stadgats i avtalet eller ock avtalets speciella natur kan anses redan i och för sig utesluta överlåtelse.¹ Innan en långgivare lämnar kredit mot säkerhet i en rättighet av förevarande slag måste han alltså undersöka, huruvida förutsättningarna för en överlåtelse i samband med en eventuell tvångsrealisation är för handen. I många fall lär emellertid sådana förutsättningar föreligga.

Liksom när det gäller byggnad på annans mark står in-teckningshavaren risken, att den rättighet som ingår i in-teckningssäkerheten förenas med den fastighet varifrån rättigheten upplåtits. Rättigheten kan sålunda upphöra före den avtalade tidens utgång till följd av att företagaren förvärvar fastigheten eller eljest på grund av överenskommelse mellan företagaren och fastighetsägaren eller av annan anledning. Något legalt remedium häremot finns icke och torde ej heller kunna skapas. Långgivaren får taga denna risk med i beräkningen och i det konkreta fallet bedöma vilket avseende han bör tillmäta den. Många gånger är risken ringa eller helt utesluten.

Nyttjanderätt, som är överlåtbar, kan pantsättas. Härför lär fordras, att panthavaren inträder i den besittning som tillkommit nyttjanderättshavaren; blotta överlämnandet av nyttjanderättskontraktet torde icke vara tillräckligt.² Detta innebär att pantsättning saknar praktisk betydelse, eftersom nyttjanderättshavaren vanligen icke kan undvara besittningen. Där- emot torde överlåtelse bli gällande mot tredje man redan i och med avtalet.³ En nyttjanderätt, som är knuten till en rörelse och omfattas av företags-

¹ Skarstedt-Ekberg, Nya jordabalken, 3 uppl. s. 27.

² Karlgren, Säkerhetsöverlåtelse s. 225 f. Jfr Undén, Om panträtt i rättigheter 2 uppl. s. 100 ff.

³ Karlgren, a.a. s. 226.

inteckning i rörelsen, kan således lätt göras till föremål för överlåtelse, med verkan att inteckningshavarens förmånsrätt utslöcknar såvitt avser nyttjanderätten. Risken för inteckningshavaren torde väsentligen hänföra sig till möjligheten av säkerhetsöverlåtelse; vid en omsättningsöverlåtelse vill förvärvaren vanligen inträda i besittningen men företagaren behöver själv utöva nyttjanderätten för sin verksamhet. Emellertid får risken för säkerhetsöverlåtelse i allmänhet anses så ringa att den icke bör vara något hinder mot att göra förevarande rättigheter till föremål för företagsinteckning.

Som förut nämnts omfattar förlagsegendomen vid gruvdrift även gruva. Med gruva torde här avses den genom inmutning eller koncession vunna rätten att med uteslutande av andra bearbeta och tillgodogöra sig mineralfyndighet. Emellertid synes naturligt, att företagsinteckning får avse ej endast själva gruvan utan även den övriga egendom som är att räkna till s. k. *gruvegendom*.

Vad som är att hänföra till gruvegendom, som avses i gruvlagen den 3 juni 1938, framgår av vissa uttalanden i förarbetena till gällande gruvlagstiftning.¹ Enligt dessa uttalanden hör till gruvegendom själva gruvan och därjämte den rätt som gruvinnehavaren genom utmålsförrättning erhållit till sådan inom utmålet för gruvan befintlig mark som tages i anspråk för gruvarbetet ovan jord liksom till den mark utom utmålet som anvisas för något i 34 § gruvlagen angivet ändamål. Till gruvegendom hör vidare, enligt vad tillika uttalats, för gruvdriften avsedda byggnader, stängsel, ledningar och andra anläggningar, som avses i 2 § lagen angående vad till fast egendom är att hänföra. Enligt 4 § sistnämnda lag får icke dylika anläggningar, även om de tillhör ägaren av den jord varå gruvan är belägen, hänföras till denna jord. Gruvegendom är alltid lös egendom, således också i det fall att gruvinnehavaren äger den fastighet där gruvan ligger.²

Det kunde ifrågasättas att bland de inteckningsbara tillgångarna medtaga även *nyttjanderätt till lösören*. Maskiner eller andra inventarier som brukas i en rörelse innehas ibland med nyttjanderätt; så t. ex. förekommer ganska ofta uthyrning av maskiner mellan aktiebolag tillhörande samma koncern. Under förutsättning, att nyttjanderättshavaren äger överlåta nyttjanderätten — härför fordras ägarens samtycke — skulle nyttjanderätten kunna tänkas ha ett marknadsvärde. Emellertid måste betvivlas, att en dylik tillgång lämpar sig såsom kreditobjekt. Skälet härtill är främst, att nyttjanderättshavarens ställning är osäker. Sålunda medför överlåtelse av egendomen i allmänhet att nyttjanderätten förfaller. Enligt kommitténs mening bör därför nyttjanderätt till lösören icke kunna vara objekt för företagsinteckning.

¹ Se NJA II 1952 s. 245 f.

² Angående begreppet gruvegendom se vidare SOU 1960:25 s. 345 ff.

Såsom förut nämnts har såväl i 1956 års motioner som i bankföreningens skrivelse ifrågasatts, huruvida icke s. k. *immateriella förmögenhetsrättigheter* skulle kunna utgöra föremål för förlagsinteckning.

Till sådan egendom brukar hänföras patent samt rättigheter som avses i lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller, lagen den 30 december 1960 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, lagen den 30 december 1960 om rätt till fotografisk bild och varumärkeslagen den 2 december 1960 ävensom rätt till firma.

För att egendomen i fråga skall kunna utgöra objekt för företagsinteckning måste den givetvis vara av beskaffenhet att kunna utmätas eller ingå i konkurs.¹ Någon tvekan råder icke därom, att patent kan såväl utmätas som ingå i konkurs och detta oberoende av om patentet innehaves av uppfinnaren eller annan. Detsamma lär gälla den med patent besläktade rättighet som avses i lagen om skydd för vissa mönster och modeller. Upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk samt rätt till fotografisk bild är av beskaffenhet att kunna utmätas och indragas i konkurs. I fråga om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk gäller dock, att utmätning ej får ske hos upphovsmannen eller någon till vilken rätten övergått på grund av giftorätt, arv eller testamente; i enlighet härmed kan rättigheten ej heller tagas i anspråk genom konkurs, när konkursgäldenären är någon av nu angivna personer. Varumärkeslagen, som i princip tillåter fri överlåtelse av varumärkesrättighet, förbjuder av särskilda skäl utmätning av sådan rättighet men medger, att varumärke får ingå i konkurs (32 och 34 §§ varumärkeslagen). Rätten till firma får ej överlätas annat än tillsammans med den rörelse vari firman begagnas (12 § lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura). Härav anses följa, att firma icke är utmätningsbar.² Det synes tveksamt, om firma kan räknas till konkursbo.³

Möjligen med undantag för firma kan således alla de nu ifrågavarande rättigheterna ingå i en företagares konkurs och utgöra en tillgång däri. Värdet av en dylik tillgång är självfallet mycket växlande i skilda fall och i fråga om olika rättigheter. Understundom kan det vara betydande, såsom när innehavet av rättigheten i fråga är av väsentlig vikt för verksamheten och möjlighet föreligger att i konkursen sälja rättigheten tillsammans med rörelsen. Så torde ofta vara fallet i fråga om förlagsrörelse, till vilken är knuten rätt till litterära eller konstnärliga verk eller rätt till fotografisk bild. En liknande betydelse kan patent och rätt till mönster och modeller ha för industriföretag. Även ett varumärke kan utgöra en viktig tillgång i en konkurs; den omständigheten att företaget gått omkull be-

¹ En förutsättning för att viss egendom skall kunna ingå i konkurs är i regel, att egendomen är utmätningsbar (jfr 27 § konkurslagen). För att vara utmätningsbar måste egendomen kunna överlätas.

² Jfr SOU 1958: 10 s. 154.

³ Jfr å ena sidan Eberstein, Bidrag till läran om namn och firma, s. 135 f. och Lawski, Konkurs- och ackordslagarna, 13 uppl. 1947 s. 75 ff. samt å andra sidan SOU 1958: 10 s. 154.

höver härvidlag icke vara avgörande. — I fråga om rätt till firma ställer sig förhållandena annorlunda. Även om sådan rätt anses kunna ingå i konkurs — konkursboet torde äga med konkursgäldenärens samtycke överlåta firma tillsammans med rörelsen — lär dess medtagande bland in-teckningsobjekten icke få någon praktisk betydelse; det får nämligen antagas, att firmarätten, utom möjligen i undantagsfall, saknar förmögenhetsvärde i firmainnehavarens konkurs. Därest emellertid övriga immateriella förmögenhetsrättigheter medtages, synes det sagda icke utgöra tillräcklig anledning att särskilt undantaga firmarätt.

I fråga om möjligheterna att göra immateriell förmögenhetsrättighet — här fränses firmarätt — till föremål för pantsättning eller säkerhetsöverlåtelse må anmärkas följande. Rätt till varumärke anses icke kunna pantsättas. Däremot är överlåtelse av varumärke principiellt fri; man kan därför icke utesluta möjligheten av säkerhetsöverlåtelse. Vad angår övriga nu ifrågavarande rättigheter är icke helt säkert, att pantsättning kan äga rum, men antagligen är så fallet. I alla händelser torde säkerhetsöverlåtelse vara möjlig. Vidare är ovisst, huruvida det krävs något mera än själva avtalet för att göra en pantutfästelse eller säkerhetsöverlåtelse gällande mot tredje man och i jakande fall vad som fordras härvidlag.¹ Man måste räkna med att alla nu berörda rättigheter kan bli föremål i varje fall för säkerhetsöverlåtelse och att transaktionen kan bli gällande mot tredje man enbart genom avtalet och således utan att överlåtaren behöver avstå från att utnyttja rättigheten. Nämda förhållande synes ägnat att minska säkerhetsvärdet av dessa rättigheter såsom objekt för företagsin-teckning. Emellertid måste beaktas, att det ovissa rättsläget också verkar i motsatt riktning, nämligen så, att det minskar benägenheten hos en borgenär att godtaga enbart ett pantsättnings- eller överlåtelseavtal, ty han kan ju icke säkert veta att han därigenom blir tryggad. Det får antagas, att pantsättning och säkerhetsöverlåtelse av immateriell förmögenhetsrättighet är sällsynta företeelser.

Med hänvisning till vad sålunda uttalats förordar kommittén, att immateriell förmögenhetsrättighet upptages bland de in-teckningsbara tillgångarna.

Fordringar är för närvarande endast i begränsad utsträckning föremål för förlagsin-teckning. De omfattas av förlagsin-teckning blott i den mån de avser köpeskillning för försåld förlagsegendom eller ersättning på grund av försäkring för förlagsegendom, som förstörts eller skadats osv.; möjligen inbegripes därjämte fordran på skadestånd för sådan egendom. Önskemål har framställts om en utvidgning av in-teckningsinstituttet till att omfatta jämväl andra slag av fordringar än de nu nämnda. Även kommittén är av den uppfattningen att en utvidgning i detta avseende bör ske.

¹ Lögdberg, Studier över förlagsin-teckningsinstituttet s. 226 med i noten gjorda hänvisningar och Karlgren, Säkerhetsöverlåtelse s. 224 f.

Företagsinteckning bör först och främst omfatta alla fordringar å vederlag för överlåtelse av egendom som enligt vad ovan föreslagits skall kunna utgöra föremål för inteckning. En dylik regel överensstämmer nära med den nuvarande bestämmelsen att, därest förlageegendomen eller vissa däri ingående föremål säljes, inteckningshavaren njuter samma rätt i utestående köpeskilling som han ägt i det försålda. Dock innebär den förordade regeln en viss utvidgning. Med fordran å köpeskilling likställes sålunda fordran å annat vederlag för överlåtten egendom, t. ex. bytesvaluta. Det torde nämligen vara svårt att ange något skäl, varför inteckningshavarens rätt skall bero av huruvida vederlaget bestämmes att utgå i pengar eller i andra värden. Den förordade regeln skiljer sig från den nu gällande även såtillvida, att den för sin tillämplighet icke kräver att fordringen skall avse vederlag för egendom som var föremål för inteckning när överlåtelsen skedde; fordringen behöver således icke ha karaktären av surrogat för intecknad egendom. Det måste nämligen anses enklare och mera rationellt att låta företagsinteckning omfatta alla fordringar avseende vederlag för överlåtelse av egendom, som är av beskaffenhet att kunna vara föremål för inteckning. Så t. ex. bör alla varufordringar inbegripas under inteckningen, även om de uppkommit före inteckningens beviljande.

Företagsinteckning synes icke böra avse sådana vederlagsfordringar som uppkommit på grund av att företagaren avhänt sig egendom genom annan rättshandling än överlåtelse. Medtagandet av dylika fordringar — t. ex. fordran å vederlag vid bodelning — skulle blott i sällsynta fall kunna få någon betydelse för inteckningshavarens säkerhet.

I företag, vars verksamhet består i uthyrning av maskiner, fordon eller andra dylika föremål, utgör fordringar å vederlag för upplåtelse av sådan egendom en viktig tillgångspost. Denna bör kunna genom företagsinteckning utnyttjas för kredit. Emellertid synes lämpligt att låta företagsinteckning inbegripa icke blott de fordringar som nu sagts utan även övriga fordringar å vederlag för upplåtelse i den mån upplåtelsen avser egendom, som kan vara föremål för företagsinteckning. Denna gränsdragning utgör en parallell till vad nyss förordats i fråga om fordringar som avser vederlag för överlåtelse. En dylik överensstämmelse mellan de båda slagen av fordringar är motiverad bl. a. från den synpunkten att det i praktiken stundom kan vara svårt att skilja mellan överlåtelse och upplåtelse. Så t. ex. kan en transaktion, som till sin ekonomiska innebörd är en överlåtelse, klädas i upplåtelsens form. Inteckningshavarens rätt bör icke röna inverkan av huruvida rättshandlingen är av det ena eller det andra slaget.

Vidare förordas, att företagsinteckning får gälla i fordringar som avser vederlag för utförande av tjänst. Särskilt för företag inom "servicenäringsarna" — t. ex. transportföretag och rörelser som driver reparationsverksamhet — torde detta slag av fordringar ofta få en avsevärd betydelse såsom inteckningsobjekt framförallt i de fall då företaget saknar mera värdefulla

inventarier eller brukar köpa sina inventarier på avbetalningskontrakt. Genom medtagandet av dessa fordringar tillgodoses ett önskemål, som starkt framhävts från företagarhåll. Bland de av kommittén föreslagna utvidgningarna i fråga om inteckningens föremål torde den nu förordade vara den mest betydelsefulla.

De grupper av rörelsefordringar som nu behandlats har oftast karaktären av s. k. bokfordringar. Sådana fordringar är i allmänhet icke lämpade för pantsättning. För verkan mot pantsättarens borgenärer kräves nämligen, att gäldenären underrättas om åtgärden. Detta förhållande synes ägnat att avhålla företagaren från pantsättning.

Såsom förut omtalats innehåller FIF ej andra regler om s. k. surrogatvärdet än bestämmelsen i 6 § rörande utestående köpeskilling för försäld förlagsegenom. Emellertid anses förlagsinteckning även kunna medföra förmånsrätt åtminstone i försäkringsbelopp för förlagsegenom, som skadats eller gått förlorad. Enighet råder om att förmånsrätt gäller, om både försäkringsfallet och utbetalningen av ersättningen sker efter det företaget försatts i konkurs. Däremot är omtvistat, huruvida förmånsrätt äger rum därest försäkringsfallet inträffar före konkursutbrottet men utbetalningen sker under konkursen; i allmänhet synes man dock benägen att anse förmånsrätt vara för handen i dylikt fall.

Enligt kommitténs mening bör frågan om inteckningshavarens rätt till dessa försäkringsbelopp regleras i lagen. Därvid ligger nära till hands att förfara på samma sätt som förordats i fråga om köpeskilling eller annat vederlag för överlåten egendom, nämligen att låta företagsinteckning omfatta fordran å dylikt försäkringsbelopp. Följdriktigt synes vara att utsträcka en sådan regel till att avse alla fordringar å ersättning i anledning av att egendom, som kan vara föremål för företagsinteckning, skadats eller gått förlorad. Exempel på sådan ersättning är — utom ersättning på grund av försäkring — skadestånd och gottgörelse i anledning av tvångsinlösen, såsom då nyttjanderätt till fastighet avstås eller inskränkes genom expropriation.

Det kan ifrågasättas, om man icke, åtminstone beträffande försäkringsbelopp, borde förstärka inteckningshavarens ställning genom att införa regler efter mönster av lagen den 8 april 1927 om inteckningshavares rätt till betalning ur ersättning, som utgår på grund av brandförsäkringsavtal. Denna lag innehåller bestämmelser om skyldighet att hos länsstyrelsen nedsätta utfallande brandförsäkringsbelopp när försäkringen avser byggnad hörande till fastighet som besväras av inteckning för fordran. Nedsättning skall ske om beloppet uppgår till mer än en tiondel av brandförsäkringsvärdet, såvida ej inteckningshavaren medgivit utbetalning till ägaren eller denne avhjälper skadan eller ställer säkerhet. Länsstyrelsen har att tillse, att det nedsatta beloppet i första hand kommer inteckningshavarna till godo. Kommittén anser sig emellertid icke böra förorda regler om

nedsättningsskyldighet för företagsinteckningens del. Sådana regler skulle i ej ringa grad komplicera lagstiftningen. Vidare ligger i sakens natur, att de skulle få avsevärt mindre betydelse på förevarande område än de har för fastighetskrediten. Det bör även beaktas, att innehavare av företagsinteckning kan betinga sig att försäkringsavtalet förses med en klausul som tillerkänner honom företräde till utfallande försäkringsbelopp.

Bland fordringar, som enligt kommitténs mening icke bör vara objekt för företagsinteckning, må nämnas fordran på grund av förskott för leverans i fall då denna ej fullföljts, fordran å skadestånd för utebliven eller försenad leverans, aktiebolags fordran å icke fullgjord inbetalning för tecknad aktie, fordran å restitution av skatt eller tullavgift samt lånefordran, t. ex. moderbolags lånefordran mot dotterbolag. Skälet till att nämnda fordringar ej medtagits är att de icke förekommer regelmässigt och att inteckningshavaren därför icke skulle kunna räkna med dem såsom kreditunderlag. Vad nu sagts gäller dock ej i fråga om lånefordringar när företagaren driver lånerörelse, men här föreligger icke behov av att kunna utnyttja fordringarna som säkerhet för kredit. För övrigt grundar sig lånefordringar i regel på löpande skuldebrev och kan således lätt pantsättas.

Önskemål har framställts om att *goodwill-värde* skulle medtagas bland de inteckningsbara tillgångarna. Goodwill-värde har karakteriserats såsom det värde ett företag äger utöver marknadsvärdet å företagets övriga tillgångar sålda var för sig efter avdrag av skulderna. Goodwill utgör således — till skillnad från andra objekt som enligt gällande rätt eller med kommitténs förslag kan omfattas av inteckning — varken någon sak eller någon rättighet. Detta förhållande utgör måhända icke i och för sig något avgörande hinder. I utlandet finns exempel på rättsinstitut, som medger att goodwill utnyttjas för realkredit.¹ Ett enligt kommitténs mening avgörande skäl mot att medtaga goodwill-värde är däremot, att en dylik tillgång är alltför svårberäknelig för att duga som säkerhetsobjekt. Vid kreditgivningen torde knappast vara möjligt att bedöma, huruvida och i vad mån ett goodwill-värde, som då är för handen, kan finnas kvar i en eventuell framtida konkurssituation.

Även *andra tillgångar* än de som berörts i det föregående skulle kunna tänkas såsom objekt för företagsinteckning. Enligt kommitténs mening utgör emellertid de framlagda förslagen i fråga om inteckningens föremål en lämplig avvägning. Med dessa förslag tillgodoses i allt väsentligt de reformkrav som framställts i denna del.

Överlåtelse av verksamheten

Om förlagsintecknad rörelse överlåtes, anses inteckningshavarens förmånsrätt upphöra. Till skydd för inteckningshavaren har i FIF stadgats att, om

¹ Lögberg, Studier över förlagsinteckningsinstitutet s. 48 ff. och s. 59 ff.

rörelsen helt eller till väsentlig del överlåtes, inteckningshavaren äger kräva omedelbar betalning för den intecknade fordringen ändå att den ej är förfallen. I händelse av överlåtelse kan alltså inteckningshavaren kräva betalning och, om sådan uteblir, efter vunnna dom söka utmätning i eventuellt utestående köpeskilling för försåld förlagsegenhet eller också begära företagens försatt i konkurs; vid konkurs kan utsikter finnas att få överlåtelser av rörelsen att återgå enligt konkurslagens regler om återvinning.

Det skydd inteckningshavaren åtnjuter med nuvarande bestämmelser är bristfälligt. För att inteckningshavaren skall kunna utnyttja de möjligheter att skydda sig som lagen ger honom måste han mycket snabbt få kännedom om överlåtelser.

Det har hänt att innehavare av förlagsinteckning lidit rättsförlust till följd av att den intecknade rörelsen överlåts och förmånsrätten med anledning därav upphört. Sådana fall torde dock vara sällsynta. Överlåtelse sker vanligen icke utan att förhandlingar ägt rum med kreditgivaren, och ofta torde dessa resultera i en uppgörelse enligt vilken den som förvärvar rörelsen övertager det personliga ansvaret för fordringen och lämnar medgivande till ny inteckning.

Även om risken för rättsförlust till följd av överlåtelse i det hela får anses tämligen liten, är dock förhållandena härvidlag givetvis skiftande. Medan risken får betraktas som ytterst ringa, t. ex. när fråga är om ett större företag och kreditgivaren är en bank eller annan kreditinrättning som har möjlighet att effektivt övervaka företaget, kan den i andra fall vara betydligt större. Önskemål om åtgärder i syfte att stärka inteckningshavarens ställning i förevarande hänseende har också framkommit från skilda håll, även från bankernas sida. Ett ytterligare skäl för dylika åtgärder utgör den förordade utvidgningen av inteckningsinstitutet till att principiellt omfatta alla företag oavsett art och omfattning.

Tydliggen bör den inledningsvis omnämnda bestämmelsen — om rätt till omedelbar betalning i händelse rörelsen helt eller till väsentlig del överlåtes — upptagas även i en ny lag. Uppgiften gäller således att söka finna lämpliga regler, som kan ge ett skydd därutöver. Reglerna bör utformas så att de är ägnade att främja en uppgörelse mellan inteckningshavaren, överlåtare och förvärvaren, t. ex. angående inteckningslånets överflyttande till förvärvaren och den verksamhet han utövar.

En utväg som kunde tyckas ligga nära till hands, icke minst från sistnämnda synpunkt, är *att låta inteckningen, oavsett överlåtelser, fortfarande gälla i rörelsen* — dvs. i det till denna knutna egendomskollektivet — på samma sätt som en fastighetsinteckning besvärar fastigheten oavsett om denna byter ägare.

Denna tanke är emellertid av flera skäl svår att förverkliga. Medan en fastighet består oberoende av ändringar i äganderätten, måste en företags-

intecknad rörelse, med hänsyn till reglerna om rörelses individualisering, principiellt förlora sin identitet när den övergår till ny innehavare. Enligt dessa regler kännetecknas rörelse alltid genom företagarens person, och detta moment i individualiseringen är av grundläggande betydelse; i inskrivningsboken måste de intecknade rörelserna kunna återfinnas under företagarens namn eller firma. Uppenbarligen kan en inteckning icke få fortsätta att belasta en viss rörelse sedan denna överlåtits, med mindre rörelsen upptages i inskrivningsboken under den nye innehavarens namn eller firma. Härför fordras, att överlåtelsen bringas till inskrivningsdomarens kännedom. På denna punkt inställer sig betydande svårigheter. Skyldighet att anmäla överlåtelsen kan icke gärna åläggas överlåtaren, eftersom lämplig påföljd saknas för den händelse anmälan underlåtes. Såsom tidigare framhållits ställer sig kommittén avvisande till tanken på straffrättsligt ansvar. Däremot är en regel om anmälningsskyldighet för förvärvaren av rörelsen tänkbar. En bestämmelse härom kunde sanktioneras genom föreskrift, att förvärvaren blir personligen ansvarig — dvs. ansvarig med hela sin förmögenhet — för den intecknade fordringen, om han åsidosätter denna skyldighet. Kommittén kan emellertid icke förorda, att förvärvaren sålunda åläggas personligt betalningsansvar. En dylik åtgärd är för vittgående. Den kan för förvärvaren medföra allvarliga ekonomiska konsekvenser, och kan, särskilt då kretsen av inteckningsberättigade företagare avsevärt vidgas, komma att beröra många. Åtgärden får anses gå längre än som är försvarligt med hänsyn till det intresse den skall tjäna. Visserligen skulle det personliga betalningsansvaret vara betingat av att anmälningsskyldigheten åsidosattes, men en underlåtenhet härvidlag kan bero av mer eller mindre ursäktliga omständigheter. Den ifrågasatta regeln kunde leda till särskilt stötande resultat under den första tiden efter dess införande och innan den blivit mera allmänt känd bland dem som kunde komma att beröras av densamma. Härtill kommer, att en sådan regel i vissa fall skulle komma att i alltför hög grad gynna inteckningshavaren.

Vidare skulle ett system, enligt vilket en intecknad rörelse, efter anmälan av part, i inskrivningsboken överföres från en innehavare till en annan, medföra åtskilliga inskrivningstekniska problem. Så t. ex. kan icke gärna komma i fråga att låta en anmälan från enskild part inverka på annans rätt utan föregående prövning eller kontroll av anmälingens riktighet.

Även om inteckningen finge gälla med avseende å den överlåtna rörelsen, skulle en sådan anordning i vissa situationer icke innebära någon ökad trygghet för inteckningshavaren. Om överlåtelse sker till någon som redan driver en intecknad rörelse, skulle inteckningskollision kunna inträffa. I dylika fall måste rimligen de inteckningar som meddelats i den överlåtna rörelsen få vika för de inteckningar som beviljats i förvärvarens ursprungliga rörelse. Detta kunde få till följd att de helt eller delvis förlorade sitt värde. Vidare är ingalunda ovanligt, att en förvärvad rörelse omedelbart

nedläggas; förvärvet kan exempelvis ha skett endast i syfte att få övertaga lokaler, inventarier eller varulager.

Vad nyss anförts innefattar även skäl mot tanken att *ålägga företagaren eller förvärvaren att underrätta inteckningshavaren om överlåtelsen.*

Att för köpare av intecknad rörelse föreskriva *skyldighet att nedsätta köpeskillingen hos länsstyrelsen* för tillgodoseende av inteckningshavare synes ej heller vara någon framkomlig väg att skydda inteckningshavaren. Nedsättningsskyldigheten måste tydligen kompletteras med en subsidiär skyldighet för köparen att personligen svara för den intecknade fordringen. Vidare bör beaktas, att köpeskillingen kanske icke alltid täcker den intecknade fordringen samt att kvittning och anstånd med betalning av köpeskillingen förekommer. Ifrågavarande möjlighet kan icke användas när vederlaget utgöres av annat än pengar eller när vederlag icke skall utgå.

Däremot har kommittén stannat för den lösningen att *den konkreta egendom som ingår i överlåtelsen och besväras av inteckningen alltjämt får häfta för denna under en övergångstid*, förslagsvis sex månader. Detta innebär således, att inteckningsrätten består fastän egendomen övergått i förvärvarens ägo och överlåtelsen enligt vanliga regler blivit gällande mot överlåtarens borgenärer. Inteckningsrätten begränsas emellertid till att avse de konkreta föremål och rättigheter som besvärades av inteckningen när överlåtelsen skedde. Efter överlåtelsen avser inteckningsrätten alltså icke längre ett egendomskollektiv med växlande sammansättning. Den omfattar sålunda icke inventarier eller varor, som förvärvaren sedermera anskaffar eller som redan vid tiden för överlåtelsen ingick i en av honom driven rörelse. En ytterligare begränsning av inteckningsrätten är, att den faller bort efter en viss kortare tid. Införes dessa två begränsningar, bör det enligt kommitténs mening vara möjligt att avvara anteckning om överlåtelsen i inskrivningsboken och därmed också en bestämmelse om skyldighet att anmäla överlåtelsen till inskrivningsdomaren. Att förvärvaren tillhörig egendom belastas med en förmånsrätt, som icke kommer till synes i inskrivningsboken och således utgör en s. k. tyst förmånsrätt, torde kunna försvaras med att förmånsrätten gäller endast under en kortare tid och blott i egendom som den tidigare omfattat. Den som överväger att mottaga företagsinteckning som säkerhet blir visserligen nödsakad att undersöka, huruvida innehavaren av rörelsen förvärvat denna inom sådan tid att egendomen kan vara besvärad av inteckning på grund av förre innehavarens medgivande. En dylik undersökning är emellertid lätt att göra, t. ex. med hjälp av handelsböckerna. Genom att inteckningen begränsas till den överlåtna egendomen kan den — trots att anteckning om överlåtelsen icke skett i inskrivningsboken — få behålla sin verkan även i det fall, att förvärvaren redan vid tiden för överlåtelsen driver en intecknad rörelse vari den överlåtna egendomen kommer att ingå, samt medföra företräde till betalning framför inteckningar i denna rörelse. De som innehar

sådana inteckningar har nämligen i regel saknat anledning att räkna med den överlåtna egendomen.

Den omständigheten, att inteckningsrätten fortsätter att besvära egendomen trots överlåtelsen, rubbar givetvis icke den personliga ansvarighet för den intecknade fordringen som åvilar överlåtaren. Ej heller rubbas principen att inteckningen gäller i överlåtaren tillkommande fordran på vederlag för den överlåtna egendomen. Att inteckningshavarens säkerhet således omfattar såväl överlåten egendom som eventuell fordran på vederlag för samma egendom kan knappast anses innebära någon obillighet mot borgenärer med sämre ställning i förmånsrättshänseende. — Överlåtes rörelsen endast till en del, består inteckningsrätten som förut i den icke överlåtna delen.

En konsekvens av den föreslagna ordningen blir, att den som ämnar förvärva en rörelse bör förvissa sig om, huruvida rörelsen besväras av företagsinteckning. Lämpligen sker detta genom att han begär att överlåtaren skall förete gravationsbevis. I regel torde någon överlåtelse ej komma till stånd, med mindre inteckningarna i samband därmed dödas eller — när fråga är om överlåtelse av del av den intecknade verksamheten — inteckningshavaren avstår från sin rätt gentemot förvärvaren. Skulle undantagsvis den överlåtna egendomen eller del därav komma att tagas i anspråk för betalning av den intecknade fordringen, torde enligt allmänna rättsgrundsatser förvärvaren ha rätt till ersättning av överlåtaren, oavsett huruvida han var i god tro eller ej. Detsamma måste gälla, om han nödgas betala något till inteckningshavaren för att hindra att denne vänder sig mot egendomen. Under vissa förutsättningar lär förvärvaren även vara berättigad att häva överlåtelseavtalet.

Inteckningsrätten bör gälla i den överlåtna egendomen endast så länge denna tillhör förvärvaren. Såvitt angår överlåtelse av enstaka föremål överensstämmer detta med den allmänna principen beträffande företagsinteckning. Det skulle kunna ifrågasättas att i fall, då förvärvaren i sin tur överlåter rörelsen inom sexmånadersfristen, låta egendomen häfta också i den nye ägarens hand. Kommittén anser det emellertid vara betänkligt att på detta sätt utsträcka en tyst förmånsrätt. Bortsett från sådana fall då förvärv av en rörelse sker med en bulvan som mellanled torde det för övrigt vara sällsynt att förvärvaren i sin tur överlåter rörelsen inom sex månader. Bulvanfall torde man åtminstone i viss utsträckning kunna komma till rätta med i rättstillämpningen. — Dör förvärvaren, bör inteckningen utan hinder därav kunna bestå i egendomen så länge denna anses ingå i dödsboet.

Att inteckningsrätten vid överlåtelsen av rörelsen övergår från att avse ett egendomskollektiv, som normalt vidmakthålles i fråga om omfattning och värde, till att gälla viss konkret egendom i förvärvarens hand, innebär en försvagning av säkerheten. Denna kommer att successivt minska, allteftersom egendomen omsättes och förnyas. I samma riktning verkar

de svårigheter att identifiera egendomen bland förvärvarens övriga tillgångar som i många fall måste uppstå och vilka efterhand ökar. Dessa förhållanden motverkas emellertid i viss mån, om inteckningsrätten får omfatta jämväl vissa surrogat. Kommittén förordar därför en bestämmelse att, därest förvärvaren överlåter egendom som besväras av inteckningen eller om sådan egendom skadas eller går förlorad, inteckningsrätten skall gälla i förvärvaren tillkommande fordran å vederlag eller ersättning.

Vad angår frågan om utgångspunkten för den tid av sex månader under vilken inteckningsrätten skall gälla i överlåten egendom, synes av flera skäl mindre lämpligt att utgå från överlåtelsen. I regel överenskommer parterna om en tidpunkt, då överlåtaren skall frånträda rörelsen, dvs. upphöra att driva den och lämna ifrån sig inventarier, varulager och annan egendom; denna tidpunkt framgår vanligen av bokföringen. Angivna tid av sex månader synes lämpligen böra beräknas från dagen för frånträdet.

Tidsbegränsningen av förmånsrätten bör icke utformas på sådant sätt, att förmånsrätten under alla förhållanden bortfaller vid utgången av en bestämd tidsfrist. Förmånsrätten skulle nämligen då kunna upphöra, medan den var föremål för rättegång eller medan exekutivt förfarande eller konkurs pågick, något som uppenbarligen vore otillfredsställande. En tid av sex månader skulle i många fall icke vara tillräcklig för framtvingande av betalning på rättslig väg, särskilt som det ju ingalunda är säkert att inteckningshavaren får kännedom om överlåtelsen omedelbart efter frånträdet av rörelsen. Kommittén har funnit ifrågakvarande bestämmelse böra utformas såsom en preskriptionsregel. Sålunda föreslås att inteckningshavaren skall, om han vill göra gällande sin rätt mot förvärvaren, väcka talan mot denne inom sex månader efter det rörelsen frånträddes, vid äventyr att han förlorar sin rätt. För att preskriptionsavbrott skall inträda bör emellertid ytterligare fordras, att inteckningshavaren inom samma tid hos inskrivningsdomaren anmäler att talan blivit väckt. Om sådan anmälan bör anteckning göras i inskrivningsboken under förvärvarens namn. Genom anteckningen får överlåtelsen publicitet, och betänklighet möter då icke mot att låta förmånsrätten bestå under den ytterligare tid som erfordras för talans utförande och övriga rättsliga åtgärder för betalningsanspråkets fullföljande.

De regler som kommittén sålunda föreslår ger inteckningshavaren en viss trygghet för det fall att rörelsen överlåtes. Garanti mot rättsförlust innebär de dock ingalunda. Det kan inträffa, att inteckningshavaren får reda på överlåtelsen så sent att han ej längre har möjlighet att tillvarata sin rätt. Uteslutet är ej heller, att förvärvaren, innan inteckningshavaren hunnit inskrida, avhänder sig egendomen helt eller till betydande del och därmed omintetgör inteckningshavarens rätt. Kommittén anser emellertid, att de föreslagna anordningarna motsvarar vad som från lagstiftarens sida rimligen kan göras för att stärka inteckningshavarens ställning.

Reglerna i fråga torde blott sällan komma att tillämpas. Deras betydelse ligger framförallt däri, att de främjar en uppgörelse med inteckningshavaren redan i samband med överlåtelsen. Den omständigheten, att förmänsrätten består i överlåtten egendom, är ägnad att göra även förvärvaren angelägen om en dylik uppgörelse. Har uppgörelse likväl icke skett före överlåtelsen, vinnas rådrum för förhandlingar. Eftersom förmänsrätten består under viss tid, blir inteckningshavaren icke nödsakad att omedelbart tillgripa rättsliga åtgärder mot överlåtaren.

De s. k. kommissionärsbolagen

Inom koncerner är vanligt, att dotterbolagens verksamhet drives i dotterbolagets namn men för moderbolagets räkning. Dotterbolaget uppträder utåt såsom en självständig företagare under egen firma, ingår avtal med tredje man osv. Vinsten å verksamheten kommer emellertid att huvudsakligen redovisas hos moderbolaget. Vidare är moderbolaget i regel ägare till den egendom som är att hänföra till verksamheten eller till en väsentlig del därav. Vanligen torde fastigheter och andra anläggningstillgångar tillhöra dotterbolaget, medan omsättningstillgångarna oftast är i moderbolagets ägo; vid en industriell rörelse t. ex. överföres sålunda äganderätten till råvaran från leverantören direkt till moderbolaget och den färdiga produkten från moderbolaget till kunden. Förhållandet mellan moderbolaget och dotterbolaget erinrar om kommission. Ofta betecknas avtal, varigenom dylikt förhållande regleras, såsom kommissionsavtal. Ibland användes beteckningen arrendekontrakt, varvid moderbolaget anses arrendera dotterbolagets rörelse. Denna anordning vidtogs av flera anledningar. Genom att vinsten å verksamheten togs till beskattning hos moderbolaget kan fördelar uppnås i skattehänseende. Även andra synpunkter kan spela in, t. ex. önskemålet att bevara en firma med därtill knuten goodwill.

Enligt de regler som föreslås angående företagsinteckning kan endast den som är företagare erhålla sådan inteckning och endast egendom, som ingår i företagarens rörelse och tillhör denne, bli föremål för inteckningen. Behandlar man dotterbolaget men icke moderbolaget såsom företagare med avseende å den i dotterbolagets namn drivna rörelsen, lär moderbolagets i rörelsen ingående egendom icke kunna utgöra föremål för företagsinteckning. Denna egendom består, såsom förut antytts, oftast av rörelsens omsättningstillgångar och i en del fall även av anläggningstillgångar. Om återigen moderbolaget men icke dotterbolaget anses som företagare, kan visserligen moderbolagets i rörelsen ingående egendom göras till föremål för företagsinteckning men däremot icke egendom som tillhör dotterbolaget. Detta är otillfredsställande, särskilt som dotterbolaget i åtskilliga fall är ägare till maskiner och andra tillgångar av betydande värde. En annan olägenhet är, att moderbolagets i rörelsen ingående egendom lätt kan överlåtas till dotter-

bolaget med omedelbar verkan mot moderbolagets borgenärer. Traditionskravet är nämligen uppfyllt, eftersom egendomen redan är i dotterbolagets besittning. En företagsinteckning, som meddelats på grund av moderbolagets medgivande och har sådan egendom till föremål, kan alltså lätt göras värdelös. Det kan också förekomma, att moderbolagets i rörelsen ingående egendom, t. ex. maskiner, tillhört dotterbolaget innan kommissions- eller arrendeavtalet ingicks; i många fall har dotterbolaget ursprungligen utgjort ett helt fristående företag, som efter försäljning uppgått i koncernen. Då tradition av egendomen därefter icke skett, kan denna tagas i anspråk av dotterbolagets borgenärer.

Vid beskattningen behandlas moderbolaget som företagare, vilket ju för övrigt är en huvudanledning till att avtal av ifrågavarande slag ingås. Å andra sidan framträder dotterbolaget utåt såsom självständig företagare. Enligt kommitténs mening bör i inteckningshänseende — även utan särskild lagbestämmelse härom — både moderbolaget och dotterbolaget betraktas såsom företagare med avseende å den i dotterbolagets namn drivna rörelsen. Härigenom kan, med tillämpning av vanliga regler, två företagsinteckningar uttagas, den ena avseende verksamhet driven av moderbolaget och den andra avseende verksamhet utövad av dotterbolaget. Den i rörelsen ingående egendomen kommer därmed alltid att omfattas av endera inteckningen, oavsett vilket av bolagen egendomen tillhör. Inteckningarna kan tillsammans användas som säkerhet för en omslagsrevers. — Ett upphävande av kommissions- eller arrendeavtal synes kunna jämföras med överlåtelse av rörelse. Härvid blir de föreslagna reglerna om överlåtelse av rörelse att tillämpa därest i övrigt förutsättningarna för dylik tillämplighet är för handen.

Jordbruket m. m.

De regler som enligt vad kommittén föreslagit skall gälla i fråga om företagsinteckning synes i allmänhet väl ägnade att tillämpas även för jordbruksnäringens del. Kommittén har därför ansett sig böra överväga, om man icke skulle kunna upphäva lagstiftningen om inteckning i jordbruksinventarier och i stället göra institutet företagsinteckning tillämpligt beträffande jordbruket och dess binärningar.

Den ifrågasatta åtgärden medför den betydande fördelen, att de problem som sammanhänger med flyttning av intecknat inventariebestånd får en tillfredsställande lösning. För närvarande gäller, att jordbruk i inteckningshänseende alltid skall individualiseras genom angivande av den fastighet där jordbruket utövas samt att inteckningen förlorar sin verkan om det för jordbruket i fråga avsedda inventariebeståndet flyttas till annan jordbruksfastighet. Denna olägenhet har, såsom förut nämnts, särskilt påtalats av riksdagen och i direktiven för utredningsarbetet. Med de av kommittén föreslagna reglerna om individualisering av verksamhet såsom föremål för före-

tagsinteckning äger inteckningssökanden bestämma, att verksamheten skall individualiseras enbart genom företagarens person eller eljest utan lokalisering. Har individualisering skett på dylikt sätt, kan en flyttning icke inverka på inteckningsrättens bestånd. Önskas lokalisering, kan sådan ske genom angivande av en eller flera kommuner eller ett eller flera län. Om man gör det territoriella området tillräckligt vidsträckt eller bestämmer det på ett med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet lämpligt sätt, torde risken för att inteckningsrätten går förlorad till följd av flyttning kunna praktiskt taget elimineras.

De av kommittén föreslagna forumreglerna innebär, att ärenden angående företagsinteckning förläggas till en central inskrivningsmyndighet. Farhågor för att en dylik centralisering skulle bli till olägenhet för jordbrukarna torde icke behöva hysas. Flertalet ansökningar i inteckningsärenden ombesörjes av kreditinrättningar och organisationer, för vilka en centralisering närmast skulle innebära en fördel.

Inventarieinteckning omfattar i huvudsak endast jordbruksinventarier och utestående köpeskilling för försålda inventarier. Om institutet företagsinteckning öppnas för jordbruket, kommer den egendom som är föremål för inteckning att avsevärt utvidgas. Bland den ytterligare egendom som sålunda skulle bli omfattad av inteckning märkes fodermedel, konstgödsel, utsäde, avtagen gröda, avverkad skog, byggnad på annans mark, arrenderätt samt fordringar avseende vederlag för försålda produkter m. m. I de fall då kreatur förekommer måste fodermedel alltid finnas i viss omfattning; att fodermedel ingår bland den egendom som häftar för inteckning torde därför vara av viss betydelse. Gödselmedel och utsäde kommer snabbt i jorden och kan således icke spela någon större roll för inteckningens värde. Likaså synes tvivelaktigt, om avtagen gröda och avverkad skog i någon högre grad stärker säkerheten. I fråga om gröda är också att beakta risken för skördeskador; emellertid kommer även fordran å ersättning för skada å avtagen gröda att omfattas av inteckningen. Det förhållandet, att byggnad på annans mark och arrenderätt kommer att ingå bland den egendom som är föremål för inteckning, torde i allmänhet icke få någon betydelse för inteckningssäkerheten. Byggnader på annans mark lär icke förekomma i någon större utsträckning inom jordbruket, och rätt till jordbruksarrende synes endast undantagsvis äga ett marknadsvärde som kan utnyttjas för kreditändamål. De fordringar om vilka i detta sammanhang är fråga avser huvudsakligen betalning för produkter — t. ex. mjölk, spannmål, slaktdjur, trädgårdsprodukter och virke — som sålts genom lantbrukarnas organisationer; sådana fordringar utestår i regel icke under någon längre tid.

Av det anförda synes framgå, att utvidgningen i fråga om inteckningens föremål skulle få en tämligen begränsad effekt för inteckningens värde. Dock kan den ingalunda fränkännas betydelse. Härvid bör även följande

beaktas. En företagsinteckning i ett jordbruk eller ett skogsbruk kan tjäna som komplement till inteckning i den fastighet där verksamheten utövas: så t. ex. kommer gröda och skogsprodukter att utgöra säkerhet för fordringen även efter avskiljandet från fastigheten. Utvidgningen kan få betydelse för kortfristiga krediter: en jordbrukare synes i vissa fall kunna utnyttja den blivande skörden såsom säkerhet för ett kortfristigt lån. Vidare torde inteckningen stundom på grund av särskilda förhållanden komma att tillföras ett väsentligt förhöjt värde. Såsom exempel må anföras, att vid de större skogsbruken tendensen är att utsträcka avverkningssäsongen under större delen av året och att man därför här bör kunna räkna med att det mestadels förekommer betydande virkesmängder.

Ytterligare skäl kan anföras för att låta institutet företagsinteckning omfatta jordbruksnäringen. Sålunda må framhållas den förstärkning av säkerheten som följer t. ex. av förslagen att rätt på grund av företagsinteckning skall bestå mot den som förvärvar intecknad egendom genom lösöreköp och i viss utsträckning jämväl mot den som övertager sådan egendom i samband med förvärv av verksamheten samt att företagsinteckning skall medföra förmånsrätt även vid utmätning. Kommittén vill också understryka den psykologiska betydelsen av att jordbrukarna i likhet med andra näringsidkare får möjlighet att erhålla företagsinteckning. Vidare torde man undgå vissa gränsdragningsproblem; i de mycket vanliga fall, då den som driver jordbruk vid sidan därav utövar annan näringsverksamhet, kan inteckning uttagas med avseende å verksamheten i dess helhet. Från allmänna synpunkter måste enhetlighet hos lagbestämmelserna i och för sig vara eftersträfvansvärd. Ett enda rättsinstitut — företagsinteckning — kommer att träda i stället för förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier, varjämte lagarna om viss panträtt i spannmål samt om viss panträtt i spånadslin och hampa kan upphävas.

Emellertid medför den ifrågasatta åtgärden vissa problem. Ett är hur man lämpligen skall kunna identifiera jordbrukarna i ett för hela riket gemensamt inteckningsregister. Vidare uppkommer fråga i vad mån de nya bestämmelserna bör göras tillämpliga å de äldre inventarieinteckningarna ävensom andra övergångsfrågor. Nu antydda spörsmål är emellertid ej begränsade till jordbrukarna och inventarieinteckningarna. Kommittén, som återkommer till spörsmålen i det följande, anser dem icke böra hindra den ifrågasatta reformen.

På grund av vad sålunda anförts föreslår kommittén, att institutet inteckning i jordbruksinventarier avskaffas och att reglerna om företagsinteckning göres tillämpliga i fråga om jordbruk. Detta förutsätter, att lagen om viss panträtt i spannmål samt lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa upphäves. Så kan ske utan olägenhet, enär dessa lagar tillämpas i ytterst ringa omfattning.

Från de allmänna reglerna om företagsinteckning måste emellertid ett

undantag göras för jordbrukets vidkommande. Det gäller kravet på bokföringsplikt såsom förutsättning för beviljande av företagsinteckning. Skulle detta krav upprätthållas för jordbrukets del, komme praktiskt taget alla jordbrukare att ställas utan teckningsmöjlighet. Kommittén har övervägt att införa bokföringsskyldighet för jordbrukare, som erhåller företagsinteckning. Denna tanke har dock övergivits, dels emedan bokföringslagen för närvarande är föremål för översyn — varvid frågan om bokföringsskyldighet för jordbrukare med all sannolikhet kommer att behandlas — dels med hänsyn till de lagtekniska komplikationer som skulle uppstå.

Kommittén föreslår vidare, att som jordbruk skall i teckningshänseende räknas även binäring till jordbruk. Därjämte förordas, att de jordbruk närstående verksamhetsgrenarna skogsbruk och djuruppfödning behandlas på samma sätt som jordbruk. Detta innebär, att den som driver dylik verksamhet såsom en självständig rörelse skall kunna erhålla företagsinteckning även om bokföringsskyldighet icke föreligger.

Förmånsrätt vid utmätning

Enligt gällande rätt är teckningshavaren i händelse av utmätning från annan borgenärs sida hänvisad till att söka få företagaren försatt i konkurs och att åberopa sin förmånsrätt i konkursen. Härvid ger lagen honom särskild möjlighet att få till stånd konkurs genom den speciella konkursgrunden i 4 § konkurslagen. Denna bestämmelse har emellertid icke ansetts tillräcklig för att trygga teckningshavaren vid utmätning. Redan i samband med 1932 års reform av förlagsinteckningsinstitutet förordades från vissa håll, att teckningshavaren skulle få åtnjuta förmånsrätt vid utmätning. Förslaget vann dock ej lagstiftarens bifall. I stället infördes dels föreskriften i 72 § utsökningslagen om skyldighet för utmätningsman att underrätta teckningshavaren om utmätning dels kungörelsen den 22 juni 1932 angående skyldighet för utmätningsman att föra register över vissa teckningshavare. Departementschefen yttrade bl. a., att en regel om förmånsrätt vid utmätning mången gång ej torde bli av större värde för teckningshavaren, eftersom det kunde antagas att en gäldenär lät sin skuld gå till utmätning först när så gott som alla hans tillgångar var uttömda. Vidare skulle enligt departementschefen olägenheter uppkomma. För att en oprioriterad borgenär skulle kunna få betalning genom utmätning måste så stor del av egendomen utmätas att både teckningen och utmätningsfordringen täcktes av köpeskillingen. Detta syntes leda till utmätning och försäljning av förlagsegendomen i dess helhet eller större delen därav, ofta i strid mot både teckningshavarens och gäldenärens intressen. Utmätning av enstaka föremål skulle, även om teckningshavarens rätt därigenom icke kränktes, medföra att teckningshavaren fick betalning framför utmätnings sökanden. Gäldenärens möjligheter att erhålla en tillfällig, om ock ganska obe-

tydlig kredit utan säkerhet skulle även i hög grad beskäras. För den ifråga-
varande ordningens genomförande förutsattes slutligen omfattande och in-
gripande författningsändringar samt ett synnerligen invecklat system av
kontrollföreskrifter.

I sin skrivelse den 26 september 1956 underströk Svenska bankföreningen
angelägenheten av att förmånsrätt infördes även vid utmätning. Att för-
månsrätt kunde göras gällande endast i konkurs minskade starkt en
förlagsintecknings värde som säkerhet.

Kommitténs ståndpunkt i denna fråga har redan antytts i det föregå-
ende. Att förmånsrätt införes vid utmätning innebär jämställdhet med pant-
rätt på en framträdande punkt och torde komma att spela en ej oväsentlig
roll för institutets anseende. Även den faktiska betydelsen härav förtjänar
beaktande. Med gällande regler kan inteckningshavaren, om en borgenär
utan förmånsrätt eller med sämre förmånsrätt får utmätning i egendom
vari inteckningen gäller, bli nödsakad att begära företagaren i konkurs. En
på dylikt sätt framtvungad konkurs kommer ej sällan olägligt för inteck-
ningshavaren, i det att hans utsikter till betalning skulle ha varit större om
företagaren fått fortsätta rörelsen eller om tillgångarna realiserats i annan
ordning. Om inteckningshavaren ägde förmånsrätt vid utmätning, skulle
utmätning av intecknad egendom för oprioriterad eller sämre prioriterad
fordran säkerligen i många fall bedömas som lönlös och därför icke komma
till stånd.

Vad i samband med 1932 års reform anfördes mot att införa förmånsrätt
vid utmätning anser kommittén icke utgöra avgörande skäl. Det torde vara
förhållandevis ovanligt att lös egendom som ingår i rörelse blir exekutivt
försåld. I den mån utmätningsborgenären icke själv till följd av uppgörelse
eller eljest avstår från att fullfölja det exekutiva förfarandet, avbrytes detta
i regel genom att företagaren försättes i konkurs. När en företagare låter en
skuld gå till utmätning, är nämligen hans ekonomiska ställning oftast starkt
undergrävd. Med hänsyn härtill torde, även om inteckningshavaren saknar
förmånsrätt vid utmätning, borgenärens utsikter att genom utmätning få
betalning ur intecknad egendom få anses ringa. Från principiell synpunkt
skulle det kunna ifrågasättas att icke medge inteckningshavaren betalnings-
rätt vid utmätning för annan borgenärs fordran i sådana fall då borgenären
visade att återstoden av den intecknade egendomen täckte inteckningsha-
varens fordran. Emellertid skulle ett dylikt undantag med all sannolikhet
få mycket liten praktisk betydelse. Beaktas bör också, att en oprioriterad
borgenär har andra möjligheter att framtvunga betalning än att söka ut-
mätning av intecknad egendom. Så länge verksamheten drives torde före-
tagaren i regel ha viss egendom som ej omfattas av företagsinteckning,
t. ex. kontanter, banktillgodohavanden, postgirobehållning och, när fråga
är om enskild näringsidkare, personligt lösöre. Om företagaren av tredska
eller annan anledning underlåter att likvidera en skuld, kan borgenären

utöva press på honom genom att begära eller hota att begära utmätning av sådan egendom. Som påtryckningsmedel kan även konkursansökan användas. Av betydelse i detta sammanhang är att — bortsett från jordbrukare och likställda — företagaren alltid är köpman. Underlåter han att betala förfallen gäld, riskerar han att bli försatt i konkurs jämlikt de särskilda reglerna i 3 § konkurslagen. Enligt kommitténs bedömande torde företagares möjligheter att få personlig kredit icke komma att nämnvärt påverkas av att förmånsrätt för företagsinteckning vid utmätning införes. En nackdel med det ifrågavarande förslaget är däremot att det förutsätter vissa ändringar i exekutionsreglerna och att det exekutiva förfarandet i viss mån kommer att tyngas. Såsom förut framhållits kan emellertid förväntas att utmätning av egendom, som besväras av företagsinteckning, kommer att ske endast i undantagsfall.

Inskrivningsfrågor m. m.

Kommitténs förslag att överföra inskrivningsärendena till en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet förutsätter, att ett centralt inteckningsregister inrättas. Föreskrifter om upprättande och förande av detta register bör utfärdas i administrativ ordning. I det följande skall emellertid vissa härmed sammanhängande problem beröras.

Till en början må nämnas, att kommittén undersökt möjligheterna att använda maskinella metoder — automatisk databehandling eller s. k. konventionellt hålkortsförfarande — vid inteckningsregistrets förande. Undersökningen, som skett med anlitan av expertis på området, har som väntat givit vid handen, att dylika metoder är olämpliga för ifrågavarande ändamål; både registrering och inhämtande av uppgifter ur registret sker säkrare, enklare och billigare genom användande av vanlig inskrivningsbok.

Den nya inskrivningsboken, som hör inrättas enligt lösbladssystem, synes lämpligen böra anordnas i huvudsak på samma sätt som de nuvarande böckerna. Det är givetvis av vikt, att de nuvarande inteckningsuppläggen kan användas i största möjliga utsträckning. Sålunda bör liksom för närvarande varje intecknad rörelse, dvs. inteckningsenhet, upptagas på särskilt upplägg.

Av de föreslagna reglerna om rörelsens individualisering följer, att uppläggen måste ordnas efter företagarens person. Möjligen blir inskrivningsboken överskådligare och lättare att handha, om man genomför en viss uppdelning. Så t. ex. kunde en avdelning av boken omfatta aktiebolag och ekonomiska föreningar, en annan avdelning handelsbolag, en tredje enskilda näringsidkare osv. Under alla förhållanden torde vara nödvändigt att inrätta ett särskilt register till inskrivningsboken. Genom ett dylikt register vinnes även kontroll av att boken innehåller de upplägg som skall finnas däri. Registret synes lämpligen böra inrättas enligt kortsystem på sådant sätt, att varje inteckningsupplägg motsvaras av ett registerkort.

Vad angår identifieringen av företagen kan aktiebolag alltid skiljas från andra företagare enbart genom firman. Motsvarande gäller däremot icke beträffande handelsbolag. Enär handelsbolag till skillnad mot aktiebolag registreras lokalt, måste man räkna med att handelsbolag tillhörande skilda register kan ha identiska firmor. Identifieringen av handelsbolag torde därför principiellt böra ske utom med firman även med angivande av det register i vilket bolaget är upptaget. Uppgift å register bör antecknas på upplägget i inskrivningsboken samt anmärkas i beslut i inskrivningsärende och i gravationsbevis. Vad nu sagts om handelsbolag gäller även i fråga om ekonomiska föreningar. Beträffande företagare, som är fysisk person och saknar firma — t. ex. jordbrukare — synes företagarens namn vara otillräckligt såsom medel för identifieringen. Såsom ytterligare kännetecken bör lämpligen folkbokföringsnumret användas. Sådant nummer, vari uppgift om födelsetiden ingår, finns fastställt för envar i riket kyrkobokförd person och är speciellt avsett som identitetsbeteckning. I enlighet härmed bör folkbokföringsnummer anges i inskrivningsboken samt i beslut och gravationsbevis. Det bör åligga inteckningsökanden att i ärendet förete styrkt uppgift om folkbokföringsnummer; i vissa fall kan dylikt nummer behöva anges även vid begäran om gravationsbevis. Vad åter angår företagare, som är fysisk person och driver näringsverksamhet under inregistrerad firma, kunde namnet och firman i förening synas tillräckligt för identifieringen. Så torde dock icke vara fallet. I inskrivningsboken upptagna företagare, som har samma namn men olika firmor, kan visa sig vara identiska; intet hindrar ju, att en och samma person driver verksamhet under flera firmor. Vidare är icke helt uteslutet, att två eller flera personer har såväl samma namn som samma firma. Folkbokföringsnumret bör därför — jämte namnet — användas som identifieringsmedel i samtliga fall då företagaren är fysisk person och således oavsett om han har registrerad firma eller icke. Självfallet bör även firma komma till användning härvidlag. Firma bör alltid antecknas i inskrivningsboken och anmärkas i beslut om inteckning och i gravationsbevis. — Vad nu sagts om företagare som är fysisk person gäller även i fråga om dödsbo.

Av vikt är, att ändring av firma — åtminstone såvitt gäller juridisk persons firma — utan dröjsmål införes i inskrivningsboken. Det är önskvärt att inskrivningsmyndigheten fortlöpande håller sig underrättad om de firmaändringar som enligt lag kungöres i allmänna tidningarna (se 202 § lagen den 14 september 1944 om aktiebolag, 104 § lagen den 1 juni 1951 om ekonomiska föreningar samt 4 § lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura). Även namnändringar bör anmärkas i inskrivningsboken. Det kan övervägas att ålägga namnmyndigheten att underätta inskrivningsmyndigheten om skedda namnändringar.

Upprättandet av den nya inskrivningsboken försvåras av att åtskilliga av de nuvarande inteckningsuppläggen förekommer i fasta band eller är av

annat format än det vanliga. Förhållandena härvidlag framgår av följande tablå.

	Antal upplägg					
	Lösbladssystem				Fasta band	Summa
	Format 270×290	Format 350×450	Format 227×229	Summa		
Förlagsint.	14 403	4 868	95	19 366	4 157	23 523
Inv.-int.	15 191	—	—	15 191	1 623	16 814
Totalt	29 594	4 868	95	34 557	5 780	40 337

Uppställningen ger vid handen, att av det totala antalet upplägg för förlagsinteckningar och inventarieinteckningar — 40 337 stycken — 5 780 upplägg förekommer i fasta band och 4 963 upplägg är av annat format än det vanliga.

Vad angår förlagsinteckningar finns upplägg i fasta band vid rådhusrätterna i Malmö (1 024 upplägg), Växjö (781), Göteborg (620), Östersund (495), i Vadsbo domsaga (325), vid rådhusrätten i Jönköping (276) samt vid ytterligare sju rådhusrätter (193—21); annat format än det vanliga förekommer vid rådhusrätterna i Stockholm (2 590), Kalmar (916), Göteborg (782), Halmstad (580) och Skellefteå (95). I fråga om inventarieinteckningar finns upplägg i fasta band vid 19 domstolar (295—1).

Det synes nödvändigt, att de upplägg som finns i fasta band eller är av annat format än det vanliga omskrives, så att de jämte övriga upplägg kan ingå i den nya inskrivningsboken. Arbetet härmed bör vara slutfört, innan lagstiftningen om företagsinteckning träder i kraft och den nya inskrivningsboken skall tagas i bruk. Omskrivningen av uppläggen bör ankomma på vederbörande lokala inskrivningsmyndigheter.

Av vad förut anförts framgår, att i samtliga fall då företagaren är fysisk person folkbokföringsnumret bör finnas angivet på upplägget i inskrivningsboken. Detta gäller givetvis även de äldre uppläggen, dvs. de upplägg som tillkommit före lagens ikraftträdande. Det synes lämpligt, att dessa upplägg före nämnda tidpunkt kompletteras med dylik uppgift genom de lokala inskrivningsmyndigheternas försorg.

Enär registret över den nya inskrivningsboken bör vara färdigt att tagas i bruk omedelbart efter lagens ikraftträdande, får det ankomma på de lokala inskrivningsmyndigheterna att upprätta de registerkort som hänför sig till de äldre uppläggen.

I samband med ikraftträdandet av lagstiftningen om företagsinteckning skall de lokala inskrivningsmyndigheterna överlämna inskrivningsböcker,

registerkort, dagböcker och andra handlingar rörande förlagsinteckning och inventarieinteckning. Svårigheter kan tänkas uppstå när det gäller att medhinna de införingar i böckerna och de övriga åtgärder som hänför sig till den sista inskrivningsdagen före ikraftträdandet. Eftersom arbetet med förlagsinteckningar och inventarieinteckningar normalt utgör endast en ringa del av arbetsuppgifterna inom ifrågakvarande domstolar, bör det icke vara omöjligt att genom tillfällig omplacering av personal och andra särskilda åtgärder arrangera så, att göromålen kan utföras under loppet av några dagar.

Den nya inskrivningsboken bör helst sammanställas så snabbt, att de inskrivningsärenden som hänför sig till de närmast efter lagens ikraftträdande infallande inskrivningsdagarna kan behandlas inom vanlig expeditionstid. Tydligt kan det bli svårt att tillgodose detta önskemål. Till den centrala inskrivningsmyndigheten kommer att översändas mer än 40 000 inteckningsupplägg, av vilka många omfattar mer än ett blad. Ordnanget av uppläggen måste följaktligen kräva ett avsevärt arbete. Om emellertid uppgiften förbereds i god tid och tillräckliga personalresurser ställs till förfogande — vilket lär kunna påräknas, eftersom det ju gäller ett engångsarbete — bör det vara möjligt att få arbetet utfört relativt snabbt.

Ordnanget av registret torde kräva mindre arbete än sammanställandet av inskrivningsboken. Med tillgång till registret är måhända icke alldeles nödvändigt att omedelbart färdigställa inskrivningsboken i dess helhet.

Under tiden närmast efter lagens ikraftträdande torde tillströmningen av ärenden komma att öka. Många företagare inom handeln och andra näringsgrenar, som för närvarande är utestängda från inteckningsmöjlighet vill så snart som möjligt erhålla inteckning. Det sammanlagda antalet beviljade och dödade förlagsinteckningar och inventarieinteckningar uppgick under åren 1957—1961 till i medeltal omkring 5 800 per år, vilket således motsvarar mer än 100 ärenden av nämnda slag per inskrivningsdag. Härtill kommer ytterligare ett antal inskrivningsärenden av annan art jämte utfärdande av gravationsbevis; statistiska uppgifter saknas i dessa hänseenden. Även om antalet ärenden skulle två- eller tredubblas under den första tiden efter lagens ikraftträdande, bör det vara möjligt att inom ramen för en organisation av den storleksordning som Stockholms rådhusrätt representerar möta denna extra belastning.

Övergången till den nya ordningen skulle underlättas, om man inställde den första inskrivningsdagen efter lagens ikraftträdande eller förlängde expeditionstiderna för någon eller några av de inskrivningsdagar som infaller närmast efter nämnda tidpunkt.

Av de inteckningsupplägg som förekommer i de nuvarande inskrivningsböckerna hänför sig åtskilliga till rörelser (eller jordbruk), som sedan lång tid varit nedlagda eller drivits av aktiebolag som är upplösta. I sådana och andra fall då inteckningar i en viss rörelse ehuru formellt gällande förlorat

sin betydelse, är det önskvärt att inteckningsupplägget icke överföres till den nya inskrivningsboken. Finner den lokala inskrivningsmyndigheten vid den genomgång av inskrivningsböckerna som bör ske innan dessa överlämnas att ett upplägg innehåller endast sådana inteckningar eller andra inskrivningar som enligt vad för myndigheten är känt saknar betydelse, bör upplägget överföras till arkivband. De ytterligare åtgärder för utrensning av betydelselösa upplägg som kan behöva vidtagas torde sedermera böra ankomma på den centrala inskrivningsmyndigheten.

Övergången till den nya ordningen medför vissa kostnader för statsverket. Kommittén utgår därvid från att rådhusrätterna kommer att vara förstatlige när lagstiftningen träder i kraft. Dessa kostnader måste emellertid antagas bli av förhållandevis måttlig storlek. Kommittén har ansett sig ej kunna göra några beräkningar härvidlag.

Speciell motivering

Förslaget till lag om företagsinteckning

Allmänna bestämmelser

1 §.

Enligt det inledande stadgandet i denna paragraf må efter medgivande av företagare till säkerhet för fordran inteckning meddelas i hans näringsverksamhet enligt vad i denna lag sägs. Begreppet företagare avses här skola ha samma innebörd som begreppet näringsidkare; det omfattar alltså envar som driver näringsverksamhet. I författningar torde visserligen uttrycket näringsidkare vara vanligare än uttrycket företagare, men kommittén har av språkliga skäl ansett benämningen företagare vara att föredraga. Beträffande frågan vad som bör förstås med näringsverksamhet hänvisas till förarbetena till varumärkeslagen (se SOU 1958: 10 s. 212 f.).

Verksamheten utgör ramen för inteckningens omfattning. Inom denna ram växlar den egendom i vilken inteckningen gäller. Kommittén har funnit lämpligt att såsom föremål för inteckning anges själva näringsverksamheten, icke den till verksamheten knutna egendom som utgör det egentliga objektet för inteckningsrätten. Denna terminologi, som avviker från den hittills använda, medför praktiska fördelar. Inteckningsbeslut och gravationsbevis — som för närvarande förklaras avse den egendom som tillhör viss rörelse och är av beskaffenhet att kunna vara föremål för företagsinteckning — kan avfattas enklare. Även i lagtekniskt hänseende vinnas fördelar.

2 §.

I denna paragraf fastslås, att bokföringsskyldighet i regel skall vara villkor för företagsinteckning. Frågan vem som är bokföringsskyldig regleras i bokföringslagen.

Beträffande företagare som är fysisk person — enskild näringsidkare — innebär bestämmelsen att, om företagaren driver dels verksamhet som enligt bokföringslagen föranleder bokföringsskyldighet dels verksamhet som icke medför sådan skyldighet, inteckning får meddelas även i den icke bokföringspliktiga verksamheten; inteckning må t. o. m. fastställas att omfatta enbart denna. En begränsning till enbart bokföringspliktig verksamhet skulle nämligen icke vara väl förenlig med de föreslagna reglerna om individualisering av intecknad verksamhet och även i övrigt medföra nackdelar. Enligt dessa regler skall individualisering kunna ske utan angivande

av verksamhetens art. En ändring i fråga om arten blir då utan inverkan på inteckningsrätten. För att en viss verksamhet skall vara bokföringspliktig måste den emellertid tillhöra någon av de i bokföringslagen uppräknade verksamhetsarterna. Om inteckning begränsades till bokföringspliktig verksamhet, skulle en ändring i fråga om arten varigenom verksamheten upphörde att vara bokföringspliktig föranleda inteckningsrättens utlocknande. Vidare skulle — enär i vissa fall bokföringspliktig verksamhet måste vara av viss omfattning — en ändring i fråga om verksamhetens omfattning kunna få samma följd. — Även beträffande icke bokföringspliktig verksamhet tillgodoses i någon mån synpunkten att bokföring bör finnas som underlag för inteckningshavarens övervakning av den intecknade rörelsen. Enligt bokföringslagen behöver visserligen sådan verksamhet icke redovisas i den löpande bokföringen, men den egendom som hör till verksamheten måste, liksom all annan företagaren tillhörig egendom, upptagas i inventarium och balansräkning (se 7 och 8 §§ bokföringslagen).

Från kravet på bokföringsplikt såsom förutsättning för inteckning stadgas undantag i fråga om jordbruk, skogsbruk och djuruppfödning. Med jordbruk avses härvid jordbruk i egentlig bemärkelse, dvs. åkerbruk och vad därmed äger samband (jfr NJA II 1932 s. 222). På grund av uttryckligt stadgande räknas vidare som jordbruk även binäring till jordbruk. Bestämmelse om vad som skall hänföras till binäring har ansetts obehövlig. Det torde nämligen vara naturligt att i förevarande sammanhang tolka detta uttryck med stöd av 2 § bokföringslagen. Enligt nämnda lagrum är för binäring till jordbruk särskilt kännetecknande, att därmed avses tillgodogörande av alster och naturtillgångar från den fastighet där rörelsen drives. Detta anges i lagrummet såsom förutsättning för att rörelsen skall vara hänförlig till dylik binäring och därmed fritagen från bokföringstvång.

3 §.

Första stycket av denna paragraf innehåller huvudstadgandet om individualisering av den verksamhet som blir föremål för inteckning. Det föreskrives, att företagsinteckning skall, med iakttagande av vad i 2 § sägs, fastställas att omfatta all näringsverksamhet som företagaren vid varje tid utövar inom riket eller ock begränsas till verksamhet av viss art eller verksamhet inom en eller flera kommuner eller ett eller flera län.

Genom uttrycket "som företagaren vid varje tid utövar" klargöres att den i inteckningsbeslutet beskrivna verksamheten endast är en ram för inteckningen; inom den sålunda uppdragna ramen kan den faktiskt drivna verksamheten växla från tid till annan. Erinran härom skall göras i inteckningsbeslutet. Härigenom fästes uppmärksamheten på det förhållandet att, om företagaren sedermera startar eller förvärvar en ny rörelse som passar

in på beskrivningen i in-teckningsbeslutet, in-teckningen kommer att omfatta jämväl denna rörelse.

In-teckningens omfattning bestämmes, efter sökandens val, antingen enbart genom företagarens person eller också, förutom genom företagarens person, genom verksamhetens art eller lokalisering. Dessa möjligheter får även kombineras. Intet hindrar, att in-teckning fastställles att omfatta den verksamhet som företagaren utövar inom riket med undantag för verksamhet av viss art eller verksamhet inom viss kommun eller visst län. Vidare kan individualisering ske genom verksamhetens art i förening med lokalisering till kommun eller län. Så t. ex. kan en in-teckning avse den verksamhet av viss art som drives inom viss kommun. Ej heller möter hinder att vid lokalisering använda både kommun och län. — Med kommun avses primärkommun. Med län jämställles Stockholms stad.

För in-teckningssökanden kan det stundom vara vanskligt att avgöra, hur in-teckningens omfattning lämpligen bör bestämmas. Såsom framgår av den allmänna motiveringen är, då in-teckningen anses böra begränsas, lokalisering ofta att föredraga framför angivande av verksamhetens art. Under alla förhållanden bör tillses, att den organisatoriska enheten i sin helhet blir omfattad av in-teckningen. Om t. ex. handelsrörelse eller reparationsverksamhet drives i samband med industriell verksamhet, bör dessa verksamhetsgrenar hållas samman även i in-teckningshänseende. Samma synpunkt bör beaktas vid lokalisering. I det fall att olika led i en tillverkning är förlagda till skilda orter, måste tillses, att samtliga tillverkningsled faller inom det territoriella område varmed rörelsen kännetecknas. Ej sällan kan tvekan råda beträffande frågan var en viss rörelse skall anses utövad. Tydligen är detta spörsmål icke ägnat för behandling i lag. I tveksamma fall bör in-teckningen antingen icke begränsas i territoriellt hänseende eller det territoriella området bestämmas på sådant sätt, att verksamheten i sin helhet uppenbarligen faller inom detsamma.

Friheten att välja mellan olika möjligheter i fråga om individualisering inskränkes genom bestämmelsen i 2 §. Enligt denna får annan verksamhet än jordbruk, skogsbruk eller djuruppfödning in-tecknas endast om företagaren är bokföringsskyldig. Är företagaren icke bokföringsskyldig, måste alltså in-teckningen begränsas till verksamhet av nu angiven art. En erinran härom har upptagits i 3 § första stycket.

Regeln i 2 §, att som jordbruk räknas även binäring till jordbruk, gäller ej blott i fråga om undantag från kravet på bokföringsplikt utan även vid bestämmandet av in-tecknings omfattning. Har in-teckning fastställts i jordbruk, omfattar den även rörelse vilken företagaren driver som binäring till jordbruk, i den mån ej dylik rörelse uttryckligen undantagits i in-teckningsbeslutet. Att binäring inrymmes under beteckningen jordbruk medför å andra sidan, att dylik rörelse icke utan vidare faller in under annan verksamhetsbeteckning. Entydighet härvidlag är uppenbarligen nödvändig

för att olika inteckningar, som beviljats eller eventuellt kommer att beviljas på grund av samme företagares medgivande, skall kunna hållas isär. Om en inteckning begränsas exempelvis till kvarnrörelse, sågverksrörelse eller dylikt, omfattar inteckningen icke rörelse av angiven art vilken företagaren driver såsom binäring till jordbruk, med mindre detta särskilt anmärkts i inteckningsbeslutet. Rörelse som utgör binäring till jordbruk kan intecknas, även om jordbruket icke göres till föremål för inteckning.

Enligt andra stycket må inteckning även begränsas, då fråga är om verksamhet för alstrande av elektrisk energi medelst vattenkraft, till en eller flera fastigheter samt beträffande gruvdrift till verksamhet, som är att hänföra till ett eller flera utmål eller koncessionsområden. Dessa särskilda regler är avsedda att tillämpas i stället för de allmänna, om inteckningssökanden begär det. För deras tillämplighet förutsättes, att inteckningen begränsas till verksamhet av nyss angiven art.

Enligt 1 § FIF får förlagsinteckning ej beviljas i viss andel av förlagsegendomen. Detta förbud, som uppställts i förenklingssyfte, bör behållas i fråga om företagsinteckning. Det synes knappast finnas behov av att kunna inteckna andel i egendom, som ingår i rörelse. Önskemål om ändring av gällande rätt i förevarande hänseende har ej heller framkommit.

Ifrågavarande förbud torde kunna utläsas redan av första stycket. För tydlighetens skull stadgas emellertid i tredje stycket beträffande verksamhet som utövas av två eller flera gemensamt, att inteckning får omfatta endast verksamheten i dess helhet. Härigenom klargöres vidare, att sådan verksamhet skall i inteckningshänseende hållas skild från rörelse som någon av företagarna driver ensam eller tillsammans med någon eller några av de övriga eller med utomstående. Gemensamt utövad verksamhet skall således i inteckningsbeslutet kännetecknas dels genom företagarnas personer dels genom den omständigheten att den utövas gemensamt av dessa. Härjämte kan på vanligt sätt begränsning ske till bransch, till kommun osv.

För beviljande av inteckning i gemensamt utövad verksamhet fordras medgivande av alla företagarna. Sådan inteckning gäller i all den till verksamheten hänförliga egendom av beskaffenhet att kunna vara föremål för företagsinteckning som tillhör företagarna samfällt eller någon eller några av dem.

4 §.

I 4 § anges den egendom som är objekt för företagsinteckning.

Enligt första stycket gäller företagsinteckning i företagarens lösa egendom i den mån denna hör till den verksamhet inteckningen omfattar och är att hänföra till de egendomsarter som uppräknas i lagrummet. Egendomens territoriella belägenhet och besittningsförhållandena är däremot i och för sig utan betydelse.

Att egendomen skall vara "företagarens" innebär beträffande punkterna 1 och 2 att företagaren skall vara ägare, beträffande punkterna 3 och 4 att han skall vara rättighetshavare samt beträffande punkterna 5 och 6 att han skall vara borgenär. Har företagaren överlåtit ett föremål eller en rättighet som omfattas av företagsinteckning, häftar egendomen utan hinder därav för inteckningen, så länge den enligt därom gällande regler kan utmätas för hans gäld eller indragas i hans konkurs. Säkerhetsrättens reella innebörd är, att inteckningshavaren äger rätt att vid utmätning eller konkurs få betalning ur egendom vari inteckningen gäller (se 12 §). En förutsättning för att egendom skall kunna vara objekt för företagsinteckning måste följaktligen alltid vara, att egendomen är av beskaffenhet att kunna utmätas eller ingå i konkurs. Att i förevarande paragraf erinra härom har ansetts obehövt.

Såsom ägare anses även den som köpt egendom på avbetalningskontrakt med ägarförbehåll men ännu icke betalat hela köpeskillingen. Den rätt till egendomen som köparen förvärvat enligt kontraktet omfattas således av företagsinteckning. Det må i detta sammanhang framhållas, att ianspråktagande av köparrätt till avbetalningsgods i vissa fall kan stöta på svårigheter med hänsyn till att även säljarens intresse måste beaktas (se NJA 1952 s. 195).

Till intecknad rörelse räknas även sådan del av verksamheten som indirekt tjänar rörelsens ändamål. Härav följer, att inteckningen gäller även i egendom som är knuten till denna del, t. ex. inventarier i restauranger och fritidslokaler för personalen.

I allmänhet torde det ej vara svårt att avgöra, vilken egendom som hör till en viss företagsintecknad rörelse. Att gränsdragningsproblem kan uppkomma ligger dock i öppen dag. Sålunda förekommer, att inventarier, varor eller andra tillgångar som hör till viss rörelse kan hänföras även till annan verksamhet som företagaren utövar (jfr NJA 1953 s. 200). I synnerhet beträffande mindre företagare är det ej ovanligt att rörelsens inventarier är avsedda även för privatbruk. Med hänsyn till förhållandenas växlande natur synes dylika frågor icke vara ägnade att regleras i lag. Kommittén har därför ansett, att de liksom hittills bör överlämnas åt rättstillämpningen.

I punkt 1 upptages inventarier, varor och andra lösören. Från regeln att alla lösören är föremål för företagsinteckning har undantag gjorts för fartyg som kan intecknas och luftfartyg. Förslaget avviker på denna punkt från gällande rätt. Det motiveras av att egendom, för vilken finnes särskilt inteckningsinstitut, icke bör kunna vara objekt jämväl för företagsinteckning. Med luftfartyg har likställts intecknade reservdelar till luftfartyg.

Det ifrågavarande undantaget berör icke fartyg eller luftfartyg innan det kan anses färdigställt. Enligt vad kommittén inhämtat kommer sjölagskommittén att upptaga frågan om möjligheten att för kreditändamål bereda säkerhet i fartyg under byggnad. Skulle dylik lagstiftning komma

till stånd, bör övervägas att från företagsinteckning undantaga även sådant fartyg.

Punkt 2 avser byggnad eller därmed jämförlig anläggning, som icke är tillbehör till tomträtt eller vattenfallsrätt. Uttryckligt undantag har icke gjorts för byggnad eller anläggning, som utgör tillbehör till åborätt enligt lagen den 4 juni 1926 om upplåtelse under åborätt av viss jord. Dylik åborätt saknar praktisk betydelse; den förekommer blott i några enstaka fall.¹ Som exempel på anläggningar, som avses med förevarande stadgande, må nämnas — förutom hus — siloanläggningar, stenkrossar, kranar och pumpverk.

Vidare uppräknas under punkt 3 hyresrätt, bostadsrätt, arrenderätt, rättighet, som avses i 1 kap. 7 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom, samt gruvegendom. Medtagandet av samtliga rättigheter, som avses i angivna lagrum — och således även rättighet att jaga eller fiska — har skett för att förenkla lagtexten.

I punkt 4 upptages rättighet av immateriell art. Här åsyftas, förutom patent och upphovsrätt vilka särskilt nämnes, bl. a. sådana rättigheter som avses i 1899 års lag om skydd för vissa mönster och modeller, varumärkeslagen samt lagen om rätt till fotografisk bild. Påpekas bör, att under benämningen rättighet av immateriell art innefattas även rättigheter som grundas på partiell överlåtelse eller upplåtelse (förlagsrätt eller licens) eller som ännu ej formellt etablerats, t. ex. rätt till uppfinning för vilken patent icke blivit meddelat. Såsom framgår av den allmänna motiveringen är immateriella rättigheter i åtskilliga fall undandragna utmätning och konkurs.

Under punkterna 5 och 6 uppräknas slutligen vissa fordringar, nämligen dels fordran å vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom, som avses under punkterna 1—4, dels fordran å ersättning i anledning av att sådan egendom skadats eller gått förlorad, dels fordran å vederlag för utförande av tjänst. Alla dessa fordringar kan avse jämväl annat vederlag än pengar. Med fordran på vederlag för överlåtten egendom bör jämföras fordran på betalning för leverans av elektrisk kraft.

Från bankhåll har uttalats, att förmånsrätten borde gälla ej blott i utestående köpeskillning för försåld egendom utan även i den influtna köpeskillningen i den mån medlen hölles avskilda enligt lagen den 5 maj 1944 om redovisningsmedel. Att förmånsrätten sålunda omfattade influtna medel skulle vara av särskild betydelse när intecknad rörelse avvecklades utan konkurs. Kommittén har emellertid funnit sig ej böra föreslå en regel av dylikt innehåll. Förevarande fråga är en del av spörsmålet, under vilka förutsättningar förmånsrätt bör kunna åtnjutas i substitut för egendom

¹ Vid en undersökning, som gjordes år 1961 i samband med kammarkollegiets yttrande över lagberedningens förslag till jordabalk, påträffades blott tre åborätter enligt 1926 års lag.

vari förmånsrätten ursprungligen gällde. Den bör därför lösas i ett större sammanhang. Kommittén vill därjämte hänvisa till att enligt rättspraxis förmånsrätt i vissa fall ansetts gälla i substitut när medlen hållits skilda från gäldenärens övriga tillgångar (jfr NJA 1956 s. 562 och 1959 s. 128).¹

Beträffande fordran på ersättning för skada eller förlust åsyftas ersättning i anledning av att sakobjekt som anges under punkterna 1—3 skadats eller gått förlorat. Därjämte avses sådana fall då rättighet som anges under punkterna 3 och 4 gått förlorad (se exempelvis 1 § sista stycket lagen om expropriation och 17 § förordningen angående patent). I vidare mån än nu sagts omfattar inteckning ej fordran på ersättning i anledning av skada eller förlust. Inteckning gäller således icke i fordran på ersättning för t. ex. patentintrång eller intrång i varumärkesrättighet. Innebörden är alltså, att inteckning omfattar fordran på ersättning i anledning av att egendom som avses under 1 eller 2 eller som är att hänföra till gruvegendom skadats eller att egendom som avses under 1—4 gått förlorad. Lagtexten har emellertid ansetts kunna avfattas på sätt som föreslagits.

Såsom förut framhållits bör egendom, som företagaren lätt kan pantsätta, icke vara objekt för företagsinteckning. I enlighet härmed har bland inteckningsobjekten icke medtagits fordringar, som grundar sig på växel, löpande skuldebrev eller liknande handling. Detta utesluter emellertid icke, att en dylik fordran i vissa fall kan vara föremål för inteckning. Har t. ex. köpare av intecknad egendom accepterat en växel på köpeskillingen och överlämnat accepten till företagaren, kommer växelfordringen såsom avseende köpeskillingen i regel att omfattas av inteckningen. Kontrahenterna kan nämligen icke antagas ha avsett, att växelfordringen skall betraktas som en självständig fordran vilken ersätter köpeskillingsfordringen och utgör likvid för denna; köpeskillingsfordringen är att anse som betald, först när växeln blivit inlöst av köparen. Om köparen i stället överlämnar en av tredje man accepterad växel, får denna anses utgöra betalning för köpeskillingsfordringen; en dylik växel omfattas således icke av inteckningen.²

Överlåtes intecknad verksamhet, skall inteckningen gälla i överlåtarens fordran å vederlag, i vad detta avser egendom som besvärades av inteckningen. Eftersom det kan vålla tvekan, huruvida en sådan fordran kan anses "höra till" den verksamhet inteckningen omfattar, har en uttrycklig bestämmelse härom intagits i andra stycket. Något motsvarande stadgande har ej funnits behövt för de fall då intecknad verksamhet upplåtes ("ut-renderas"). Inteckningen måste anses gälla, förutom i den upplåtna

¹ Vissa frågor rörande avveckling av förlagsintecknad rörelse utan konkurs har behandlats av bankjuristen Erik Burling i SvJT 1957 s. 204. De problem som påpekats av författaren gäller icke enbart förmånsrätt på grund av förlagsinteckning utan är av allmänt konkursrättslig karaktär. De torde komma att uppmärksammas vid den påbörjade översynen av konkurslagstiftningen.

² Jfr Lögdberg, Studier över förlagsinteckningsinstitutet, s. 217.

egendomen, i vederlaget för upplåtelsen, i den mån detta faller in under punkt 5 i första stycket.

Förslaget bygger liksom FIF på den s. k. allt eller intet-principen. Denna innebär, att in-teckning skall gälla i all den egendom av beskaffenhet att kunna vara föremål för in-teckning som tillhör företagaren och ingår i den in-tecknade verksamheten. Företagsin-teckning kan således icke beviljas blott i vissa föremål eller rättigheter och ej heller i egendom av visst slag. Visserligen kan tänkas, att en företagare skulle vilja in-teckna inventarier och andra anläggningstillgångar för sig samt omsättningstillgångar för sig i ändamål att utnyttja de båda tillgångsposterna för skilda slag av kredit, nämligen för långfristig respektive kortfristig sådan. Med hänsyn framförallt till svårigheten att åstadkomma en klar gränsdragning mellan de bägge slagen av tillgångar har möjlighet till dylik uppdelning ansetts icke böra införas.

I anslutning till förevarande paragraf vill kommittén behandla vissa frågor angående upphörande av den rätt som grundas på företagsin-teckning.

Av in-teckningsinstitutets allmänna konstruktion följer, att en företagsin-teckning i princip behåller sin verkan till dess in-teckningen dödas. Eftersom in-teckningens föremål är en "flytande" egendoms massa, bör den omständigheten, att det till följd av rörelsens nedläggande eller av annan orsak under längre eller kortare tid icke finnes egendom vari in-teckningen kan gälla, ej inverka på in-teckningens bestånd; i den mån sådan egendom framdeles åter kommer att finnas, blir den omfattad av in-teckningen.

Att företagsin-teckning upphör att besvära egendom, som icke längre tillhör företagaren, framgår av förevarande paragraf. Det har ansetts lämpligt att i sista stycket av paragrafen erinra om bestämmelserna i 16—19 §§, enligt vilka in-teckning i vissa fall gäller i egendom som tillhör annan än den som medgivit in-teckningen. Om egendom som kommit att omfattas av företagsin-teckning förlorar sin egenskap av lös egendom eller icke längre kan hänföras till någon av de egendomsarter som angivits under punkterna 1—6, blir egendomen fri från in-teckningen. Detta följer likaledes av bestämmelserna i denna paragraf.

Om in-tecknad verksamhet nedlägges, upphör in-teckningen icke utan vidare att besvära den egendom som finns kvar i företagarens ägo.¹ Visserligen utgöres objektet för företagsin-teckning av ett egendomskollektiv, kännetecknat bl. a. genom sin anknytning till viss verksamhet. Emellertid får detta icke fattas så, att det under alla förhållanden måste vara fråga om en verksamhet som fortfarande består. Även sedan verksamheten upphört, kan anknytningen till denna duga som kännetecken. Kravet på anknytning till viss verksamhet har uppställts i syfte att särskilja det in-

¹ Jfr NJA 1963 s. 129.

tecknade kollektivet från egendom, som hör till annan av samme företagare driven rörelse, och från egendom, som är avsedd uteslutande för dennes privata bruk eller för därmed jämförlig användning. Så länge det är möjligt att, fastän verksamheten upphört, identifiera viss egendom såsom tillhörande det kollektiv som avsetts med inteckningen, bör inteckningen anses gälla i denna egendom. I enlighet härmed torde inteckningsrätten som regel komma att bestå i egendom varom nu är fråga till dess denna överförs till annan rörelse som företagaren driver eller tagits i anspråk för ändamål som icke är hänförligt till näringsverksamhet.

I det fall då exempelvis en industriidkare hyr ut vissa av rörelsens inventarier till en annan företagare inom samma bransch under sådana förhållanden att han ej därigenom kan anses driva uthyrningsrörelse, måste egendomen alltjämt anses höra till den industriella rörelsen och följaktligen omfattas av däri meddelade inteckningar. Att egendomen användes i annans rörelse bör nämligen ej i och för sig medföra att den förlorar sin anknytning till den rörelse varifrån den härrör. Detta följer av att kravet på anknytning till viss verksamhet uteslutande har till ändamål att avgränsa det tecknade kollektivet från annan egendom som tillhör samme företagare.

Om en rörelse som omfattas av företagsinteckning så förändras att den icke längre passar in på beskrivningen i inteckningsbeslutet, upphör inteckningen att besvara den egendom som är knuten till denna rörelse. Att inteckningen som sådan fortfarande gäller framgår av vad förut anförts.

5 §.

Enligt 3 § skall företagsinteckning, efter inteckningssökandens val, fastställas att omfatta all näringsverksamhet, som företagaren utövar inom riket, eller ock begränsas på något av de sätt som anvisas i lagrummet. Denna frihet att bestämma intecknings omfattning bör emellertid få gälla oinskränkt endast när fråga är om en enda inteckning i företagarens verksamhet. Till främjande av enkelhet och reda i inteckningsförhållandena samt till förebyggande av komplikationer i händelse av utmätning eller konkurs bör den principen gälla, att företagsinteckningar skall ha antingen samma föremål eller helt skilda föremål. Två inteckningar bör alltså icke med avseende å objektet kunna sammanfalla blott delvis. Har exempelvis någon inteckning redan beviljats, krävs således för bifall till ny ansökan om inteckning, att denna till sin omfattning anpassats efter den beviljade. Den sökta inteckningen får under alla förhållanden beviljas, om den har samma omfattning som den redan meddelade; båda kan omfatta all företagarens verksamhet eller vara begränsade på samma sätt. Har den sökta inteckningen icke samma omfattning som den beviljade, måste för bifall till ansökningen fordras dels att den beviljade inteckningen fastställts med begränsning till viss verksamhet, dels att den sökta inteckningen be-

gränsats på sådant sätt att den ena inteckningen icke i någon situation kan komma att avse verksamhet som omfattas av den andra. Härvid bör observeras, att en företagsinteckning omfattar icke endast verksamhet som företagaren driver när inteckningen meddelas utan även verksamhet som han sedermera kan komma att utöva.

Det anförda åskådliggöres här med några exempel. Antag att en företagsinteckning omfattar all den näringsverksamhet som en viss företagare utövar inom riket. Därefter sökes på grund av hans medgivande ny inteckning med yrkande att denna skall begränsas till verksamhet inom en viss kommun X. Den sökta inteckningen får icke beviljas. Om företagaren driver dels en rörelse inom kommunen X dels en rörelse inom en annan kommun, gäller den redan beviljade inteckningen i båda rörelserna, medan den sökta inteckningen avser blott rörelsen i X. Om inteckningsansökningen beviljades, skulle således två inteckningar komma att delvis sammanfalla med avseende å objektet. Förhållandet kan bli likartat, även om företagaren, när ansökningen göres, driver verksamhet endast inom X. Möjlighet finns ju, att han sedermera startar en rörelse även inom en annan kommun.

I övrigt må hänvisas till följande tablå, där de vågräta raderna A, B och C betecknar tre skilda verksamhetsarter samt de lodräta raderna X, Y och Z utmärker tre olika kommuner, medan r betecknar rörelser som en företagare antages utöva inom A och C samt X och Y.

	X	Y	Z
A	r		
B			
C	r	r	

Har inteckning fastställts att omfatta den verksamhet som drives inom verksamhetsarten A, bör inteckning icke kunna meddelas att omfatta den verksamhet som utövas inom X kommun. Om så skedde, skulle de båda inteckningsenheterna (vågräta raden A och lodräta raden X) komma att delvis sammanfalla i AX, vilket strider mot förut angivna principer; rörelsen i AX skulle komma att omfattas av båda inteckningarna men rörelsen i CX endast av den ena. Har inteckning fastställts att omfatta verksamhetsarten A, får inteckning ej heller meddelas med avseende å verksamhet i Y kommun, enär två inteckningsenheter (vågräta raden A och lodräta raden Y) skulle sammanfalla i AY. I detta fall skulle visserligen icke omedelbart uppstå någon olägenhet motsvarande den nyss nämnda, eftersom rörelse icke förekommer i AY. Startar företagaren sedermera verksamhet i AY, blir emellertid situationen likartad med förhållandet i det förra fallet.

— Har verksamhetsgrenen A intecknats, möter ej hinder att inteckna även verksamhet inom X kommun såframt undantag göres för verksamhet inom A; härigenom kommer rutan AX att ingå endast i den ena av de båda inteckningsenheterna. På motsvarande sätt kan även eljest en ruta som skulle bli gemensam för två inteckningsenheter undantagas från den ena av dem.

De anförda exemplen har för enkelhetens skull avsett det fallet att, när inteckning sökes, endast *en* äldre inteckning finnes. Förekommer flera tidigare beviljade eller sökta inteckningar, måste den nya inteckningen till sin omfattning anpassas efter envar av de övriga på sätt som framgår av vad förut sagts. Sökes två eller flera inteckningar samtidigt och sammanfaller de delvis med varandra, får ingen av dem beviljas.

På grund av vad sålunda anförts här i 5 § stadgats att företagsinteckning icke må fastställas så, att den till omfattningen avviker från annan på grund av företagarens medgivande beviljad eller sökt inteckning med mindre den är begränsad till verksamhet som ej omfattas av denna. Enligt 11 § skall inteckningsansökan omedelbart avslås, om den sökta inteckningen har annan omfattning än i 5 § sägs.

Motsvarande problem angående partiell dödning av inteckning behandlas i 24 §.

6 §.

Gemensamma inteckningar, dvs. inteckningar som till säkerhet för en och samma fordran meddelats med avseende å flera rörelser, har icke behandlats i FIF. I praxis har fastslagits, att dylika inteckningar icke får beviljas när rörelserna har skilda utövare (NJA 1960 s. 518). Driver en företagare rörelser inom skilda kommuner, föreligger ej hinder mot gemensam inteckning i rörelserna. Viss tvekan råder huru i dylikt fall rörelserna svarar i förhållande till varandra.

Med de av kommittén föreslagna reglerna om verksamhetens individualisering är den verksamhet som omfattas av en företagsinteckning alltid att i inteckningshänseende betrakta såsom en enda rörelse, dvs. som en inteckningsenhet. Det kan därför icke bli fråga om gemensam inteckning i flera, av en och samma person drivna rörelser.

I överensstämmelse med gällande rätt stadgar förevarande paragraf förbud mot gemensam inteckning i rörelser, som utövas av skilda företagare. Detta förbud förestavas av skäl liknande dem som uppbär regeln i 5 §, nämligen att enkla och överskådliga inteckningsförhållanden bör eftersträvas. Visserligen skulle det i en del fall vara till fördel, om skilda företagens rörelser kunde intecknas gemensamt. Sålunda kan en gemensam inteckning i den verksamhet som drives av samtliga bolag inom en koncern tänkas erbjuda större säkerhet än flera särinteckningar — tillsammans representerande motsvarande belopp — i de skilda koncernbolagens

rörelser. Detta gäller särskilt, om bolagen verkar inom samma bransch och egendom således förhållandevis lätt kan överföras från ett av dem till ett annat. Ändamålet med en gemensam inteckning torde emellertid väsentligen kunna vinnas genom användande av särinteckningar i de olika rörelserna såsom säkerhet för en och samma omslagsrevers. En förutsättning är härvid att beloppet av varje särinteckning är så högt att inteckningshavaren kan uttaga sin fordran i dess helhet eller till huvudsaklig del ur vilken som helst av de intecknade rörelserna. En sådan utväg är visserligen icke utan sina nackdelar — bl. a. uppkommer högre stämpelkostnad — men dessa är ej så betydande att gemensamma inteckningar i skilda företagares rörelser bör tillåtas.

7 §.

Denna bestämmelse ansluter nära till stadgande i 8 kap. 4 § i lagberedningens förslag till jordabalk.

8 §.

Förevarande stadgande motsvarar 1 § sista stycket FIF.

Av inteckningsmedgivandet måste tydligt framgå, vilken verksamhet inteckningen skall omfatta. Verksamheten skall härvid beskrivas enligt individualiseringsreglerna i 3 §. Föreskrift härom har ansetts obehövlig.

9 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen.

10 §.

Detta lagrum innehåller vissa bestämmelser om de handlingar som skall företes vid ansökan om inteckning. Föreskrifter i ämnet finns nu i 3 § FIF.

Enligt FIF skall, när förlagsinteckning sökes, fordringshandlingen vara åtföljd av intyg, utfärdat i Stockholm av poliskammaren och i övriga delar av riket av magistrat eller landsfiskal, att förlagstagaren utövar den uppgivna rörelsen samt att denna är av den art och drives i den omfattning som i 1 § FIF sägs. Kommittén anser, att kravet på dylikt s. k. driftsbevis icke bör efterges. Att den som medgivit den sökta inteckningen utövar sådan verksamhet som inteckningen avses skola omfatta är en grundförutsättning för bifall till ansökningsen och bör styrkas genom intyg av myndighet. För uppgiften att utfärda driftsbevis har kommittén övervägt att föreslå länsstyrelsen. Emellertid torde polismyndigheten äga bättre kännedom om de lokala förhållandena och lättare kunna utföra den undersökning eller kontroll som kan behöva företagas på platsen där rörelsen drives. Härtill kommer, att det för allmänheten är en fördel att kunna vända sig till en myndighet i orten. Anmärkas må, att även stadsdomstolsutred-

ningen i sitt år 1961 avgivna betänkande "Underrätterna" (SOU 1961: 6 s. 160 f.) föreslagit att driftsbevis skall utfärdas av polismyndighet. I överensstämmelse med vad nu anförts stadgas i andra stycket av förevarande paragraf att i ärendet skall inges intyg av polismyndighet att den som medgivit inteckningen driver näringsverksamhet inom riket eller, om medgivandet avser viss verksamhet, att han utövar verksamhet som sålunda avses. Dock bör intyg icke fordras om förhållande som är känt för inskrivningsdomaren. En erinran härom har intagits i lagen. — Är sökt inteckning begränsad till verksamhet inom två eller flera branscher, behöver driftsbeviset blott avse verksamhet inom någon av dessa. Vad nu sagts om bransch gäller även kommun och län.

Enligt förslaget är bokföringsplikt i regel förutsättning för beviljande av företagsinteckning. Med hänsyn härtill har i tredje stycket föreskrivits, att utredning för bedömning av om företagaren är bokföringsskyldig skall förebringas i den mån så erfordras. Enligt 1 § bokföringslagen åligger sådan skyldighet bl. a. aktiebolag, bolag som blivit infört i handelsregistret och förening som blivit hos länsstyrelse införd i föreningsregister. Om företagaren är dylikt subjekt behövs alltså icke särskild utredning i förevarande hänseende. Är företagaren enskild näringsidkare, torde däremot i regel sådan utredning erfordras. Härvid bör godtagas intyg exempelvis av auktoriserad revisor eller av person, som handelskammare eller företagsammanslutning utsett för ifrågavarande uppgift. Likaså bör intyg av annan trovärdig person kunna godtagas, om intyget innehåller uppgifter om rörelsens art, antalet anställda eller andra förhållanden av vilka kan slutas att bokföringsskyldighet föreligger. Kommittén vill dock här framhålla, att det ofta kan vara lämpligt att intaga ifrågavarande uppgifter i driftsbeviset.

Enligt FIF skall vid ansökan om förlagsinteckning, i fall då jämlikt särskilda författningar anmälan hos ämbetsmyndighet eller tillstånd av sådan myndighet fordras för rörelsens drivande, inges bevis att anmälan skett eller tillstånd meddelats. Sålunda har sökanden att förete bevis om registrering av firma samt bevis att anmälningsskyldighet enligt näringslagstiftningen blivit fullgjord eller att tillstånd givits till den näringsutövning varom fråga är. I sista stycket av förevarande paragraf har upptagits en motsvarighet till nämnda stadgande såvitt gäller bevis om firmaregistrering. Såsom framhållits i den allmänna motiveringen bör firma alltid antecknas i inskrivningsboken och anmärkas i beslut om inteckning och i gravationsbevis. Däremot innehåller förevarande lagförslag ej motsvarighet till stadgandet i övrigt. Enligt kommitténs mening saknas nämligen anledning att anordna kontroll i inteckningsärende att föreskrifter i näringslagstiftningen blivit iakttagna. I detta sammanhang bör nämnas, att förslaget ej innehåller motsvarighet till bestämmelserna i 3 § lagen om inteckning i jordbruksinventarier att, då inteckning sökes fordringshandlingen skall vara åtföljd av uppgift rörande storleken av det gäldenären tillhöriga, för jordbruket

avsedda inventariebeståndet. Erfarenheten har visat, att dylik uppgift icke fyller något ändamål.

Enligt vad som anförts i den allmänna motiveringen bör det, när företagaren är fysisk person eller dödsbo, åligga inteckningssökanden att i ärendet förete styrkt uppgift om folkbokföringsnummer. Bestämmelse härom finns i sista stycket. Folkbokföringsnummer kan styrkas genom uppvisande av debetsedel, försäkringsbesked, åldersbetyg m. m.

För det fall att föreskrifterna i 10 § ej iakttages meddelas bestämmelser i 11 §.

11 §.

I 11 § uppräknas under fem olika punkter de viktigaste av de fall då inteckningsansökan skall omedelbart avslås.

Uppenbart är, att ansökan bör omedelbart avslås om den strider mot bestämmelserna i 2 § om bokföringsplikt såsom förutsättning för meddelande av inteckning, i 6 § om gemensamma inteckningar eller i 7 § om beskaffenheten av den fordran för vilken inteckning får beviljas eller om den sökta inteckningen har annan omfattning än i 3 eller 5 § sägs eller om de i 8 § upptagna formföreskrifterna rörande inteckningsmedgivandet eller föreskriften i 10 § angående ingivande av fordringshandlingen icke iakttagits.

Likasa bör avslagsbeslut omedelbart meddelas, om sökanden icke iakttagit bestämmelserna i 10 § angående skyldighet att inge bevis om firmaregistrering eller folkbokföringsnummer. Uppgifter härom erfordras nämligen för identifieringen.

Bestämmelserna under punkterna 1 och 2 har avfattats i enlighet med vad sålunda anförts.

Bakgrunden till bestämmelsen i punkt 3 är, att företagsinteckning medför förmånsrätt framför utmätning (se handelsbalken 17 kap. 7 och 8 §§). Det måste därför förhindras att en borgenär, som för sin fordran vunnit utmätning av egendom ingående i gäldenärens rörelse, får sina utsikter till betalning ur egendomen minskade eller omintetgjorda genom en senare eller samtidigt sökt företagsinteckning. I enlighet härmed stadgas i 26 § första stycket, att företagsinteckning ej gäller i utmätt egendom om utmätningen skedde före den dag inteckningen söktes eller samma dag ansökan gjordes. Förevarande bestämmelse syftar till att förhindra att inteckning beviljas i sådana fall, då inteckningen enligt 26 § första stycket skulle bli utan verkan. Sålunda skall avslagsbeslut meddelas, om det upplyses att före den dag inteckningen sökes eller samma dag ansökan göres egendom, som skulle komma att besväras av inteckningen, tagits i mät och det ej visas att utmätningen upphört att gälla. Förebild till bestämmelsen, som saknar motsvarighet i FIF, finns bl. a. i 9 § lagen om inteckning i fartyg samt 5 § lagen om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

Enligt punkt 4 föreligger avslagsanledning, om den som medgivit inteckningen eller, då inteckningen medgivits av två eller flera, någon av dem är i konkurs eller försättes i konkurs samma dag som ansökningen om inteckning göres. Motsvarande bestämmelse förekommer ej i fråga om förlagsinteckning men däremot beträffande inteckningar av andra slag (se t. ex. 15 § inteckningsförordningen och 10 § lagen om inteckning i fartyg). Enligt 26 § andra stycket är inteckning, som meddelats i strid mot vad i 11 § fjärde punkten stadgas, utan verkan.

Under femte punkten har, efter mönster av 30 kap. 2 § i lagberedningens förslag till jordabalk (jfr 26 kap. 1 § i jordabalksutredningens förslag), stadgats, att inteckningsansökan skall avslås, om det är uppenbart att inteckningsmedgivandet av annan grund än ovan sagts är ogiltigt. Exempel på ogiltighetsanledning, som faller under femte punkten, är att inteckningsmedgivandet icke underskrivits av behörig firmatecknare.

Iakttages icke föreskrifterna i 10 § om skyldighet att inge driftsbevis och förebringa utredning angående bokföringsplikt, hör enligt kommitténs mening inteckningsansökningen ej omedelbart avslås. Ärendet bör i dylikt fall uppskjutas. Bestämmelser om uppskov meddelas i andra stycket av förevarande paragraf. De har avfattats med ledning av 27 kap. 15 § i lagberedningens förslag till jordabalk (jfr 23 kap. 15 § i jordabalksutredningens förslag).

12 §.

Paragrafen innehåller huvudstadgandet om företagsintecknings rättsverkan. Detta stadgande ersätter bestämmelse i 17 kap. 7 § andra stycket handelsbalken. Det har avfattats delvis efter mönster av 8 kap. 9 § i lagberedningens förslag till jordabalk. Sålunda fastslås att inteckning skall medföra förmånsrätt icke blott såsom för närvarande i konkurs utan även vid utmätning. Förmånsrätt vid utmätning äger rum, vare sig inteckningshavaren själv fått utmätning för sin fordran eller icke. Vidare har, i syfte att nå överensstämmelse med fastighetspanträtten, den tid före utmätningen eller konkursansökningen för vilken ränta får utgå med förmånsrätt bestämts till två år. För närvarande är motsvarande tid tre år.

13 §.

Gällande regel i 17 kap. 7 § andra stycket handelsbalken om företrädet mellan förlagsinteckningar inbördes föreslås överflyttad till lagen om företagsinteckning. Regeln har upptagits i förevarande paragraf. Enligt lagberedningens förslag till jordabalk skall motsvarande spörsmål i fråga om panträtt i fastighet regleras i jordabalken och icke såsom för närvarande är fallet i handelsbalken (se 24 kap. 3 § och 9 § andra stycket i nämnda förslag ävensom lagberedningens förslag till ändrad lydelse av 17 kap. 9 §

handelsbalken; jfr jordabalksutredningens förslag till jordabalk 21 kap. 3 § och 9 § andra stycket).

14 §.

I 14 § föreskrives att vid meddelande av in-teckning, vilken sökts samma dag som annan in-teckning, in-teckningen skall, om sökanden begär det, förklaras gälla efter den andra. Vidare stadgas att in-teckning, som sättes efter annan, skall gälla också efter in-teckning med lika förmånsrätt som den andra in-teckningen, även om det ej angivits i beslutet. Förebild till dessa bestämmelser, som saknar motsvarighet i FIF, har hämtats från 30 kap. 9 § i lagberedningens förslag till jordabalk (jfr 26 kap. 8 § i jordabalksutredningens förslag).

15 §.

Enligt 10 § FIF kan en in-tecknad förlagsförbindelse, som är in-löst av företagaren eller eljest åter kommit i hans hand och som fortfarande är gällande, belånas på nytt och medför då samma rätt som tidigare. Likaså kan enligt rättspraxis ett s. k. överhypotek på motsvarande sätt belånas och medföra in-teckningsrätt (NJA 1957 s. 495). Bestämmelse saknas för det fall, att en in-teckning ligger obelånad hos företagaren när denne försättes i konkurs eller då är belånad endast till en del. Den allmänna uppfattningen är, att förmånsrätten i dylikt fall tillkommer efterföljande in-teckningshavare och icke konkursboet. Ägarhypotek förekommer alltså icke.

Kommittén har övervägt att föreslå regler om ägarhypotek. Sådana regler skulle på förevarande område innebära, att företagaren själv respektive hans oprioriterade borgenärer — i stället för efterföljande in-teckningshavare — äger tillgodogöra sig in-teckning i den mån denna är obelånad. Vissa principiella skäl kan åberopas för ägarhypotek. Vidare skulle en anknytning på denna punkt till fastighetsin-teckningsrätten innebära fördel från rättssystematisk synpunkt. Emellertid skulle ägarhypotek vid företagsin-teckning sannolikt få liten reell betydelse men förorsaka besvär därigenom att banker och andra kreditinrättningar, som avser att lämna kredit mot sekundär in-teckning, kan väntas komma att regelmässigt kräva pantförskrivning även av eventuellt uppkommande ägarhypotek å framförliggande in-teckningar. Vidare förutsätter ägarhypotek tämligen vidlyftiga lagbestämmelser och åtskilliga följdändringar bl. a. i utskökningslagen. Kommittén anser därför, att hittillsvarande ordning bör bestå.

På grund av vad sålunda anförts har i förevarande paragraf föreskrivits att, om in-tecknad fordringshandling kommit i företagarens hand, handlingen må, om in-teckningen ännu är gällande, ånyo utgivias med oförändrad in-teckningsrätt.

16 §.

FIF besvarar icke frågan vilken inverkan företagarens död har på in-teck-

ningsrätten. Frågan har ej heller lösts genom rättspraxis. Inom litteraturen antages inteckningsrätten bestå i dödsboets egendom, åtminstone under viss tid.

Kommittén har ansett, att frågan bör regleras i lag. I 16 § förordas nu ett stadgande att, om företagaren dör, inteckningen utan hinder därav gäller i dödsboets egendom. Att inteckningsrätten icke utslocknar i och med dödsfallet är av vikt för inteckningshavarens säkerhet.

Enligt kommitténs förslag skall intecknad rörelse alltid individualiseras genom företagarens person. Härav följer, att inteckningsrätten i princip upphör att gälla i rörelsen, om denna övergår till ny innehavare. Den nu förordade regeln utgör härvid ett undantag. Den kan sägas innebära, att verksamhet, som utövats av den avlidne, och verksamhet, som utövas av dödsboet, i inteckningshänseende betraktas såsom en och samma rörelse. Undantaget möjliggöres bl. a. av att den avlidnes namn ingår i benämningen på dödsboet. I gravationsbevis avseende ett dödsbos verksamhet kan inskrivningsdomaren sålunda med ledning av uppgifterna i inskrivningsboken om företagarnas namn och folkbokföringsnummer medtaga inteckningar, som meddelats efter medgivande av den döde. Särskild anmälan om dödsfallet erfordras icke för en dylik åtgärd. Förhållandet är således här ett annat än t. ex. i det fall att en intecknad rörelse genom överlåtelse övergår till ny innehavare. En regel, enligt vilken inteckningsrätten består i en rörelse efter det rörelsen överlåtits, skulle förutsätta särskilda anordningar för att bringa överlåtelsen till inskrivningsdomarens kännedom. Vidare må framhållas, att kollision mellan inteckningar, som meddelats på grund av den dödes medgivande, och inteckningar, som beviljats efter medgivande av dödsboet, icke kan uppkomma. Däremot skulle risk för inteckningskollision föreligga i överlåtelsefallet.

Bestämmelsen i 16 § är begränsad till dödsboets egendom. I efterlevande makes, arvinges eller testamentstagares hand häftar sålunda egendomen icke för inteckningen. Om bodelning eller arvskifte skett eller om egendomen utgivits på grund av testamente, kan den emellertid bringas att återgå till boet, t. ex. genom att boet på ansökan av inteckningshavaren eller annan försättes i konkurs. I boet får inteckningsrätten göras gällande utan tidsbegränsning.

Avlider företagare vars verksamhet är intecknad, kan vara lämpligt att inskrivningsdomaren, när han får kännedom om dödsfallet, gör anteckning därom i inskrivningsboken.

17 §.

De bestämmelser som avser att skydda inteckningshavaren i det fall att intecknad verksamhet överlåtes har sammanförts under denna paragraf.

Dessa bestämmelser är tillämpliga även när en del av den intecknade verksamheten överlåtes, t. ex. viss rörelsegren eller verksamheten vid en

filial eller den verksamhet som drivs på viss ort. De bör vidare kunna tillämpas exempelvis då en rörelses tillgångar, såsom ett led i en branschändring, helt eller till väsentlig del överlåtes till annan rörelseidkare men överlåtelsen ej omfattar företaget såsom organisation. Att i lag ange närmare riktlinjer angående vad som bör förstås med överlåtelse av verksamhet synes med hänsyn till de skiftande förhållandena knappast vara möjligt.

I första stycket stadgas att, om verksamhet som omfattas av företagsinteckning överlåtes och egendom som besväras av inteckningen ingår i överlåtelsen, egendomen skall i förvärvarens hand häfta för inteckningen. Detta innebär, att den betalnings- och förmånsrätt som inteckningen medför består i de överlåtna föremålen och rättigheterna endast så länge dessa tillhör förvärvaren. Om förvärvaren överlåter sådan egendom eller om denna skadas eller går förlorad, gäller inteckningen, enligt vad som vidare stadgas, i honom tillkommande fordran å vederlag eller ersättning. Inteckningshavaren kan göra gällande sin rätt mot förvärvaren genom att väcka talan mot denne med yrkande, att den intecknade fordringen fastställs till betalning ur egendom som sålunda besväras av inteckningen. Egendomen bör därvid anges på sådant sätt att den kan identifieras bland förvärvarens övriga tillgångar. Bifalles yrkandet, kan betalningsanspråket därefter fullföljas genom utmätning. Även kvarstad eller skingringsförbud kan ifrågakomma. Eftersom inteckningshavaren icke har personlig fordran gentemot förvärvaren, torde han däremot ej kunna få denne försatt i konkurs. — I första stycket har vidare föreskrivits, att inteckningen äger företräde till betalning framför företagsinteckningar, som meddelats på grund av förvärvarens medgivande. Möjlighet att ändra denna företrädesordning genom särskild inskrivningsåtgärd har icke upptagits i förslaget. Behov av dylik ändring torde knappast uppkomma.

Enligt andra stycket preskriberas inteckningshavarens rätt mot förvärvaren, om han icke inom sex månader efter det verksamheten frånträddes dels väckt talan mot denne dels anmält till inskrivningsdomaren att talan väckts. Sker dylik anmälan, skall enligt 34 § anteckning därom göras i inskrivningsboken. Anteckningen bör införas på särskilt upplägg under förvärvarens namn och inflyta i gravationsbevis avseende verksamhet, som utövas av denne.

Som ett led i en uppgörelse kan inteckningshavaren tänkas vilja avstå från den rätt mot förvärvaren som lagen ger honom. I sådant fall bör han, om inteckningen icke dödas — dödning kan vara utesluten t. ex. när överlåtelsen avser blott en del av rörelsen — på inteckningshandlingen göra anteckning om avståendet för att förebygga att senare innehavare av inteckningen åberopar bristande kännedom om avståendet (jfr 15 § första och tredje styckena skuldebrevslagen). Förvärvaren bör i eget intresse tillse, att dylik anteckning blir gjord. För den händelse så ej skett skall emellertid förvärvaren genom hänvändelse till domstol äga påkalla, att intecknings-

handlingen förses med anteckning om avståendet (jfr 21 § andra stycket skuldebrevslagen). En föreskrift i enlighet härmed har intagits i tredje stycket. Bestämmelsen har främst till syfte att erinra om lämpligheten av att sådan påskrift göres.

Enligt fjärde stycket skall, om förvärvaren avlider, vad i 17 § stadgas med avseende å denne gälla i fråga om hans dödsbo. Detta utgör det enda undantaget från den i första stycket fastslagna regeln, att den överlåtna egendomen besväras av inteckningen endast så länge den är i förvärvarens hand. Inteckningshavaren äger således icke vända sig mot efterlevande make, arvinge eller testamentstagare, som övertagit egendomen efter den avlidne. Egendomen kan emellertid bringas att återgå till dödsboet. Har så skett, får inteckningshavaren göra sin rätt gällande mot boet.

Reglerna i 17 § är uppenbarligen icke tillämpliga då det är företagarens (eller hans dödsbos) konkursbo som överlåter intecknad verksamhet. Överlåtelsen är ju härvid ett led i betalningsanspråkets genomförande.

Bestämmelserna i 17 § kan såvitt gäller enkla skuldebrev i viss mån sägas utgöra ett undantag från reglerna i 31 § skuldebrevslagen. Att i skuldebrevslagen intaga en erinran härom har emellertid ej funnits erforderligt.

18 §.

Även när intecknad verksamhet övergår till ny innehavare annorledes än genom överlåtelse upphör företagsinteckningen att gälla i verksamheten. I vissa av dessa fall erfordras emellertid icke särskild åtgärd till inteckningshavarens skydd. Beträffande fusion mellan aktiebolag finns sålunda speciella lagbestämmelser, som tryggar det överlåtande bolagets borgenärer, bland dem inteckningshavaren. Avtal om fusion kan ej verkställas utan rättens tillstånd, och tillstånd får icke lämnas med mindre de borgenärer som — efter proklamaförfarande — gjort förbehåll om betalning av det överlåtande bolaget blivit förnöjda eller säkerställda (se 174—176 §§ aktiebolagslagen). När aktiebolags egendom genom skifte övergår till aktieägare, är borgenärernas intresse väl tillgodosett genom regler i lag. Bland annat gäller att, om skifte sker utan att bolagets gäld betalats eller medel för dess betalning innehållits, den som uppburit något vid skiftet blir återbärings-skyldig i den mån det erfordras för att bolagets borgenärer skall bli tillgodosedda (se 163 § aktiebolagslagen). Vad nu sagts om fusion och skifte gäller även i fråga om ekonomiska föreningar. I detta sammanhang må påpekas, att tillskott till aktiebolag, ekonomisk förening eller handelsbolag är att anse som en form av överlåtelse; förslaget regler om överlåtelse blir därför här omedelbart tillämpliga.

I två fall har det ansetts påkallat att skydda inteckningshavaren genom att låta reglerna om överlåtelse äga motsvarande tillämpning. Det ena är då upplösning av handelsbolag sker genom skifte av bolagets tillgångar.

Garantier för att bolagets borgenärer blir tillgodosedda framför bolagsmännen, liknande dem som gäller i fråga om aktiebolag, finns icke. Visserligen stadgas i 35 § lagen om handelsbolag och enkla bolag, att tillgångarna ej må skiftas innan all vederlig gäld blivit betald eller erforderliga medel därtill avsatts. Denna bestämmelse har emellertid givits icke i bolagsborgenärernas omedelbara intresse utan av hänsyn till bolagsmännen. Borgenärerna kan ej motsätta sig att tillgångarna skiftas innan skulderna betalats, och återbäringsskyldighet för bolagsmännen förekommer icke. — Det andra fallet, då inteckningshavaren ansetts böra skyddas, gäller bodelning av annan anledning än företagarens död. Bodelning, som föranledes av att företagaren dör, påkallar däremot icke särskild lagstiftningsåtgärd; i och med dödsfallet har nämligen dödsboet inträtt som innehavare av rörelsen.

I enlighet med vad sålunda anförts har i förevarande paragraf föreskrivits, att vad i 17 § är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, då intecknad verksamhet jämte egendom vari inteckningen gäller övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller genom bodelning av annan anledning än företagarens död.

Handelsbolag med blott en bolagsman lär kunna upplösas genom att bolagsmannen informellt införlivar bolagets förmögenhet med sina egna tillgångar. Såvitt angår tillämpningen av det föreslagna stadgandet får dylik åtgärd anses jämställd med skifte.

19 §.

Såsom antytts i den allmänna motiveringen har kommittén funnit sig böra föreslå, att rätt på grund av företagsinteckning får bestå mot den som förvärvar intecknad egendom genom lösöreköp. Bestämmelsen härom har intagits i förevarande paragraf. Här föreskrives att, utan hinder av att med avhandling angående försäljning av lösören förfarits såsom är stadgat i lösöreköpsförordningen, den sålda egendomen häftar för företagsinteckning. Vad nu sagts gäller dock ej, om inteckningen sökts sedan trettio dagar förflutit från det avhandlingen föredes inför rätten. Inteckningsrätten består alltså mot köparen och dennes successorer utan särskild tidsbegränsning. Stadgandet förutsätter emellertid för sin tillämpning, att tradition av egendomen ej ägt rum. Om egendomen, sedan lösöreköp skett, överlämnas till nye ägaren, kan inteckningsrätten alltså icke på grund av förevarande stadgande göras gällande mot denne.

Den föreslagna regeln ger åt inteckningsrätten en viss verkan mot tredje man och utgör därmed ett undantag från den främst av publicitetshänsyn betingade grundsatsen, att inteckningsrätten gäller endast i företagarens egendom. Den överensstämmer häri bl. a. med stadgandena i 17 § om överlåtelse av intecknad egendom i samband med överlåtelse av rörelsen. De begränsningar i fråga om verkan mot tredje man som ansetts nödvändiga i 17 § saknar däremot motsvarighet i förevarande lagrum. Denna skillnad

motiveras av att här är fråga om egendom i säljarens besittning och att dylik egendom i allmänhet kan tagas i anspråk av säljarens borgenärer.

Praktiskt behov att i förevarande lagrum upptaga motsvarighet till 17 § första stycket tredje punkten har ej ansetts föreligga.

20 §.

Enligt 11 § FIF äger inteckningshavaren söka betalning för intecknad fordran ehuru den ej är förfallen, a) om rörelsen helt eller till väsentlig del nedlägges, överlåtes eller förflyttas, b) om förlagsegendomen eller väsentlig del därav förstöres eller c) om det skäligen kan befaras, att på grund av förlagstagarens förvållande inteckningshavarens säkerhet kommer att märkligt minskas.

I första stycket av förevarande paragraf meddelas likartade regler. I nära överensstämmelse med stadgandet under a) har såsom förfalloanledning upptagits, att den intecknade verksamheten eller väsentlig del därav överlåtes eller upphör eller, då inteckningen är begränsad till verksamhet inom visst område, flyttas från detta. Med överlåtelse avses här endast frivillig överlåtelse.

Stadgandena under b) och c) har ersatts med föreskrift, att fordringen förfaller till betalning om egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av annan orsak så försämras att säkerhetens värde väsentligt nedgår. Denna föreskrift ansluter sig till 8 kap. 14 § i lagberedningens förslag till jordabalk. Enligt kommitténs mening saknas nämligen tillräcklig anledning att i detta hänseende för företagsinteckningens del avvika från regleringen enligt jordabalksförslaget. Den från jordabalksförslaget upptagna bestämmelsen skiljer sig från 11 § FIF bl. a. däri, att fara för minskning av säkerheten icke kan åberopas såsom förfalloanledning. Denna skillnad torde icke vara av större praktisk betydelse, bl. a. därför att inteckningshavaren i många fall icke hinner inskrida innan faran förverkligats. En annan avvikelse är, att jordabalksförslagets bestämmelse för sin tillämpning icke — såsom 11 § FIF för visst fall gör — kräver att minskningen av säkerheten beror på företagarens förvållande. Slopandet av detta krav motiveras av att — såsom framhållits i motiven till jordabalksförslaget — långgivarens intresse att avveckla den lämnade krediten är lika stort oberoende av vilken anledning som i det särskilda fallet ligger till grund för värdeminskningen. — Vid bedömande av kommitténs förslag bör även beaktas att, när långgivaren är bank eller annan kreditinrättning, lagens regler om intecknad fordrans förfallande till betalning brukar ersättas av föreskrifter i låneavtalet. I övrigt torde ifrågavarande regler huvudsakligen tjäna som påtryckningsmedel mot gäldenären.

Kommitténs förslag, att företagsinteckning skall medföra betalnings- och förmånsrätt vid utmätning för annans fordran vare sig inteckningshavaren själv fått utmätning eller icke, förutsätter att han vid exekutiv försälj-

ning av intecknad egendom äger få betalning ur egendomen även om hans fordran eljest ej är förfallen. Bestämmelse härom har intagits såsom ett andra stycke av 20 §. Liknande stadganden finns i 26 § lagen om inteckning i fartyg och 20 § lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg.

21 §.

Enligt gällande rätt individualiseras förlagsintecknad rörelse bl. a. genom angivande av den kommun där verksamheten drives. FIF innehåller emellertid inga bestämmelser för den händelse att kommun, till vilken intecknad rörelse lokaliserats, till följd av ny kommunal indelning uppgår i annan kommun eller ändras till sina gränser. Icke heller rättspraxis ger ledning för bedömande av huruvida en dylik ändring i den kommunala indelningen inverkar på inteckningens omfattning.

Eftersom företagsinteckning kan lokaliseras till kommun, uppkommer motsvarande spörsmål för företagsinteckningens del. Det ligger i sakens natur, att företagsinteckning principiellt behåller den omfattning som blivit bestämd vid inteckningens beviljande. I enlighet härmed bör, om inteckning begränsas till verksamhet inom viss kommun, inteckningens omfattning icke påverkas av kommunal indelningsändring, såframt ej annat särskilt föreskrives.

För de vanligaste fallen av kommunsammanslagning torde en dylik särregel böra meddelas. Har beviljad eller sökt inteckning lokaliserats till kommun och sammanslås denna med annan kommun eller del av annan kommun, bör inteckningen i allmänhet omfatta hela den nybildade kommunen. Med en sådan bestämmelse förebygges att inteckningen efter indelningsändringen kommer att avse blott en kommundel motsvarande en äldre kommunal enhet. I syfte att vinna enkelhet och att undvika inteckningskollision förordas dock, att den ifrågavarande bestämmelsen icke skall gälla om den andra kommunen eller kommundelen omfattas av annan inteckning som beviljats eller sökts på grund av företagarens medgivande. Dylika fall torde bli sällsynta.

I det föregående har tagits sikte på den situationen att en kommun, till vilken en inteckning lokaliserats, i sin helhet sammanföres med annan kommun eller del av annan kommun. Om åtgärden däremot avser blott en del av förstnämnda kommun, torde inteckningen icke böra utvidgas till sin omfattning. En utvidgning möter här svårighet med hänsyn till att inskrivningsdomaren icke utan särskild utredning kan veta, huruvida den intecknade verksamheten drives inom ifrågavarande kommundel. Kommitén vill icke förorda, att inskrivningsdomaren ålägges att anskaffa dylik utredning.

Bestämmelsen i 21 § har avfattats på grundval av dessa överväganden.

Sedan inteckning utvidgats enligt detta stadgande, kan den kommunala enhet som inteckningen sålunda kommit att omfatta sedermera i sin tur

bli sammanförd med annan kommun eller del av annan kommun. Stadsgandet blir uppenbarligen att tillämpa även i sådant fall.

Av det föreslagna stadsgandet framgår att, när inteckning skall utvidgas till sin omfattning, utvidgningen sker i och med att indelningsändringen träder i kraft. Beslut av inskrivningsdomaren eller anteckning i inskrivningsboken förutsättes således icke för utvidgningen. Lämpligen bör dock i inskrivningsboken göras anteckning om indelningsändring, som föranleder utvidgning av inteckning eller eljest är av betydelse i inteckningshänseende. Helst borde sådan anteckning ske, så snart inskrivningsdomaren får kännedom om indelningsändringen. Härför fordras emellertid, eftersom inteckningsuppläggen är ordnade efter företagarnas namn, ett speciellt register till inskrivningsboken anordnat så att de inteckningsupplägg som beröres av en viss indelningsändring lätt kan återfinnas. Inrättas icke ett dylikt register, bör anteckning göras, när inskrivningsdomaren får anledning att beakta indelningsändringen, såsom vid behandling av inskrivningsärende eller vid utfärdande av gravationsbevis. Det förutsättes, att inskrivningsdomaren hålles underrättad om ändringar i kommunal indelning och att han, såvida icke register som nyss sagts inrättas, ålägges att angående dylika ändringar föra särskilda anteckningar som kan användas vid behov. Dessa frågor bör regleras i administrativ väg.

Med hänsyn till möjligheten att begränsa företagsinteckning till verksamhet inom ett eller flera län, kan en ändring i länsindelningen få betydelse i inteckningshänseende. De problem som uppkommer i detta sammanhang liknar till sin art de frågor som har avseende å ändring i kommunal indelning och som berörts i det föregående. Deras praktiska räckvidd blir dock avsevärt mindre, bl. a. därför att de fall, då lokalisering sker till län, torde bli förhållandevis få. Ändringar i länsindelningen har hittills varit relativt ovanliga. F. n. synes behov av bestämmelser i syfte att anpassa intecknings omfattning till ändrad länsindelning knappast föreligga. Skulle en allmän revision av länsindelningen bli aktuell, torde emellertid dylika regler böra övervägas. — Beträffande anteckning i inskrivningsboken med anledning av att länsindelning ändras må hänvisas till vad förut anförts i fråga om ändring i kommunal indelning.

Enligt 3 § andra stycket kan inteckning begränsas, då fråga är om verksamhet för alstrande av elektrisk energi medelst vattenkraft, till en eller flera fastigheter samt beträffande gruvdrift till verksamhet, som är att hänföra till ett eller flera utmål eller koncessionsområden. Bestämmelser torde icke erfordras för det fall att fastighet, utmål eller koncessionsområde vartill inteckning sålunda anknutits undergår ändring.

Särskilda åtgärder med avseende å företagsinteckning

22 §.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i FIF (jfr NJA 1952 s. 496), innehåller regler om utbyte. De har utformats i anslutning till 30 kap. 12 och 13 §§ i lagberedningens förslag till jordabalk. Jordabalksutredningens förslag, som upptager bestämmelser om utbyte i 26 kap. 10 och 11 §§, avviker från beredningens förslag huvudsakligen i fråga om den ordning i vilken utbyte skall ske. Denna avvikelse, som betingats av vad utredningen förordat beträffande pantbrevs form och utfärdande, saknar aktualitet i fråga om företagsinteckning.

23 §.

I denna paragraf behandlas nedsättning av inteckning. Bestämmelsen, som ersätter stadgande i 9 § FIF, anknyter till 30 kap. 19 § i lagberedningens förslag till jordabalk (jfr 26 kap. 14 § i jordabalksutredningens förslag). Eftersom ägarhypotek ej förekommer, fordras ej företagarens medgivande till åtgärden.

24 §.

Reglerna om dödning, som har sin motsvarighet i 9 § FIF, är upptagna i denna paragraf. Sålunda stadgas att inteckning må, om fordringshandlingen ingives till inskrivningsdomaren, dödas helt eller för visst belopp eller såvitt den avser viss verksamhet. I sistnämnda hänseende föreskrives vidare, att dödande ej må ske så att inteckningsförhållandena efter åtgärden kommer att strida mot vad i 3 eller 5 § stadgas. Detta innebär, dels att den verksamhet åtgärden avser måste individualiseras enligt reglerna i 3 §, dels att, om två eller flera inteckningar finns, alla inteckningarna måste dödas såvitt de avser ifrågavarande verksamhet (jfr 22 § tredje stycket lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg).

25 §.

Förevarande paragraf, som reglerar rätten att få innehav av intecknad fordringshandling antecknat i inskrivningsboken och motsvarar 8 a § FIF, har avfattats med ledning av 30 kap. 21 § i lagberedningens förslag till jordabalk. De jämkningar i beredningens förslag som förordats av jordabalksutredningen saknar intresse såvitt gäller företagsinteckning (se 26 kap. 18 § i jordabalksutredningens förslag).

Företagsintecknings ogiltighet i vissa fall m. m.

26 §.

Paragrafens första stycke har ej motsvarighet i fråga om förlagsinteckning. Enligt 11 § punkt 3 skall ansökan om företagsinteckning omedelbart avslås, om det upplyses att före den dag inteckningen sökes eller samma dag ansökningen göres egendom, som skulle komma att besväras av inteckningen, tagits i mät och det ej visas att utmätningen upphört att gälla. Bakgrunden till denna bestämmelse är, att utmätning medför sämre förmånsrätt än företagsinteckning, och bestämmelsen avser att skydda borge-när som vunnit utmätning. Med tanke på eventualiteten att inteckning likväl meddelas — det är ju icke säkert att utmätningen blir känd för inskrivningsdomaren — stadgas i förevarande lagrum, att företagsinteckning ej gäller i utmätt egendom, om utmätningen skedde före den dag inteckningen söktes eller samma dag ansökningen gjordes. Motsvarande spörsmål i fråga om inteckning i fartyg har fått en annan lösning. Sålunda skall utmätningsmannen lämna underrättelse om verkställd utmätning till inskrivningsdomaren, som har att göra anteckning därom i inskrivningsboken (se 85 § tredje stycket utsökningslagen och 29 § lagen om inteckning i fartyg). En sådan anordning synes emellertid mindre lämplig i fråga om företagsinteckning. Den skulle nämligen, med hänsyn till det stora antalet fall då utmätt egendom kan vara objekt för företagsinteckning, medföra ett avsevärt merarbete för utmätningsmännen och inskrivningsmyndigheten, varjämte inskrivningsboken skulle belastas med en mängd anteckningar, de flesta utan reell betydelse.

Andra stycket av förevarande paragraf motsvarar bestämmelse i 17 kap. 7 § andra stycket handelsbalken.

27 §.

Till skillnad mot annan inteckningslagstiftning saknar FIF bestämmelser angående inverkan på inteckningsrätten av att intecknad egendom säljes exekutivt. Motsvarande spörsmål i fråga om företagsinteckning synes böra regleras i lagen. I 27 § har, i överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller inom inteckningslagstiftningen, föreskrivits att, om egendom som besväras av företagsinteckning säljes exekutivt och betalning utfaller på kapitalbeloppet av den intecknade fordringen, inteckningen skall vara utan verkan till motsvarande belopp. I detta stadgande anges ej — i motsats till vad som skett exempelvis beträffande inteckning i fast egendom (se 23 § inteckningsförordningen) — någon tidpunkt då betalningen skall anses ha utfallit och inteckningen sålunda förlorat sin verkan. Detta sammanhänger med att utsökningslagen icke, i fråga om lös egendom i allmänhet, utsätter bestämd tid, inom vilken talan mot exekutiv auktion skall ha

väckts. En auktion som avser dylik egendom vinner således aldrig laga kraft. Den kan göras om intet, även om köpeskillingsfördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, i vilket fall fördelningen blir utan betydelse (jfr Hassler, Utsökningsrätt 2 uppl. s. 426).

Auktion varom nu är fråga bör föranleda anteckning i inskrivningsboken. Av det nyss sagda följer, att sådan anteckning icke kan avse auktionens inverkan på inteckningen. I stället bör resultatet av köpeskillingsfördelningen anmärkas. Kommittén föreslår därför ett tillägg till 168 § utsökningslagen, varigenom auktionsförrättaren ålägges att, sedan fördelningen godkänts eller vunnit laga kraft, så snart ske kan göra anmälan därom hos inskrivningsdomaren. I anslutning härtill stadgas i förevarande paragraf att, när handling som visar köpeskillingsfördelning inkommer till inskrivningsdomaren, anteckning om fördelningen skall göras i inskrivningsboken.

28 §.

Förebild till denna bestämmelse, som saknar motsvarighet i FIF, finnes bl. a. i 59 § inteckningsförordningen (jfr även 27 kap. 21 § i lagberedningens förslag till jordabalk och 23 kap. 21 § i jordabalksutredningens förslag).

29 §.

Enligt 5 § FIF får ej, sedan förlagsinteckning beviljats genom lagakraftvunnet utslag, i konkurs eller eljest komma under bedömande, huruvida rörelsen varit av den art eller drivits i den omfattning att inteckning bort beviljas. Bestämmelsen avser att förebygga att en inteckning, som tillkommit i formellt riktig ordning, fränkännes verkan därför att, enligt vad sedermera visar sig, ifrågavarande villkor för beviljande av inteckning icke varit uppfyllda. För meddelande av företagsinteckning gäller emellertid inga krav i fråga om rörelsens art och omfattning. Däremot fordras i regel att företagaren skall vara bokföringsskyldig. Skäl liknande dem som uppstår 5 § FIF talar för att företagsinteckning ej bör kunna ogiltigförklaras på den grund att företagaren sedermera befinnes icke ha varit bokföringsskyldig när inteckningen meddelades. Framhållas må, att enligt bokföringslagen rörelsens art och omfattning i vissa fall är avgörande för frågan huruvida bokföringsplikt är för handen och att denna fråga därför kan vara vansklig att bedöma. — I förevarande paragraf har intagits en bestämmelse i enlighet med vad nu anförts.

Vissa bestämmelser om ärendenas handläggning m. m.

30 §.

Första stycket av denna paragraf motsvarar 12 § första stycket FIF (jfr 27 kap. 6 § första stycket i lagberedningens förslag till jordabalk och 23 kap. 6 § första stycket i jordabalksutredningens förslag). Andra och tredje styckena av förevarande paragraf, som saknar motsvarighet i fråga om förlagsinteckning, överensstämmer med 27 kap. 12 § i lagberedningens förslag (jfr 23 kap. 12 § i jordabalksutredningens förslag).

31 §.

Enligt förevarande lagrum skall dagbok föras över ärenden rörande företagsinteckning. Bestämmelse härom synes böra meddelas i lag, medan detaljföreskrifterna rörande dagboken bör utfärdas i administrativ ordning (jfr 27 kap. 7 § i lagberedningens förslag till jordabalk, 23 kap. 7 § i jordabalksutredningens förslag och 1 § i 1936 års kungörelse med tillämpningsföreskrifter till FIF).

32 §.

I första stycket av denna paragraf, vilket motsvarar 12 § sista stycket FIF, stadgas, att handlingar i inskrivningsärenden skall sammanföras i akter. Andra stycket av förevarande paragraf — vartill förebild hämtats från 27 kap. 10 § andra stycket i lagberedningens förslag till jordabalk (jfr 23 kap. 10 § andra stycket i jordabalksutredningens förslag) — innehåller bestämmelser om vissa anteckningar som skall göras i akten. I övrigt bör erforderliga föreskrifter rörande aktbildningen meddelas i administrativ författning.

33 §.

Denna paragraf motsvarar i huvudsak bestämmelser i 12 § andra och tredje styckena FIF (jfr även 27 kap. 19 § första stycket i lagberedningens förslag till jordabalk och 23 kap. 19 § första stycket i jordabalksutredningens förslag).

34 §.

Beträffande denna paragraf må hänvisas till vad som anförts under 17 §.

35 §.

Förebild till denna bestämmelse har hämtats från 40 § andra stycket lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg.

Besvär

36 §.

Denna bestämmelse, som motsvarar 13 § första stycket FIF, är likalydande med 27 kap. 20 § första stycket i lagberedningens förslag till jordabalk (jfr 23 kap. 20 § första stycket i jordabalksutredningens förslag).

37 §.

Förevarande paragraf, som blott delvis har motsvarighet i gällande föreskrifter angående förlagsinteckning (se 5 § punkt 6 i tillämpningsföreskrifterna till FIF), har avfattats efter mönster av 51 § andra stycket lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg.

38 §.

Bestämmelsen i denna paragraf är — fränsett en mindre redaktionell jämkning — likalydande med 27 kap. 22 § i lagberedningens förslag till jordabalk (jfr 23 kap. 22 § i jordabalksutredningens förslag).

Tillämpningsföreskrifter

39 §.

Vissa spörsmål angående inskrivningsbokens inrättande och förande har behandlats i avsnittet "Inskrivningsfrågor", vartill här må hänvisas.

Övergångsbestämmelser

40 §.

Paragrafen innehåller stadgandet om lagens ikraftträdande. Kommittén föreslår, att lagen skall träda i kraft vid ett halvårsskifte. Angående skälet härtill må hänvisas till vad som anföres under 43 §.

41 §.

Genom denna paragraf upphäves de lagar som skall ersättas av den nya lagstiftningen. Därmed upphör också tillämpningsföreskrifterna till dessa lagar att gälla. Kungörelsen den 22 juni 1932 angående skyldighet för utmättningsman att föra register över vissa inteckningshavare torde böra upphävas i administrativ ordning.

42 §.

Stadganden angående förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier förekommer även på andra ställen inom lagstiftningen än i de lagar som kommittén föreslår skola upphävas eller ändras. I syfte att undvika eljest icke påkallade ändringar i dylika författningsställen har i förevarande paragraf intagits en generell bestämmelse av innehåll att vad i lag eller författning stadgas angående förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier skall, om ej annat föreskrives eller framgår av omständigheterna, ock gälla i fråga om företagsinteckning. Till de bestämmelser som sålunda icke behöver ändras hör 7 § lagen den 21 december 1949 om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m., vari domstol ålägges att underrätta innehavare av förlagsinteckning om att talan om inlösen väckts. Kommittén anser sig ej böra gå in på frågan, huruvida ändring lämpligen bör ske i den i 28 § lagen den 3 juni 1955 om sparbanker intagna bestämmelsen angående inskränkning i sparbanks rätt att utlämna lån mot säkerhet av förlagsinteckning eller inventarieinteckning. Det samma gäller de regler om förlagsinteckning som finnes i 5, 8 och 9 §§ lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar. Dock kan ifrågasättas sådan jämkning av 9 § andra stycket, att uppvisande av inteckningshandling i fall som där avses får ske även inför annan inskrivningsdomare än inskrivningsdomare vid rådhusrätt (jämför 25 § lagen om företagsinteckning). Lagstiftningen om registrering av elektriska anläggningar är emellertid föremål för översyn. Kommittén vill i detta sammanhang påpeka, att ändring måste ske i 37 § lagen den 25 maj 1956 om jordbrukskasserörelsen. Den häri upptagna regleringen av kreditkassas rätt att bevilja kredit mot förlagsinteckning och inventarieinteckning innehåller nämligen olika föreskrifter beträffande dessa båda slag av inteckningar. Vidare bör expeditionslösens- och stämpelförordningarna överses. Kommittén har ansett sig icke böra framlägga förslag till nu berörda författningsändringar.

43 §.

I första stycket av denna paragraf regleras frågan, i vilken utsträckning bestämmelserna i lagen om företagsinteckning skall äga tillämpning på förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier. Påpekas må, att med förlagsinteckning avses även förlagsinteckning i oljelager enligt 1958 års lag.

Av allmänna processuella grundsatser följer, att bestämmelserna i 9 §, 11 § *andra stycket* och 30—38 §§ om inskrivningsforum, ärendenas behandling samt besvär m. m. blir att tillämpa även beträffande förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, såvitt gäller handläggning

som förekommer efter nya lagens ikraftträdande. Av allmänna regler lär vidare följa att, om ärende angående förlagsinteckning eller inventarieinteckning icke är slutligen avgjort när lagen träder i kraft, prövningen huruvida förutsättningar för bifall till ansökningen föreligger skall ske enligt äldre lag.

Vad angår frågan, i vilken utsträckning övriga bestämmelser i nya lagen — frånsatt de som avser meddelande av inteckning eller eljest med hänsyn till sitt innehåll saknar betydelse i sammanhanget — skall äga tillämpning på de före ikraftträdandet beviljade förlags- och inventarieinteckningarna, må anföras följande.

Från praktiska synpunkter är önskvärt att en och samma reglering får gälla både för äldre inteckningar och för företagsinteckningar. Därför bör de äldre inteckningarna inordnas under den nya lagen om möjligt redan vid dess ikraftträdande. I den mån detta önskemål icke kan tillgodoses, bör de äldre bestämmelserna avvecklas efter en övergångstid. I annat fall finns icke — eftersom inteckningarna ej är tidsbegränsade — garanti för att de äldre bestämmelserna inom överskådlig tid förlorar sin tillämplighet.

Åtskilliga av de nya reglerna kan uppenbarligen utan vidare göras tillämpliga på de äldre inteckningarna. Så är fallet med bestämmelserna i 13, 15, 22—25 §§, 26 § *andra stycket* samt 28 § vilka, i den mån de avviker från gällande rätt, i huvudsak innebär blott en utvidgning av inteckningshavarens befogenheter utan att annans rätt inskränkes.

Vad angår bestämmelserna i 4 § om egendomen kan retroaktiv tillämpning ifrågasättas utom i fall då beslut om egendomsavtråde meddelats före nya lagens ikraftträdande. Dylig tillämpning skulle i allmänhet medföra en utvidgning av det intecknade kollektivet. Särskilt när fråga är om inteckning i jordbruksinventarier skulle utvidgningen bli avsevärd, eftersom sådan inteckning utsträcktes till jordbrukets omsättningstillgångar. Där emot skulle utvidgningen i regel få ringa betydelse för industrins del. Den egendom som omfattas av inteckning i oljelager skulle komma att väsentligt utökas — bl. a. skulle transportmedel och oljecистерner på annans mark bli föremål för inteckning — men detta förhållande kan knappast anses utgöra något problem i förevarande sammanhang med hänsyn till det ringa antalet inteckningar av detta slag. De som direkt beröres av en utvidgning är — utom inteckningshavaren, vars säkerhet ökar — borgenärer utan förmånsrätt eller med sämre förmånsrätt, vilkas utsikter till betalning i motsvarande mån kan komma att minska. Förskjutningen mellan inteckningshavaren och övriga borgenärer berör företagaren blott indirekt. Tänkbart är, att den för honom verkar oförmånligt såtillvida att oprioriterade eller sämre prioriterade borgenärer, inför utsikten att det intecknade kollektivet utvidgas, utsätter företagaren för konkurs- eller utmätningshot. Vidare kan företagarens möjligheter till personlig kredit måhända påverkas ogynnsamt. Enligt kommitténs mening är dock dylika följder mindre

sannolika. För övrigt lär företagaren ofta kunna bättre utnyttja befintliga förlags- eller inventarieinteckningar i kredithänseende.

Det anförda lämnar emellertid rum för en viss tvekan, huruvida bestämmelserna i 4 § bör omedelbart vid nya lagens ikraftträdande göras tillämpliga på ifrågavarande inteckningar. En möjlighet vore att beträffande dessa låta äldre regler angående egendomen gälla under en övergångstid av exempelvis fem år. Efter utgången av denna tid kunde de nya bestämmelserna bli tillämpliga eller — eventuellt — inteckningarna utan särskild inskrivningsåtgärd upphöra att gälla. Härigenom skulle samtliga rättsägare få rådrom att anpassa sig till det ändrade läget. Emellertid kan en regel om anstånd med de nya bestämmelsernas tillämpning i många fall väntas förfela sitt syfte. Med en sådan regel skulle sannolikt åtskilliga innehavare av äldre inteckningar — framför allt de som innehar inventarieinteckningar — komma att kräva ny inteckning för att få åtnjuta den utvidgade säkerhet som en dylik medför och förmå företagaren att lämna medgivande härtill. I alla de fall då möjlighet till återvinning enligt konkurslagen saknas blir läget för de oprioriterade eller sämre prioriterade borgenärerna huvudsakligen detsamma som om bestämmelserna i 4 § omedelbart gjorts tillämpliga på de äldre inteckningarna. Till det sagda kommer ett viktigt skäl av praktisk art. Man får räkna med att det under den första tiden efter lagens ikraftträdande blir en avsevärd tillströmning av inskrivningsärenden med hänsyn till att många företagare inom handeln och andra näringsgrenar, som för närvarande saknar inteckningsmöjlighet, kommer att vilja erhålla inteckning. Härigenom ökar de svårigheter som oundvikligen är förbundna med inskrivningsärendenas överflyttande till den centrala inskrivningsmyndigheten. Övergångsregler, som föranleder innehavare av äldre inteckningar att söka ersätta dessa med nya inteckningar och därmed är ägnade att ytterligare belasta inskrivningsmyndigheten under den kritiska tiden, bör därför om möjligt undvikas. Slutligen må erinras att, när förlagsinteckning år 1932 utvidgades till att omfatta utestående köpeskilling för försåld förlagsegenhet, regeln härom gjordes tillämplig även på inteckningar som tillkommit före dess ikraftträdande.

Av anförda skäl föreslår kommittén, att 4 § skall tillämpas på de äldre inteckningarna vid lagens ikraftträdande. Med tanke på jordbrukets förhållanden förordas, att lagen får träda i kraft vid andra halvårets början. Vid denna tidpunkt på året är jordbrukets omsättningstillgångar i regel jämförelsevis små.

Fartyg, som kan intecknas jämlikt lagen om inteckning i fartyg, samt luftfartyg omfattas enligt förslaget icke av företagsinteckning men kan däremot vara föremål för förlagsinteckning. Tillämpning av nya lagen på de äldre inteckningarna skulle därför, om ej särskilt undantag göres för ifrågavarande fartyg och luftfartyg, kunna medföra en inskränkning i inteckningshavarens rätt. Visserligen torde i de säkerligen ovanliga fall då

egendom av dylikt slag ingår bland inventarierna i en förlagsintecknad industrirörelse egendomen i allmänhet sakna betydelse för inteckningshavarens säkerhet. Denne måste nämligen räkna med att egendomen kan komma att tagas i anspråk för betalning av fordringar, som är förenade med sjöpanträtt eller fartygsinteckning respektive luftpanträtt eller luftfartygsinteckning. Emellertid anser sig kommittén av principiella skäl icke kunna underlåta att föreslå en regel om inteckningsrättens fortsatta bestånd i fartyg och luftfartyg jämte intecknade reservdelar. Dock bör kunna föreskrivas, att inteckningsrätten upphör att besvära dylik egendom om konkurs ej inträffar inom tio år från lagens ikraftträdande. Detsamma bör gälla beträffande utestående köpeskilling för förlagsegendom av ifrågavarande art, vare sig egendomen sålts före eller efter lagens ikraftträdande.

Enligt 12 § skall företagsinteckning medföra förmånsrätt även vid utmätning. Denna regel bör kunna avse jämväl äldre inteckning i fall då utmätningen sker efter nya lagens ikraftträdande. Undantag bör dock gälla i fråga om fartyg som kan intecknas och luftfartyg jämte intecknade reservdelar ävensom utestående köpeskilling för sådan egendom. I annat fall skulle komplikationer av rättsteknisk art uppkomma. Bestämmelsen i 12 § innebär vidare, att den tid för vilken ränta utgår med förmånsrätt minskas från tre år till två år. I denna del bör bestämmelsen kunna få gälla beträffande äldre inteckning under förutsättning att nya lagen ej inskränker inteckningshavarens rätt att utfå ränta som upplupit före lagens ikraftträdande. Förbehåll härom måste intagas bland övergångsbestämmelserna.

Reglerna i 16—19 §§ synes böra äga tillämpning å äldre inteckning, såvida dödsfallet eller överlåtelsen av verksamheten eller annan rättshandling varom fråga är skett efter nya lagens ikraftträdande.

Av de i 20 § *första stycket* meddelade bestämmelserna angående förfalloanledningar utgör den första om-satsen blott en motsvarighet till gällande rätt. Den andra om-satsen — vilken såsom förfalloanledning upptager att egendomen till följd av vanvård eller av annan orsak så försämras eller minskas att säkerhetens värde väsentligen nedgår — avviker i viss mån från gällande rätt. Denna avvikelse torde dock knappast få praktisk betydelse, helst som ifrågavarande bestämmelser brukar ersättas med föreskrifter i låneavtalet. Kommittén anser sig därför kunna förorda, att 20 § första stycket får gälla även beträffande de äldre inteckningarna. (Jämför övergångsbestämmelsen till 1932 års ändring av 11 § FIF.)

Bestämmelserna i 20 § *andra stycket*, 26 § *första stycket* och 27 § bör gälla i fråga om äldre inteckning i fall då utmätning sker efter nya lagens ikraftträdande.

Enligt 21 § kan företagsinteckning komma att utvidgas i territoriellt hänseende till följd av ny kommunal indelning. Har företagsinteckning begränsats till verksamhet inom en eller flera kommuner och sammanföres sådan kommun i sin helhet med annan kommun eller del av kommun, skall

inteckningen avse även verksamhet som där utövas av företagaren, såframt denna verksamhet är fri från inteckning. Gällande rätts ståndpunkt till frågan om ny kommunindelning inverkan på förlagsinteckning är oklar. Det är möjligt att förlagsintecknings omfattning icke påverkas därav och att 21 § alltså innebär en rättsändring. Paragrafens tillämpning på förlagsinteckningar kan följaktligen få retroaktiv verkan. Emellertid måste antagas, att de fall då en kommunsammanslagning skulle komma att medföra icke blott en formell utan även en reell utvidgning av intecknings omfattning, dvs. en utvidgning till en i gång varande rörelse, blir sällsynta. För en dylik utvidgning förutsättes ju dels att företagaren driver rörelse i två kommuner som sammanslås dels att den ena rörelsen är fri från inteckning. Enligt kommitténs mening bör kunna föreskrivas att stadgandet i 21 § skall vara tillämpligt beträffande förlagsinteckning. Detta gäller även de fall då den kommunala indelningsändringen redan skett vid lagens ikraftträdande. Genom den retroaktiva tillämpningen vinnas i dylika fall den fördelen att rådande ovisshet rörande inteckningarnas omfattning väsentligen undanröjes. Ett klarläggande är av betydelse icke minst för tillämpningen av 5 §, enligt vilken inteckningar icke får till omfattningen sammanfalla blott till en del.

Bestämmelsen i 21 § bör tillämpas även beträffande inteckning i jordbruksinventarier. Sådan inteckning är visserligen icke vid meddelandet begränsad till kommun men skall på grund av stadgandet i 44 § vid nya lagens ikraftträdande utvidgas till att omfatta kommun.

Uppenbarligen kan 21 § ej få tillämpas retroaktivt i fall då beslut om egendomsavträde meddelats före lagens ikraftträdande.

Vad sist sagts om 21 § gäller även beträffande 44 §.

I det föregående har varit fråga om inteckningar, som beviljats innan nya lagen träder i kraft. Med dessa bör i övergångshänseende jämföras inteckningar, som sökts före ikraftträdandet men till följd av uppskov eller överklagande meddelats efter nämnda tidpunkt.

Vid avfattningen av övergångsbestämmelserna i första stycket av förevarande paragraf har kommittén från lagteknisk synpunkt funnit lämpligt att som huvudregel föreskriva, att bestämmelserna i nya lagen skall äga motsvarande tillämpning i fråga om beviljad eller sökt förlagsinteckning och inventarieinteckning. Undantag från denna regel har upptagits i enlighet med vad ovan angivits.

Enligt andra stycket skall vad i annan lag eller författning stadgas angående företagsinteckning tillämpas även på förlagsinteckning och inventarieinteckning, om ej annat är föreskrivet. På grund av denna bestämmelse blir förlagsinteckning och inventarieinteckning underkastade den reglering som enligt kommitténs förslag till ändringar i 17 kap. 7 § handelsbalken, preskriptionsförordningen, konkurslagen och utsökningslagen skall gälla beträffande företagsinteckning. Vissa undantag har emellertid föreskrivits

(se härom övergångsbestämmelserna till ändringarna i handelsbalken, konkurslagen och utsökningslagen). Förevarande bestämmelse medför vidare den fördelen att regler, som i framtiden kan komma att meddelas beträffande företagsinteckning, utan särskild föreskrift blir tillämpliga även i fråga om förlagsinteckning och inventarieinteckning.

44 §.

Mellan förlagsinteckning och företagsinteckning råder viss överensstämmelse såvitt gäller individualisering av intecknad verksamhet. Förlagsintecknad verksamhet individualiseras sålunda genom angivande av dess art och den kommun där verksamheten utövas. Företagsinteckning kan även fastställas att omfatta på dylikt sätt angiven verksamhet. En företagare, som vid nya lagens ikraftträdande driver en förlagsintecknad rörelse, har således möjlighet att erhålla ny inteckning med avseende å samma rörelse. Mellan inventarieinteckning och företagsinteckning råder däremot ej överensstämmelse i territoriellt hänseende. Medan inventarieinteckning alltid hänför sig till fastighet, kan vid företagsinteckning begränsning i regel ej ske till mindre område än kommun. Med hänsyn härtill och till den i 5 § nya lagen upptagna bestämmelsen — vari uppenbarligen avses även inteckning som meddelats före lagens ikraftträdande — skulle en vid ikraftträdandet förefintlig inventarieinteckning komma att utgöra hinder för uttagande av nya inteckningar. Därför har ansetts lämpligt att anpassa inventarieinteckningarna till de nya individualiseringsreglerna. En bestämmelse med detta syfte har intagits under förevarande paragraf. Bestämmelsen innebär att inteckning i jordbruksinventarier, som är avsedda för viss fastighet, i och med lagens ikraftträdande utvidgas till att omfatta allt jordbruk som företagaren driver inom den kommun där fastigheten är belägen. Till undvikande av inteckningskollision skall dylik utvidgning dock ej ske, om företagaren även har jordbruksinventarier som är avsedda för annan fastighet inom samma kommun och som besvärats av beviljad eller sökt inteckning.

Angående anteckning i inskrivningsboken hänvisas till vad som anförts vid 21 §.

45 §.

Genom 40 § upphäves lagen om viss panträtt i spannmål samt lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa. Uppenbarligen bör de dock alltjämt tillämpas i fråga om panträtt, som uppkommit under deras giltighetstid. Stadgande härom har meddelats i förevarande paragraf. Med hänsyn till den tidsbegränsning som gäller för ifrågavarande slag av panträttsupplåtelser (se 14 § lagen om viss panträtt i spannmål samt 14 § lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa) kommer dessa lagar snart att förlora sin tillämplighet.

Förslaget till ändring i handelsbalken

Enligt den föreslagna lydelsen av 17 kap. 7 § andra stycket handelsbalken anger lagrummet blott företagsintecknings plats i förmånsrättsordningen. Motsvarighet till övriga bestämmelser, som nu finns i lagrummet, har upptagits i 12 och 13 §§ samt 26 § andra stycket lagen om företagsinteckning. (Jfr vad som anförts angående 13 § nämnda lag.)

Förslaget till ändring i lösöreköpsförordningen

Har angående lösören köpeavhandling upprättats och behandlats jämlikt bestämmelserna i lösöreköpsförordningen, skall enligt 19 § lagen om företagsinteckning egendomen utan hinder därav häfta för företagsinteckning, såvida ej inteckningen sökts sedan trettio dagar förflutit från det handlingen företeddes inför rätten. Detta stadgande innebär en viss avvikelse från lösöreköpsförordningens regler om fredande av försäld egendom mot säljarens borgenärer. Det har därför ansetts lämpligt att i förordningen erinra om stadgandet.

Förslaget till ändring i preskriptionsförordningen

Gällande rätts ståndpunkt i frågan, huruvida den rätt som grundas på förlagsinteckning är underkastad preskriptionsförordningens regler om preskription och om preklusion (dvs. fordringsrätts upphörande till följd av borgenärens underlåtenhet att efter kallelse å okända borgenärer bevaka fordringen) synes icke fullt klar.¹ — Svenska bankföreningen har i sin skrivelse den 26 september 1956 uttalat önskemål om att bestämmelser införas angående preskriptionsfrihet för förlagsinteckning.

Av förarbetena till 1932 års lag om inteckning i jordbruksinventarier framgår att såväl departementschefen som lagrådet då ansåg, att rättsverkningarna av förlagsinteckning upphörde vid "fordringens" preskriberande. Till stöd härför åberopades, att förlagsinteckning ej medförde sakrätt utan blott förmånsrätt. Vad angår fastighetsinteckning och andra inteckningar som grundar panträtt framgår klart av lag och praxis, att den personliga fordringens försvinnande ej inverkar på inteckningsrättens bestånd. Starka praktiska skäl talar för att detsamma bör gälla beträffande företagsinteckning. Det är även här fråga om en inskriven säkerhetsrätt, och den omständigheten att inteckningsrätten endast i begränsade avseenden utrustats med sådana verkningar som brukar betecknas såsom sakrättsliga utgör enligt

¹ Angående preskription se NJA II 1932 s. 231 och 232, Lögberg, Några spörsmål angående förlagsinteckning (i Skrifter, utgivna av Svenska Bankföreningen, nr 81) s. 31 f. samt Rodhe, Obligationsrätt s. 656 och 659.

kommitténs mening ej skäl för att behandla företagsinteckning på annat sätt än övriga inteckningar. Överhuvud synes anledning saknas att låta inteckningsrätten upphöra till följd av att den personliga fordringen försvinner, oavsett på vilket sätt detta sker.

Enligt kommitténs mening behövs ej uttryckligt stadgande, att företagsinteckning gäller oberoende av att den personliga fordringen preskriberats. Måhända kunde dock ett förtydligande tillägg härom i preskriptionsförordningen vara önskvärt. Emellertid synes svårt att anpassa en särregel beträffande företagsinteckning till förordningens bestämmelser. Stadgande i detta hänseende saknas för övrigt beträffande panträtt på grund av inteckning. Lagstiftningen om preskription kan väntas bli föremål för översyn, och frågan torde kunna anstå i avvidan på denna. Däremot föreslår kommittén, att den beträffande preklusion i § 14 förekommande uppräknningen av inteckningar kompletteras med företagsinteckning. En sådan ändring synes kunna få viss betydelse även för bedömningen av preskriptionsfrågan. Ändringen bör nämligen ses som ett uttryck för en princip, att inteckningsrätten består utan hinder av att den personliga fordringen upphört. Någon övergångsbestämmelse till den föreslagna lagändringen synes ej erforderlig.

Förslaget till ändring i konkurslagen

4 §.

Ur paragrafen har fått utgå vad däri stadgas till skydd för innehavare av förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier för den händelse att egendom, vari förmånsrätt tillkommer honom, utmätes för annans fordran eller göres till föremål för lösöreköp. Enligt kommitténs förslag skyddas innehavare av företagsinteckning mot dylika eventualiteter genom att han åtnjuter förmånsrätt vid utmätning och genom den speciella bestämmelsen angående lösöreköp i 19 § lagen om företagsinteckning.

29 §.

Den i andra stycket företagna ändringen är blott av formell art.

85 §.

Enligt 123 § i den av kommittén föreslagna lydelsen är borgenär, som till säkerhet för fordran har företagsinteckning, icke skyldig att bevaka fordringen i konkursen för tillgodonjutande av rätt till betalning ur intecknad egendom. I överensstämmelse härmed förordas, att innehavare av företagsinteckning, i likhet med panthavare, erhåller befogenhet att föra talan i arvodesfråga utan hinder av att bevakning ej skett. Förevarande paragraf har ändrats i enlighet härmed.

123 §.

Den som för fordran har panträtt i fast eller lös egendom äger enligt denna paragraf erhålla betalning ur panten utan hinder av att han icke bevakat fordringen i konkursen. Denna regel har motiverats med vikten för den allmänna krediten därav, att en borgenär med realsäkerhet ej betungas med onödiga former för bevarande av sin sakrätt. Kommittén har ansett, att det ej minst av psykologiska skäl kan vara av betydelse att innehavare av företagsinteckning i förevarande hänseende jämställas med panthavare. Ändringen i 123 § har föranletts av vad sålunda anförts.

Övergångsbestämmelserna

Ändringen i 4 § konkurslagen innebär upphävande av vad däri stadgas till skydd för innehavare av förlagsinteckning eller inventarieinteckning för den händelse att egendom, vari förmånsrätt tillkommer honom, utmätes för annans fordran eller göres till föremål för lösöreköp. Har utmätningen skett eller köpeavhandlingen upprättats före nya lagens ikraftträdande, bör dock 4 § i dess äldre lydelse alltjämt äga tillämpning. Så bör även ske, om utmätningen avser fartyg som kan intecknas eller luftfartyg jämte intecknade reservdelar eller utestående köpeskilling för sådan egendom. Beträffande egendom som nu sagts kommer ju enligt kommitténs förslag förlagsinteckning icke att medföra förmånsrätt vid utmätning.

Enligt 43 § andra stycket lagen om företagsinteckning skall vad i konkurslagen i dess ändrade lydelse stadgas angående företagsinteckning gälla även i fråga om förlagsinteckning och inventarieinteckning. Stadgandena i 85 och 123 §§ konkurslagen bör emellertid ej tillämpas, om beslutet angående egendomsavträde meddelats före nya lagens ikraftträdande.

Övergångsbestämmelserna har utformats i överensstämmelse med vad sålunda anförts.

Kommittén har övervägt, huruvida ändring bör ske i 23 och 24 §§ konkurslagen i syfte att likställa innehavare av företagsinteckning med panthavare såvitt gäller befogenhet att inleda respektive fullfölja utmätningsförfarande utan hinder av att gäldenären är i konkurs. Emellertid har kommittén avstått från att framlägga förslag i sådan riktning. Utmätning av egendom, som hör till gäldenärens rörelse och är av väsentlig betydelse för denna, skulle nämligen kunna förstöra eller minska möjligheterna för konkursförvaltningen att fortsätta rörelsen för konkursboets räkning (se 60 § konkurslagen) eller försälja densamma såsom en enhet. För övrigt torde i allmänhet bättre pris kunna ernås vid försäljning i konkurs än vid exekutiv försäljning.

Förslaget till ändring i utsökningslagen

71 §.

Ändringen av denna paragraf sammanhänger med att företagsinteckning föreslås medföra förmånsrätt vid utmätning för annans fordran.

72 §.

Enligt kommitténs förslag skall, när egendom som är föremål för företagsinteckning utmätes för annans fordran, inteckningen medföra förmånsrätt och utsökningsmyndigheten i regel självmant beakta den intecknade fordringen. Den i 72 § upptagna föreskriften angående underrättelseskylldighet för utmätningsman har därför fått utgå. Påpekas må, att enligt 91 § i dess av kommittén föreslagna lydelse det åligger auktionsförrättaren att underrätta inteckningshavaren om auktionen.

91 §.

När egendom som besväras av annan inteckning än förlagsinteckning eller inventarieinteckning skall säljas exekutivt, åligger det auktionsförrättaren att underrätta inteckningshavaren om auktionen. Motsvarande skyldighet bör införas i fråga om företagsinteckning. Föreskrifter härom har intagits såsom ett femte stycke i 91 §.

För det fall att försäljning skall ske av egendom, som hör till näringsverksamhet och kan vara föremål för företagsinteckning, har i sjätte stycket stadgats skyldighet för förrättningsmannen att anskaffa gravationsbevis angående verksamheten. Sådan skyldighet föreligger dock ej, om det är uppenbart att verksamheten är fri från inteckning. Gravationsbevis behöver sålunda ej anskaffas när bokföringsplikt är förutsättning för beviljande av inteckning och företagaren enligt vad för förrättningsmannen är känt varken är eller varit bokföringskyldig.

Egendom, som besväras av företagsinteckning, ingår som regel i den rörelse vari inteckningen fastställts. Förevarande bestämmelse har utformats med tanke på denna normalsituation. Skyldigheten att anskaffa gravationsbevis gäller sålunda endast när egendom varom fråga är ingår i en rörelse som drives av gäldenären, och gravationsbeviset skall avse denna rörelse. Det har icke ansetts lämpligt att utsträcka skyldigheten till de fall då egendom, som besväras av företagsinteckning, icke ingår i den rörelse vari inteckningen fastställts (se t. ex. 17 § lagen om företagsinteckning). Här är sambandet mellan egendomen och den intecknade rörelsen i allmänhet svårare att konstatera för utmätningsmannen. Det bör ankomma på inteckningshavaren att själv anskaffa gravationsbevis (se 139 §).

94 §.

Den såsom ett tredje stycke tillagda bestämmelsen torde medföra att beträffande egendom, som veterligen besväras av företagsinteckning, skall gälla vad i första och andra styckena sägs om uppläsning av gravationsbevis, anmaning att bevaka fordran, underrättelse om gjord bevakning samt om tid och plats för fördelningssammanträde. Däremot är föreskriften om angivande av tid för inbetalning av köpeskilling icke tillämplig.

96 §.

Ändringen i denna paragraf har föranletts av det tillägg som gjorts i 94 §.

139 §.

Vad i första stycket andra punkten stadgas beträffande borgenär med förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § andra stycket handelsbalken, dvs. innehavare av förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, har fått utgå. Att innehavare av företagsinteckning har den rätt varom fråga är följer av det föreslagna tredje stycket i förevarande paragraf.

Sker exekutiv försäljning av egendom som besväras av företagsinteckning, bör inteckningshavaren principiellt erhålla betalning ur köpeskillingen oberoende av om han erhållit utmätning för sin fordran eller bevakat denna. Härför fordras emellertid, att inteckningen framgår av gravationsbevis som anskaffats enligt 91 § sjätte stycket i dess föreslagna lydelse. I fall då föreskrifterna i nämnda lagrum icke föranleder till anskaffande av gravationsbevis varav inteckningen framgår — dvs. när egendom varom fråga är icke ingår i rörelse eller ingår i annan rörelse än den vari inteckningen fastställts — kräves bevakning för erhållande av betalning. Bestämmelserna i tredje stycket har utformats i överensstämmelse med vad nu anförts. Därvid har beträffande huvudfallen hänvisning skett till stadgandena i andra stycket angående fartyg.

Erinras må, att vad i andra stycket sägs om ränteberäkning icke äger tillämpning i de fall som avses i tredje stycket andra punkten. I dylika fall utgår ränta i den mån yrkande därom gjorts, dock med den begränsning som följer av 12 § lagen om företagsinteckning.

140 §.

Enligt 140 §, som reglerar ordningen för köpeskillingsfördelningen i fråga om registrerat fartyg, är fördelningssammanträde obligatoriskt. Dylikt sammanträde torde ofta erfordras för fördelning av köpeskilling, som influtit vid exekutiv försäljning av företagsintecknad egendom. Med hänsyn härtill och av lagtekniska skäl har ansetts lämpligt att beträffande sådan egendom anknyta till bestämmelserna i förevarande paragraf.

Beträffande det av kommittén tillagda tredje stycket må hänvisas till vad som anförts vid 27 § lagen om företagsinteckning.

Övergångsbestämmelserna

På grund av bestämmelse i 43 § andra stycket lagen om företagsinteckning kommer, om ej annat föreskrives, de i utsökningslagen införda stadgandena angående företagsinteckning att äga tillämpning även å förlagsinteckning och inventarieinteckning. Förevarande övergångsbestämmelser innehåller emellertid vissa undantag. Sålunda bör uppenbarligen äldre lag tillämpas i fall då utmätning skett före nya lagens ikraftträdande. Vidare har, eftersom förmånsrätt vid utmätning ej gäller i fartyg som kan intecknas, luftfartyg jämte intecknade reservdelar eller fordran å köpeskilling för sådan egendom, föreskrivits, att äldre lydelsen av 71, 72, 91, 94, 96, 139 och 140 §§ fortfarande skall tillämpas beträffande egendom som nu sagts.

Förslaget till ändring i lagen om dödande av förkommen handling

Enligt 2 § lagen om dödande av förkommen handling skall ansökan om dödande av handling, på grund varav inteckning meddelats, göras, då fråga är om inteckning i fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt eller i jordbruksinventarier, hos den rätt under vilken fastigheten lyder och eljest hos rätten i den ort där vederbörande inskrivningsdomare är. Den föreslagna ändringen i 2 § består i att vad där sägs om inteckning i jordbruksinventarier utgår. Ansökan om dödande av handling, på grund varav företagsinteckning meddelats, skall således göras hos Stockholms rådhusrätt. Motsvarande ändring föreslås i 13 §.

Bestämmelserna i 2 och 13 §§ i deras ändrade lydelse bör i enhetlighetens intresse gälla även i fråga om förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, som meddelats före den nya lagstiftningens ikraftträdande. Ärende, som är anhängigt vid ikraftträdandet, beröres dock uppenbarligen icke av de nya forumreglerna.

Förslaget till ändring i lagsökningslagen

Enligt kommitténs mening bör innehavare av företagsinteckning äga samma möjlighet som innehavare av annan fordringsinteckning att i lagsökningsväg få intecknad fordran fastställd till betalning ur egendom vari inteckningen gäller. Denna möjlighet är av särskild betydelse när inteckningsrätten icke är förenad med personlig fordran mot den intecknade egendomens ägare, t. ex. då fordringen upphört på grund av preskription

eller då egendomen överlåtits tillsammans med den intecknade rörelsen och i förvärvarens hand häftar för inteckningen (se 17 § lagen om företagsinteckning). Nämnas bör, att enligt finländsk rätt fordran för vilken lösöreinteckning beviljats kan fastställas till betalning ur den intecknade egendomen på sätt om lagsökningsärenden är stadgat.

I överensstämmelse med vad nu anförts föreslås, att 1 § andra stycket lagsökningslagen ersättes med stadgande att borgenär som för sin fordran har inteckning äger genom lagsökning söka betalning ur den egendom vari inteckningen gäller. Motsvarande ändring föreslås i 13 §.

De sålunda ändrade bestämmelserna avser även förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier.

Sammanfattning

Betänkandet innehåller förslag till ny lagstiftning om förlagsinteckning. Kommittén föreslår, att benämningen förlagsinteckning utbytes mot företagsinteckning. Enligt förslaget skall företagsinteckningsinstitutet öppnas även för jordbruksnäringen och ersätta institutet inteckning i jordbruksinventarier. I enlighet härmed har upprättats förslag till lag om företagsinteckning, avsedd att ersätta dels 1883 års förordning angående förlagsinteckning (FIF) och lagen om förlagsinteckning i vissa oljelager dels lagen om inteckning i jordbruksinventarier. Lagen om viss panträtt i spannmål samt lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa föreslås skola upphävas.

Förslaget innebär en viss ändring av *rättsinstitutets allmänna karaktär*. Företagsinteckning skall visserligen, liksom förlagsinteckning, avse ett kollektiv av lös egendom med växlande sammansättning, bestämt genom sin anknytning till viss företagare och dennes verksamhet samt omfattande tillgångar av vissa, i lagen angivna slag; principiellt besväras egendom av företagsinteckning endast så länge egendomen tillhör företagaren och ingår i verksamheten, medan å andra sidan inteckningen kommer att gälla i egendom, som efter inteckningens meddelande förvärfvas av företagaren och tillföres verksamheten. Emellertid föreslår kommittén, att företagsinteckning skall i vissa begränsade hänseenden följa regler liknande dem som gäller i fråga om pant. I fall då överlåtelse av egendom som besväras av företagsinteckning sker i samband med att intecknad verksamhet överlåtes, skall sålunda egendomen under viss övergångstid häfta för inteckningen i förvärvarens hand. Vidare skall inteckningsrätten bestå mot den som förvärvar egendomen genom s. k. lösöreköp. Företagsinteckning skall medföra förmånsrätt ej blott, såsom för närvarande, vid konkurs utan också vid utmätning och oberoende av om inteckningshavaren erhållit utmätning för sin fordran eller bevakat denna. I konkurs skall inteckning medföra rätt till betalning utan hinder av att bevakning ej skett. Rätt på grund av företagsinteckning skall icke vara underkastad preskriptionsförordningens regler om preskription och preklusion. I detta sammanhang må slutligen nämnas, att innehavare av företagsinteckning skall äga samma möjlighet som innehavare av annan fordringsinteckning att i lagsökningsväg få intecknad fordran fastställd till betalning ur den egendom som omfattas av inteckningen.

Enligt FIF gäller vissa begränsningar i fråga om *verksamhetens art och*

omfattning. För beviljande av förlagsinteckning fordras att verksamheten är att hänföra till industri-, hotell-, pensionat- eller restaurangrörelse eller apoteksrörelse. För alla verksamhetsgrenar utom apoteksrörelse kräves att rörelsen är av viss storlek. Enligt förslaget skall dessa begränsningar slopas. Rätt att erhålla företagsinteckning skall principiellt tillkomma envar som driver näring (1 § lagen om företagsinteckning). Skälen härtill är i första hand att behov av inteckningsmöjlighet föreligger för åtskilliga verksamhetsgrenar som nu saknar sådan och att det är svårt att åstadkomma en lämplig gränsdragning. För övrigt bör det enligt kommitténs mening ankomma på kreditgivaren och icke på lagstiftaren att avgöra om ett företag lämpar sig som underlag för kredit.

Däremot uppställer förslaget, i motsats till gällande rätt, krav på *bokföringsplikt* (2 §); för beviljande av företagsinteckning fordras sålunda att företagaren är bokföringspliktig. En ordnad bokföring har nämligen ansetts vara en förutsättning för kreditgivarens övervakning av den intecknade rörelsen. Från kravet på bokföringsplikt göres dock undantag i fråga om jordbruk, skogsbruk och djuruppfödning.

Enligt gällande rätt skall *individualiseringen av intecknad verksamhet* alltid ske genom angivande av företagarens person, verksamhetens art och den kommun inom vilken verksamheten utövas (vid jordbruksinventarieinteckning anges den fastighet där jordbruket drives). Ändras verksamheten till sin art eller flyttas den till annan kommun (eller i fråga om inventarieinteckning till annan fastighet), anses den *intecknade* verksamheten upphöra och inteckningen förlora sin verkan. Detta förhållande är ägnat att minska inteckningens värde som säkerhet. Särskilt med hänsyn härtill föreslås ändrade regler för verksamhetens individualisering (3 §). Enligt dessa äger intecknings sökanden inom ramen för inteckningsmedgivandet välja mellan olika möjligheter. Sålunda kan verksamheten kännetecknas enbart genom angivande av företagarens person, vilket innebär att inteckningen kommer att omfatta all den näringsverksamhet företagaren vid varje tid utövar inom riket. Har verksamheten individualiserats på sådant sätt, kommer en flyttning eller branschändring icke att inverka på inteckningsrättens bestånd. Vidare kan individualiseringen ske, förutom genom företagarens person, 1) genom angivande av viss bransch, 2) genom lokalisering till en eller flera kommuner eller ett eller flera län eller 3) såväl genom viss bransch som genom dylik lokalisering. På så sätt kan, om företagaren driver verksamhet inom skilda branscher, kommuner eller län, verksamheten uppdelas på flera "inteckningsenheter" efter vad som finnes lämpligt i det enskilda fallet. — Särskilda individualiseringsregler föreslås i fråga om verksamhet för alstrande av elektrisk energi medelst vattenkraft och beträffande gruvdrift.

Enligt gällande bestämmelser är *den egendom som kan vara föremål för inteckning* olika bestämd för olika fall. I fråga om samtliga näringsgre-

nar, som är berättigade till förlagsinteckning, utgöres densamma av lösa inventarier, vid industriell rörelse dessutom av råvaror och produkter samt vid apoteksrörelse jämväl av övriga varor; vid gruvsdrift inbegripes även gruva. Förlagsinteckning gäller också i utestående köpeskilling för försåld förlagsegendom. Inventarieinteckning omfattar de för jordbruket avsedda inventarierna och därjämte fordran på köpeskilling för försålda inventarier.

Förslaget innebär i flera hänseenden en utvidgning av egendomen. I lagen (4 §) uppräknas de olika arterna av egendom. Först och främst upptages inventarier, varor och andra lösören. Dock göres undantag för fartyg som kan intecknas och luftfartyg. Till inteckningsobjekten hänföres vidare byggnad eller därmed jämförlig anläggning på annans mark, hyresrätt, bostadsrätt, arrenderätt, rättighet som avses i 1 kap. 7 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom och gruvegendom samt patent, upphovsrätt och annan rättighet av immateriell art. Slutligen medtages även vissa fordringar, nämligen fordran på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom, som enligt vad nyss sagts kan vara föremål för inteckning, fordran på ersättning i anledning av att sådan egendom skadats eller gått förlorad och fordran på vederlag för utförande av tjänst. Att sist angivna slag av fordran medtagits torde vara den viktigaste utvidgningen i förhållande till gällande rätt och av särskild betydelse för serviceföretagen.

De nya reglerna angående rörelsens individualisering förutsätter ändrade *forumregler*. Enligt förslaget (9 §) skall ärenden rörande företagsinteckning upptagas av en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet, nämligen av inskrivningsdomare vid Stockholms rådhusrätt.

Sker *överlåtelse av intecknad verksamhet*, gäller för närvarande att inteckningen principiellt förlorar sin verkan. Förslaget medför ingen ändring härvidlag. Emellertid föreslås, som förut nämnts, särskilda regler i syfte att skydda inteckningshavaren (17 §). Den konkreta egendom som ingår i överlåtelsen skall sålunda i förvärvarens hand fortfarande häfta för inteckningen. Eftersom det är oförenligt med publicitetskravet att förmånsrätten under längre tid får bestå i egendom, som tillhör annan än den som i inskrivningsboken antecknats som företagare, har en preskriptionsbestämmelse införts. Vill inteckningshavaren göra gällande sin rätt mot förvärvaren, skall han, vid äventyr att han eljest förlorar denna rätt, inom sex månader efter det verksamheten frånträdde dels väcka talan mot denne, dels göra anmälan därom till inskrivningsdomaren. Göres sådan anmälan, skall anteckning därom ske i inskrivningsboken. Sedan dylik anteckning skett, är publicitetskravet uppfyllt, och förmånsrätten kan bestå utan särskild tidsbegränsning. Inteckningen gäller även i vissa förvärvaren tillkommande substitut för egendom, som besvärades av inteckningen.

Reglerna om överlåtelse föreslås skola äga motsvarande tillämpning i vissa *andra fall då intecknad verksamhet övergår till annan*, bl. a. när så-

dan verksamhet övergår till ny innehavare genom skifte av handelsbolags tillgångar (18 §).

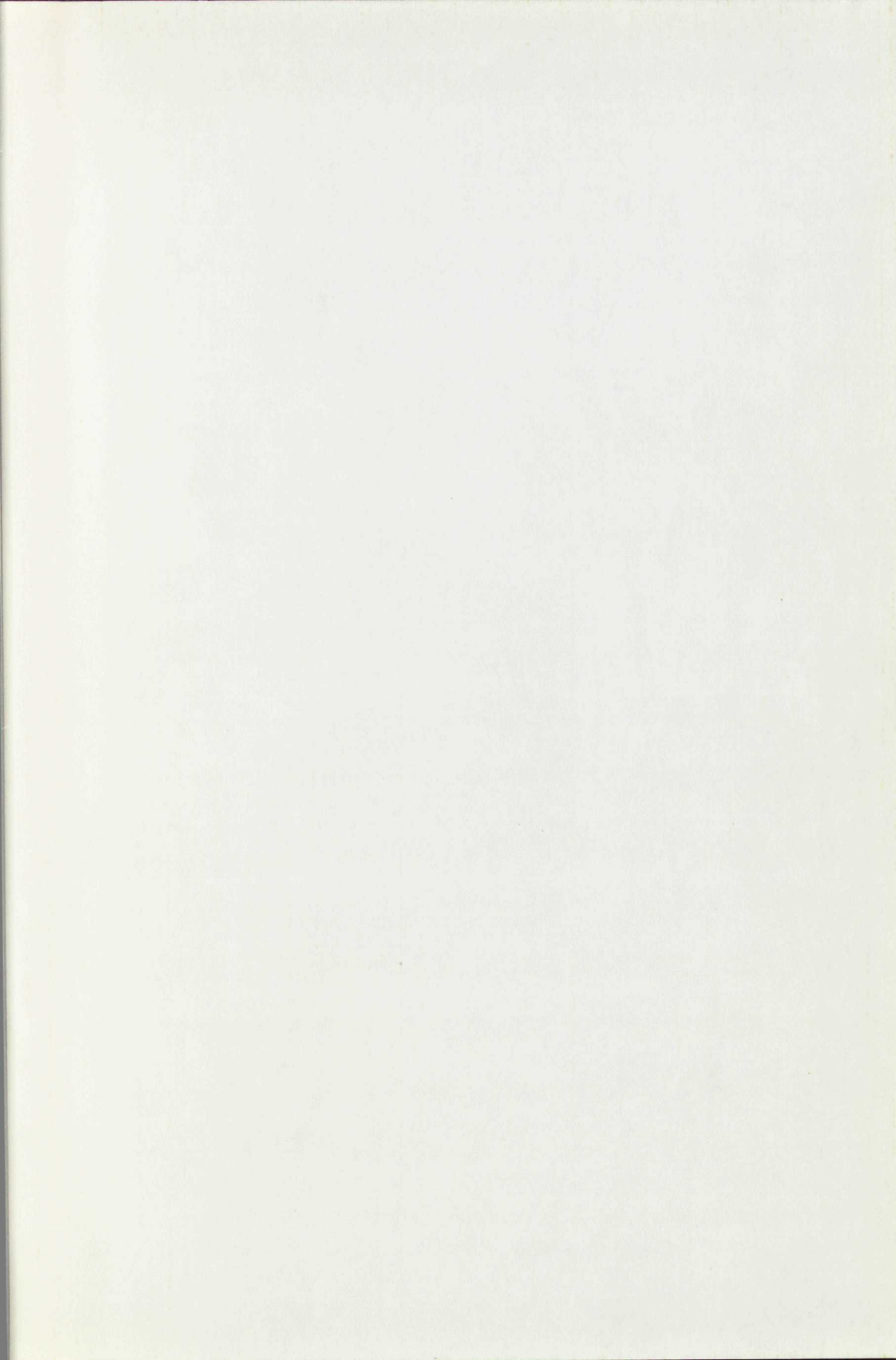
Lagförslaget innehåller icke några bestämmelser rörande *de s. k. kommissionärsbolagen*, dvs. företag i vilkas namn rörelse drives för annans — vanligen ett moderbolags — räkning. De problem i in-teckningssammanhang som dylika företeelser för med sig bör enligt kommitténs mening kunna lösas utan lagstiftning genom att i in-teckningshänseende både moderbolaget och kommissionärsbolaget behandlas som företagare med avseende å den i kommissionärsbolagets namn drivna rörelsen.

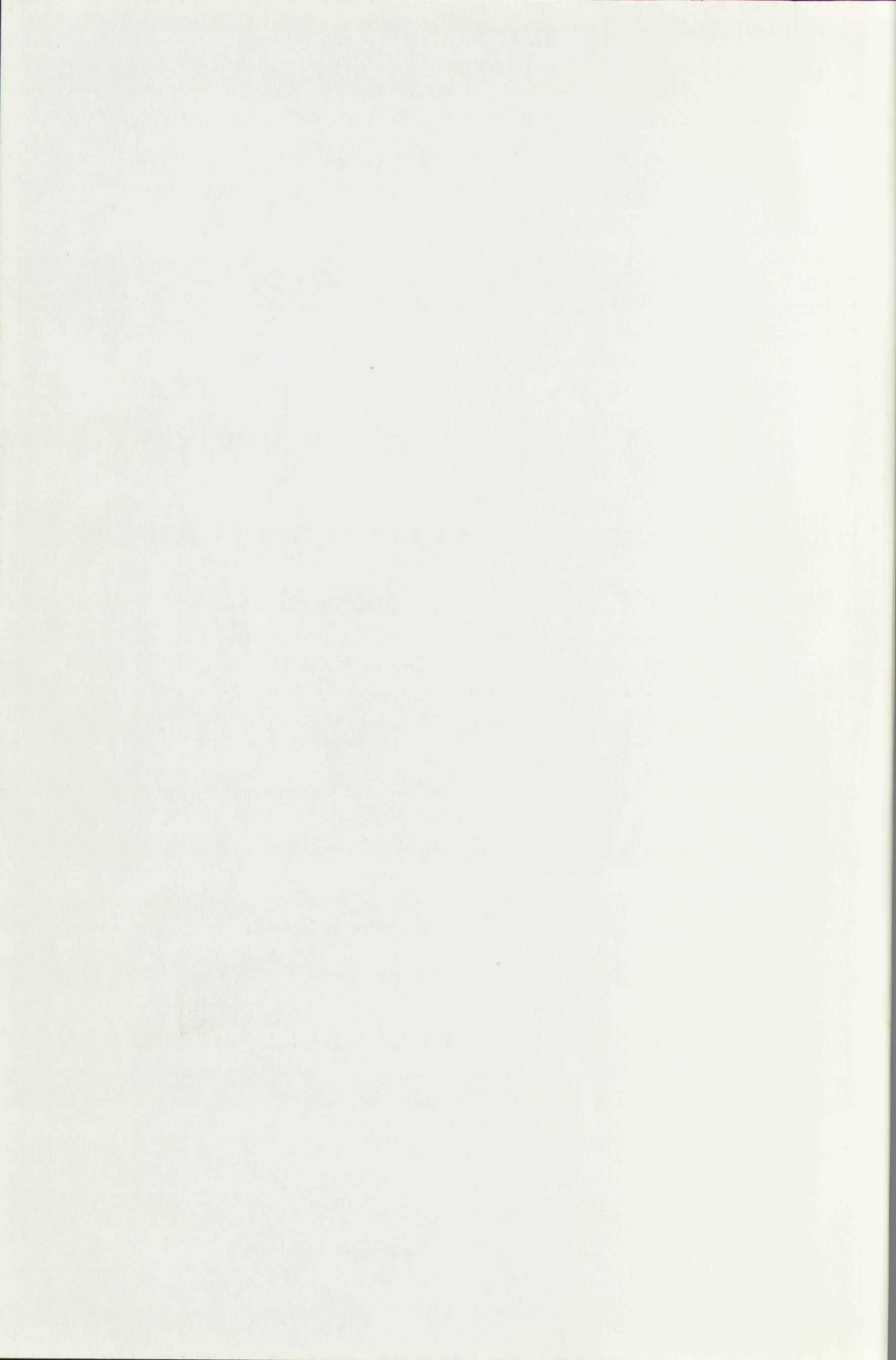
Som förut nämnts föreslår kommittén att lagstiftningen om in-teckning i jordbruksinventarier upphäves och att institutet företagsin-teckning göres tillämpligt beträffande *jordbruket*. Härigenom vinnes framförallt — med hänsyn till de nya individualiseringsreglerna — att de problem som sammanhänger med flyttning av in-tecknat inventariebestånd får en tillfredsställande lösning. Den föreslagna åtgärden har ansetts medföra även vissa andra fördelar. Kommittén föreslår vidare, att som jordbruk skall i in-teckningshänseende räknas även binäring till jordbruk.

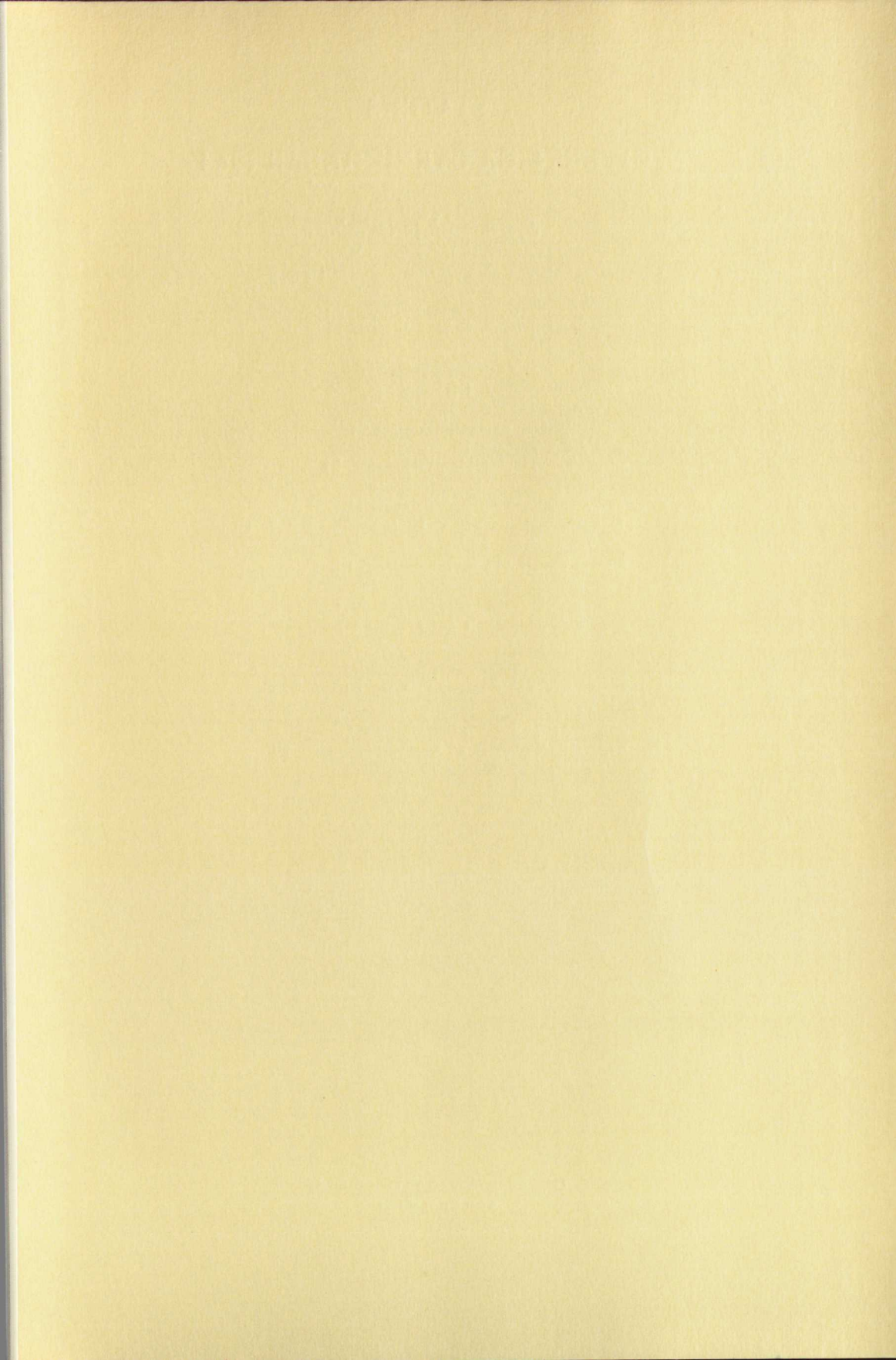
Uppläggandet och förandet av det centrala in-teckningsregistret förutsättes skola regleras i administrativ ordning. Kommittén har emellertid i motiven till förslaget behandlat vissa hithörande frågor.

Kommitténs förslag innehåller även ändringar i åtskilliga mindre väsentliga hänseenden.

Enligt *övergångsbestämmelserna* skall reglerna om företagsin-teckning med vissa undantag tillämpas även i fråga om beviljad eller sökt förlagsin-teckning och inventariein-teckning (43 §). I fråga om sådan in-teckning kommer som följd härav det in-tecknade kollektivet i allmänhet att utvidgas. Särskilt beträffande inventariein-teckning kan utvidgningen bli avsevärd. Med tanke härpå förordas, att den nya lagstiftningen får träda i kraft vid andra halvårets början, då jordbrukets omsättningstillgångar i regel är små.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Företagsinteckning. [10]

Socialdepartementet

Bättre åldringsvård. [5]

Arbetstidsförkortningens verkningar. [9]

Finansdepartementet

Värdesäkringskommittén 1. Indexlån. Del I. [1]

2. Indexlån. Del II. [2]

Alkoholreklamen. [6]

Statens skogar och skogsindustrier. [7]

Jordbruksdepartementet

Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. [8]

Handelsdepartementet

Effektivare konsumentupplysning. [4]

Inrikesdepartementet

Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. [3]

TIDEN-BARNÄNGEN TRYCKERIER AB
STOCKHOLM 1964

